

KADIN YURTTAŞLARIN GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ

Eğitici Eğitimi Modülü

Kadın Yurttaşların Güçlendirilmesi Projesi

Bu eserin tüm hakları Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği KA-DER'e aittir.

İrfan Baştuğ Cad. Yuva 5 Apt. No: 15/7 80280 Esentepe-İstanbul

Tel: 0212 273 25 35 Faks: 0212 273 25 36

E-posta: kader@kader.org.tr www.ka-der.org.tr

Yayına Hazırlayan: Çiğdem Aydın

Kapak ve İç Tasarım: Yusuf Limon

Baskı: Bileşim Yayıncılık, Fuarcılık ve Tanıtım Hizmetleri San. ve Tic. A.Ş.

Adres: Barbaros Cad. No: 11 4. Levent-İstanbul

Tel: 0212 324 44 43

ISBN 975-6487-18-1

Bu materyal Birleşmiş Milletler Demokrasi Fonu tarafından finanse edilen "Kadın Yurttaşların Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında hazırlanmış olup, Birleşmiş Milletler'in görüşlerini yansıtmaz.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	5
ÖNSÖZ	7
KOLAYLAŞTIRICI İÇİN BİRKAÇ NOT...	9
GRUP ÇALIŞMASI BECERİLERİ	14
1. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: GRUP ÇALIŞMASI YAPMAK İÇİN GEREKEN BİLGİ, BECERİ VE TUTUMLAR	14
2. ÇALIŞMA: İHTİYACIMIZ OLAN BİLGİLER NELERDİR?	17
2. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: HAZIRLIK VE DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR	20
2. ÇALIŞMA: BEDEN DİLİ	23
3. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: ZOR DURUMLARLA BAŞA ÇIKMAK	26
2. ÇALIŞMA: SORU SORMAK, CEVAPLAMAK VE KAPANIŞ	30
TOPLUMSAL CİNSİYET	33
1. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: TOPLUMSAL CİNSİYET - BİYOLOJİK CİNSİYET	33
2. ÇALIŞMA: KADIN DOĞULMAZ, KADIN OLUNUR	35
3. ÇALIŞMA: TARTIŞMA	37
2. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: ROLLER VE ÖNYARGILAR ÜZERİNE TARTIŞMA	38
2. ÇALIŞMA: KADINLAR NE YAPAR? ERKEKLER NE YAPAR?	39
3. ÇALIŞMA: CİNSİYETÇİ İŞBÖLÜMÜNÜ FARK ETMEK	42
3. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: AYRIMCILIĞI FARK ETMEK	45
2. ÇALIŞMA: HEPİMİZ AYNİYİZ: 24 SAAT TABLOSU	49
EK I: TOPLUMSAL CİNSİYET - BİYOLOJİK CİNSİYET	51
EK II: İSTATİSTİKLER	52
EK III: 24 SAAT TABLOSU	57

HAKLARIN GELİŞİMİ	58
I. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: İNSAN HAKLARI	58
2. ÇALIŞMA: KADIN HAKLARI	60
3. ÇALIŞMA: HAK NEDİR?	62
EK I: İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ	65
EK II: KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ORTADAN KALDIRILMASI ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ (CEDAW)	67
HAKLARIMIZ	76
I. ANAYASA VE ANAYASAL HAKLARIMIZ	76
I. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: ANAYASA NEDİR?	76
2. ÇALIŞMA: ANAYASAL HAKLARIMIZ	78
2. MEDENİ YASA'DAN KAYNAKLANAN HAKLARIMIZ	86
I. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: MEDENİ YASA NEDİR? YENİ MEDENİ YASA'DAKİ DEĞİŞİKLİKLER	86
2. ÇALIŞMA: YENİ MEDENİ YASA'NIN KADINLARLA İLGİLİ MADDELERİ	88
3. TÜRK CEZA KANUNU VE İŞ KANUNU'NDA KADINLARI İLGİLENDİREN MADDELER VE KA-DER'İN KADIN SİYASETİ PROGRAMI	100
I. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: TÜRK CEZA KANUNU'NDA NELER DEĞİŞTİ?	100
2. ÇALIŞMA: KADINLAR AÇISINDAN ÖNEMLİ TCK MADDELERİNDEN ÖRNEKLER	103
3. ÇALIŞMA: KADINLARIN İŞ KANUNU KAPSAMINDAKİ HAKLARI	106
4. ÇALIŞMA: KA-DER'İN KADIN SİYASETİ PROGRAMI	108
ÖRNEK OLAYLAR VE HAK ARAMA SÜRECİ	119
I. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: AİLE İÇİ ŞİDDET	119
2. ÇALIŞMA: AİLE İÇİ CİNSEL İSTİSMAR	124
EK I: ŞİDDET TÜRLERİ	126
2. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: NAMUS VE YAŞAM HAKKI	128
2. ÇALIŞMA: ZORLA EVLENDİRME	130
3. ÇALIŞMA: KÜRTAJ	132
3. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: AİLE KONUTU ŞERHİ	134
2. ÇALIŞMA: MAL REJİMİ	136
3. ÇALIŞMA: MİRAS	138
4. OTURUM	
1. ÇALIŞMA: DÜŞÜK ÜCRET VE SİGORTA	139
2. ÇALIŞMA: İŞYERİNDE CİNSEL TACİZ	141
3. ÇALIŞMA: DOĞUM VE SÜT İZİNİ	143

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Demokrasi Fonu (UN-DEF-United Nations Democracy Fund) 2005 yılındaki kuruluşundan itibaren dünyadaki demokratikleşme çabalarını destekleyen bir kuruluş oldu. Sivil toplum örgütlerinin sesinin daha güçlü çıkmasını sağlayan, insan haklarını yaygınlaştırmaya çalışan ve tüm grupların demokratik süreçlere katılımını destekleyen projelere fon sağladı. UNDEF, KA-DER'in kadınları siyasette güçlendirme amacı çerçevesinde yürüttüğü, kadınların toplumsal hayata katılımını artırmak için kadın haklarının bilinmesine ve kullanılmasına yönelik hazırladığı Kadın Yurttaşların Güçlendirilmesi Projesi'ni de yukarıdaki ilkelere uygun olarak destekliyor.

24 ay sürecek olan Kadın Yurttaşların Güçlendirilmesi Projesi, KA-DER'in yıllardır yürüttüğü çalışmaların daha da gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlayacak. Sevinç ve gururla karşıladığımız bu durum, aynı zamanda sorumluluğumuzun büyüklüğünü de yeniden fark etmemizi sağladı. Proje kapsamında bir eğitici eğitimi modülü ve bir bilgilendirme kitapçığı hazırlanması, 7 bölgeden 14 ilde çalışma yapılması, bu şehirlerde düzenlenecek 5 günlük eğitici eğitimlerine STK üyesi olan toplam 350 kadının katılması planlanıyor. Eğitici eğitimi alacak olan kadınların, üye-

si oldukları gruplar ve yereldeki kadın gruplarıyla yapacakları çalışmalarla 10.000 kadına ulaşmaları hedefleniyor.

Elinizdeki kitap, öncelikle eğitici eğitiminde kullanılmak üzere hazırlandı. Sonrasında ise, eğitici eğitimine katılan kadınlar üyesi oldukları gruplara bilgi aktarıırken hem bu kitabın içindeki bilgileri hem de bilgilendirici kitapçığı kullanacaklar. Bilgilendirici kitapçığın içinde haklarımıza ilişkin pek çok bilginin yanı sıra hak aramak için başvurulacak kaynaklar, yollar ve dilekçe örnekleri gibi yararlı bilgiler bulunacak. Bilgilendirici kitapçık, projenin son ayağında ulaşılması planlanan 10.000 kadına dağıtılmak üzere hazırlanıyor.

Eğiticiler için bu kitabı oluşturma ve yazma sorumluluğunu Çiğdem Aydın üstlendi ve onun girişimiyle bu çalışmada pek çok kadının emeği geçti; Şirin Tekeli, Ayşe Bilge Dicleli, Gönül Dinçer, Hülya Gülbahar, Aysun Sayın, Büşra Ersanlı, Sibel Yalın, Sevda Kuey, Tuğba Atalar ve Tülin Semayiş ilk taslakları yazmak, fikir vermek, ilk okumaları yapmak, deneyimlerini paylaşmak, tüm metni edit etmek gibi pek çok katkı yaptılar. Proje Koordinatörü Tuğba Atalar, gerekli doküman ve alan araştırmalarını sağlamanın yanı sıra

yazışma işlerini de yürüterek büyük destek sağladı.

Kitabın ilk taslaklarını okuyan ve değerli geri bildirimlerini bizimle paylaşan kadınlara, değerlendirme toplantılarına katılarak tartışmaları zenginleştiren ve ufkumuzu açan kadınlara, son olarak da Mayıs 2009'da İstanbul'da düzenlenen ilk eğitici eğitimine katılımcı veya kolaylaştırıcı

olarak katılan, önemli görüş ve önerileriyle bu kitabın son halini almasını sağlayan KA-DER'den ve çeşitli sivil toplum örgütlerinden kadınlara çok teşekkür ederiz.

KA-DER

*KADIN ADAYLARI DESTEKLEME VE
EĞİTME DERNEĞİ*

ÖNSÖZ

Şu satırları yazdığım sırada 1980'lerin başından beri Kadın Hareketi'nin oluşum ve güçlenme aşamalarının her birisinde olduğu gibi iyimserlik ve kötümserlik arasında bölünmüş durumdayım. Geçtiğimiz birkaç ay içinde bir yandan KA-DER'in 1997'de kurulur kurulmaz gündeme getirdiği, TBMM'de daimi bir "Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu" kurulması talebi nihayet gerçekleşti. Komisyon kuruldu. Bu, son yıllarda peş peşe gerçekleştirilen kadınlar açısından büyük önemi olan reformların (Medeni Kanun, Ceza Kanunu, Aile İç Şiddete Karşı 4320 Numaralı Kanun gibi) sonucusudur ve çeyrek yüzyıllık kadın mücadelesinin başarı hanesinin köşetaşlarından biridir. Öte yandan aynı günlerde yapılan "Yerel Seçimler"de Türkiye'deki adı "demokrasi" olan rejimin gerçekte bir "erkek demokrasisi" olduğu bir kez daha tescil edildi.

10 yılda TBMM'de ancak % 9'a kadar yükselabilen kadın temsilci oranı, yerel seçimlerde, hiçbir demokraside görülmeyen % 1 gibi bir oranda sürünmeye devam ediyor. Son düzenlemeyle toplam sayısı 2103 olan belediyelerin yalnızca 23 tanesinde kadın başkan var.

Bu da gösteriyor ki, Türkiye'de gerçek demokrasinin kurulması için zorlu bir mü-

cadele verilmesi gerekmektedir ve bunu yapacak olanlar da kadınlardır. Hem kendi özgül çıkarları için hem de tüm toplum adına bu, kadınlara düşen bir görev.

Bu el kitabında da demokrasi merkezi önemde konulardan biri. Bilindiği gibi demokrasiden söz eden siyaset bilimciler, tarihini eski zamanlara, antik Atina'ya götürürler. Ne var ki, Atina demokrasisi "erkek demokrasisi"nin arketipidir. Kendi kendilerini yöneten Atinalılar, mülk sahibi, yani kölelerin, toprakların ve kadınların sahibi olan erkeklerdir. Köleler ve kadınlar yurttaş sayılmazlar, oy hakları yoktur. Bu yüzden, Atina demokrasisini yücelten ve bir "ideal" gibi sunanlar, modern zamanlarda başlayan ve tüm geçmişi iki yüzyıl kadar olan demokrasi mücadelesini içlerine sindirememiş olanlardır.

Kuşkusuz, oy hakkının gerektiği gibi kullanılabilmesi için, düşünce, örgütlenme (siyasi parti, dernek, sendika vb), toplantı ve gösteri (propaganda), özgür iletişim (basın-yayın) haklarının güvence altına alınması gerekir ve bunlardan her birisi demokratik ülkelerde yıllarca süren mücadeleler gerektirmiştir. Türkiye gibi birçok ülkede bu konulardaki mücadele halen sürmektedir.

Ancak, demokrasinin en temel niteliği

yönetenlerin, yönetilenler tarafından serbest seçimlerle belirlenmesidir ve yönetilenlerin, yurttaş/seçmen olarak kimlerden oluştuğu en kilit mesele olmuştur.

Egemenliğin kral ve aristokratlardan halka geçmesi (Amerikan ve Fransız devrimleri, 1776, 1789) demokratikleşme sürecinin başlangıcıdır; ama ilk aşamada her iki devrimin de ideali “Atina demokrasisi”dir. Yani oy verenler, mülk sahibi erkeklerdir; kadınların, mülksüz erkeklerin, yani işçi sınıfı erkeklerinin (ve Amerika’da hâlâ köle statüsündeki siyahların) oy hakkı yoktur.

Seçmenlerin bütün bu kesimleri içermesi 19. ve 20. yüzyılların en çetin siyasi mücadele konularından biri olacaktır. Modern siyaset biliminin temeli de 1834’te yayınlanan bir eserle, Alexis de Tocqueville’in ünlü kitabı “Amerika’da Demokrasi” ile atılır. Avrupa’ya kasıp kavuran 1848 devrimlerinin amacı oy hakkıdır ve mülk sahibi olmak gerekmesizin tüm erkekler yurttaş/seçmen olma hakkını kazanırlar. Ama hâlâ kocaları tarafından temsil edildikleri varsayılan kadınlar yurttaş değildirler. Kadınların oy hakkı mücadelesi Amerika’da 1848’de (Seneca Falls Konvansiyonu), İngiltere’de 1866’da (liberal John Stuart Mill ve eşi Harriet Taylor’un başı çekmesiyle) başlar ve Amerika’da 1919’da, İngiltere’de 1928’de yaş ve mülkiyet kısıtı olmaksızın bütün kadınların oy hakkına kavuşmasıyla noktalanır. Dile kolay, yarım yüzyıldan uzun sürmüş bir mücadeledir söz konusu olan...

Ne var ki, seçme hakkının kazanılması ve yasal olarak seçilme hakkının elde edilmesi, kadınların yönetenler arasına katılmasını sağlamadı. Bu da neredeyse yüzyıldır süren bir başka mücadelenin konusu oldu. Kadınlar önce yerel düzeyde yönetici olmaya başladılar (oranları birçok ülkede çoktan % 50’yi yakaladı, hatta aştı),

parlamentolarda ise adım adım ilerlediler. Bugün dünya genelinde kadınların parlamentoda çoğunlukta oldukları tek bir ülke var: Ruanda (80 kişilik mecliste 45 sandalyeyi kadınlar kazandı). Ama ne bedelle! 1994’te 800.000 kişinin ölümüyle sonuçlanan soykırımın erkek nüfusu eksiltmesi ve kadınların ekonomi başta olmak üzere toplumda kilit konuma gelmeleriyle açıklanıyor bu gelişme. Böylece elli yıldır, kadınlara parlamentoda, hükümette ve idarede neredeyse % 50’ye yakın bir temsil oranı tanımış olan İsveç tahtından indi. Ama Afrika’sından Asya’sına, Amerika’sından Avrupa’sına, dünyanın her yerinde kadınlar yönetici olma hakkını kazanmak için kavga veriyor.

Bu, Türkiye kadınlarının da önündeki en önemli engeldir. Bu engeli aşmak için bir seferberlik gerekmektedir. Kadın örgütleri ve temsil ettikleri kitleler harekete geçtikleri zaman, en muhafazakar meclisler bile gerekli reformları yapmaktan kaçınmıyor. Şimdi Türkiye’de yapılması gereken de, gündemdeki Siyasi Partiler Yasası ve Seçim Yasaları reformlarının, tıpkı Medeni Kanun ve Ceza Kanunu reformlarında olduğu gibi takipçisi olmak, inatla ve yılmadan uğraşmaktır. “Gerçek demokrasi” için, başka bir deyişle seçimlerde % 10 barajının düşürülmesi ve Siyasi Partiler Yasalarında tam eşitlik sağlanana dek kadınlara en az % 30 oranında (ve listelerin seçilebilir yerlerinde) “kota” ayrılması gerekiyor. “Pozitif” ayrımcılık, Anayasa’da yapılan son reformlarla birlikte devlete düşen bir vecibe olmuştur. Gereğinin yapılması kadınların talebidir.

Bu zorlu mücadelede yolunuz açık olsun...

Şirin TEKELİ

KA-DER Onursal Başkanı

KOLAYLAŞTIRICI İÇİN BİRKAÇ NOT...

Sevgili arkadaşlar, yetişkin eğitimi, örgün ve yaygın eğitime kıyasla bazı farklılıklar içerir. Düzenleyeceğimiz eğitim çalışmalarında bu farklılıklara uygun davranmanız hem sizin hem de katılımcılarınızın, çalışmalara harcadığınız emek, vakit ve enerjiyi daha verimli kullanmanızı sağlayacaktır. Bu bölümde, çalışmalar sırasında işinize yarayabileceğinizi düşündüğümüz birkaç açıklama, uygulama ve düzenlemeye yer verdik.

Kitap Hakkında Kısa Bilgi

Eğitici eğitiminde ve sonrasında kullanılmak üzere hazırladığımız bu kitabı iki bölüm halinde tasarladık: İlk bölümde bir eğitim düzenleyecek ya da yürütecek olan kolaylaştırıcılara gerekebileceğini düşündüğümüz bilgi ve becerilere yer verdik. Bunlar, yetişkin eğitimi hakkında kısa bilgi, eğitimlerin başlangıcında ve ortalarında kullanabileceğiniz tanışma, ısınma ve canlandırma oyunları ve grup çalışması becerileridir. İkinci bölümde ise, düzenleyeceğimiz eğitimlerde katılımcılara aktarmanızı beklediğimiz toplumsal cinsiyet ve haklarımız konularına yer verdik.

Yetişkin eğitiminin ilkelerine uygun olarak kitapta bilgi aktarmaktan çok, çalışmalar ve çeşitli alıştırma ile kadınlarda

varolan bilgiyi ortaya çıkarmak, deneyimleri paylaşmak ve birbirinden öğrenmek yöntemlerine ağırlık verdik. Bu açıdan da projede kolaylaştırıcı olarak yer alacak kadınların, çalışmalarda yer alan yönergeleri dikkatle okuması, uygulaması, araç gereç ve bilgi hazırlığını önceden yapması büyük önem taşıyor. Bunlar, kolaylaştırıcının çalışmaya hakimiyetini ve katılımcılar için uygun bir paylaşım ortamı oluşturmanın ön koşulları. Kitapta yer alan bölümler, aynı konuya çeşitli açılardan eğilen oturumlar olarak planlandı. Biz 1 oturumu yaklaşık 1,5 saat (90 dakika) olarak planladık ama çalışma koşullarına ve katılımcılarınıza göre 1 oturumu ikiye bölerek 45'er dakikalık iki bölüm halinde de uygulamanız mümkün.

Yetişkin Nasıl Öğrenir?

- ✓ Eğitim ortamına katkıda bulunduğu zaman,
- ✓ Eğitim ortamında ortaya koyacağı deneyimlerden dolayı değerli ve saygın olarak kabul edildiği zaman,
- ✓ Eğitim sürecinin acil beklentilerini karşıladığına ikna olduğu ve edindiği bilgilerden ne kadar fayda sağlayabileceğini hesapladığı zaman,

✓ Farklı eğitim yöntemleri arasında hangi konuyu öğrenmek istiyorsa, onu seçebildiği ve öğrenilenleri uygulayabildiği zaman.

Elinizdeki kitap bu gerçeklerin ışığında hazırlandı. Katılımcının katkısını önemsemek, hem verimli bir çalışma ortamı oluşturmak hem de kadın çalışmalarının can damarı olan birbirimizden öğrenmek ilkesini uygulamak açısından bir eğitim çalışmasının olmazsa olmaz unsurudur. Bu nedenle de kitaptaki konuların büyük bir kısmı, katılımcının aktif katılımını sağlayan, deneyim ve bilgisini paylaşması için ortam oluşturan 3N yöntemiyle aktarılmıştır. 3N yöntemi kısaca, “Ne biliyoruz?”, “Ne öğrenmek istiyoruz?”, “Ne öğrendik?” sorularından yola çıkar, bilgi ve deneyimi paylaşır ve bir toparlama konuşmasıyla sona erer.

Verimli bir çalışma ortamı için, anlatacağınız konuya kısa bir giriş yaparak başlanmasını öneririz. Böylece katılımcılara o gün hangi konu hakkında konuşacağınıza ilişkin bilgi vermiş ve zihinlerini hazırlamalarına yardım etmiş olursunuz. Konuların işlenmesi bittikten sonra, “Neler öğrendik?” sorusuna cevap veren kısa bir toparlama yapmanız, hem bilgilerin hatırlanmasına hem de vaktin verimli geçtiğine dair bir geri bildirim sunacaktır. Sabahları eğitime başlamadan önce, öğle yemeğinden sonra ve yoğun oturumlardan sonra canlandırıcı oyunlara yer vermeniz uygun olacaktır. Bunlar grup ruhunu tazelemek, yorucu bir güne hazırlanmak, ağrıyan kasları ve zihni dinlendirmek ve motivasyonu artırmak için sizin en büyük yardımcınızdır.

Grup Oluşturmak

Eğitici eğitimi çalışmasının 5 gün sürmesi planlandı. Ayrıca katılımcılar için akşam yemeğinden sonra yapılacak birkaç faaliyet de planladık. 5 günlük eğitici eğitimine katılıp katılım belgesini alan eğitimcilerimiz/kolaylaştırıcılarımız ise kendi düzenleyecek-

leri eğitimlerin süresine katılımcılarının koşullarını dikkate alarak karar verecekler. Bu bakımdan 3 veya 4 günlük eğitimler düzenleyebilirler. Ancak, birkaç gün ve belki de geceyi bir arada geçirecek katılımcıların çalışmalara aynı istek ve motivasyonla katılmasını sağlamak için bazı düzenlemelere ihtiyacınız olacak. Bu düzenlemeler, katılımcılarınızı bir grup haline getirebilmek açısından önem taşıyor.

Grup olmak, herkesin bireysel farklılıklarını bir kenara bırakarak tek ses haline gelmesi demek değildir. Grup olmak, tam aksine bireysel farklılıkları koruyarak, kişinin kendi deneyim ve düşüncelerini özgürce ortaya koyabileceğini bildiği, aynı ortak amacı paylaştığını hissettiği kişilerle bir birlik oluşturması anlamındadır. Katılımcılarınızı grup haline getirmek, kolaylaştırıcı olarak size düşen bir görevdir.

Grup oluşturmak için, eğitim çalışmasının dışında ve içinde yapabileceğiniz birkaç düzenleme önereceğiz: Eğitim çalışmasında yer alan konulara uygun bir filmi birlikte seyretmek, sonrasında film üzerine tartışmak, bir çevre gezisine çıkmak, aynı yerde konaklıyorsanız akşam yemeğinden sonra grubu bir araya toplayacak faaliyetler düzenlemek, sevilen bir TV dizisini birlikte izlemek, üzerine tartışmak gibi faaliyetleri eğitim saatleri dışında yapabilirsiniz.

Eğitim saatleri içinde, çalışma ortamında yapabileceğiniz ilk uygulamalardan biri, ilk günden grup kurallarını belirlemektir. Bu kuralları birlikte oluşturmanız önemlidir. Kuralları büyük bir kağıda yazıp, çalışma ortamınızın görünür bir köşesine asın. Bu size daha sonra herhangi bir sorun çıktığında, kuralları katılımcılara göstererek hatırlatma imkanı verecektir. Grup kurallarını oluşturmanın önemi, grup çalışması becerilerinin aktarıldığı bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Aşağıda grup kurallarına birkaç örnek verilmiştir:

✓ Söz istemeden konuşulmamalı, herkese konuşma hakkı tanınmalı,

- ✓ İkili konuşmalar, fısıldaşmalar yapılmamalı,
- ✓ Mahremiyet olmalı (konuşulan her şey o mekânda kalmalı),
- ✓ Herkesin fikrine saygıyla yaklaşılmalı, yargılama yapılmamalı,
- ✓ Söz alan kişi, başkalarının da konuşma hakkına saygı duymalı, sözü fazla uzatmamalı,
- ✓ Mola ve yemek aralarından zamanında dönülmeli,
- ✓ Eğitimin başlama ve bitiş saatlerine uyulmalı,
- ✓ Cep telefonlarının sesi kapalı tutulmalı,
- ✓ Herkes kendi adına konuşmalı (“herkes” veya “sizler” gibi ifadeler yerine ben kullanılmalı).

Tanışma, Isındırma ve Canlandırma Oyunları

Eğitim çalışmasına katılacak kişilerin çoğu birbirini tanımıyor olacaktır. Herkesin tanışmasını ve kaynaşmasını sağlamak, yine kolaylaştırıcı olarak size düşmektedir. İlk ve en önemli nokta, ilk günden katılımcılara isim kağıtları vermektir. Bu isim kağıtlarını siz hazırlayın veya katılımcılara vererek üstlerine isimlerini yazmalarını ve boyunlarına asmalarını veya yakalarına iğnelemelerini, birkaç gün boyunca da taşımayı unutmamalarını söyleyin. Çalışmalar sırasında katılımcılarınıza söz verirken onlara mutlaka adlarıyla hitap edin, “*Buyrun Selma Hanım, arkadaşlar Nebahat Hanım bir şey söylemek istiyor*” gibi. Bu hem sizin hem de katılımcıların birbirini daha iyi tanımasını sağlayacaktır. Aşağıda birkaç tanışma, ısınma ve canlandırma oyununa yer verilmiştir. Isınma ve canlandırma oyunları, genellikle katılımcıların motivasyonu düştüğünde, çok oturmadan yorulduklarında, dikkatleri dağıldığın-

da veya yemekten sonra ağırlık çöktüğünde grubu canlandırmak amacıyla kullanılır.

Tanışma Oyunları

İkili Görüşme

Kolaylaştırıcı, tüm katılımcıları ikili gruplar haline getirir. Birbirini tanıyanların ilk gün yan yana oturacaklarını düşünerek, birinci katılımcının 1, ikinci katılımcının 2 diyerek tüm sınıfın 1, 2, 3, 4... şeklinde kendilerini saymaları istenir. Daha sonra 1 ile 3'ün, 2 ile 4'ün, 5 ile 7'nin... grup oluşturması istenir. İkili gruplar, 5 dakika süreyle birbirlerine sorular sorarak birbirlerini tanımaya çalışırlar. Bunlar, “*Hangi şehirdensiniz, ne iş yapıyorsunuz, hangi kuruluştasınız, buraya neden geldiniz?*” gibi sorular olabilir. İsteyenler not da tutabilirler. Süre bitiminde 1 numaralı katılımcı ayağa kalkarak 3 numaralı katılımcıyı gruba tanıtır: “*Adı Ayşe, falan kuruluşta 3 yıldır çalışıyor, en çok börek yapmayı seviyor, iki çocuklu*” gibi. 3 numaralı katılımcı da 1 numaralı katılımcıyı tanıttikten sonra, ikinci ikili gruba geçer.

Top

Kolaylaştırıcı küçük bir top alır. Topu katılımcılardan birine atar ve ona bir soru sorar. Topu tutan katılımcı; A) önce kendi adını söyler, B) soruyu cevaplar, C) topu bir başka katılımcıya atar, D) ona bir soru sorar. Buradaki kurallar, topu atan katılımcının; 1- Topu atacağı katılımcıyla göz teması kurması, 2- Ona, adı dışında bir soru sormasıdır. Topu tutan kişi; A) adını söyler, B) soruya cevap verir ve göz teması kurar, C) topu başka bir katılımcıya atar, D) ona bir soru sorar. Tüm grup katılana kadar oyun devam eder. Katılımcılar topu kolaylaştırıcıya da atabilirler. Sorulacak sorular tamamen serbesttir.

İsim Halkası

Katılımcılar daire şeklinde ayakta dizilirler. 1. katılımcı adını söyler ve bir hare-

ket yapar. Bu hareket, el çırpma, elini beline koyma, bir ayağını kaldırma gibi basit bir harekettir. 2. katılımcı; A) 1. katılımcının adını söyler, B) onun yaptığı hareketi yapar, C) kendi adını söyler, D) bir hareket yapar. 3. katılımcı; A) 1. katılımcının adını söyler, B) onun hareketini yapar, C) 2. katılımcının adını söyler, D) onun hareketini yapar, E) kendi adını söyler, F) bir hareket yapar... oyun böyle devam eder.

Grubunuz 15 kişiden fazlaysa, bu oyunu katılımcıları iki büyük gruba ayırarak da oynayabilir veya katılımcılara sadece kendilerinden bir önce gelen kişinin adını söyleyip hareketini yapmalarını, sonra kendi adlarını söyleyip hareket yapmalarını söyleyebilirsiniz.

Rulo

Kolaylaştırıcı sınıfa bir mutfak havlusu rulosu (veya tuvalet kağıdı) getirir. Her katılımcının önünde durarak, rulodan istediği kadar koparmasını/almasını söyler. Bu noktada oyunla ilgili açıklama yapmaz. Sonra gruba, herkesin kopardığı parça sayısı kadar kendisi hakkında bilgi vermesi gerektiğini söyler. Örneğin rulodan 3 parça koparmış olan katılımcı, kendisi hakkında bilgi veren üç ayrı cümle kurmak zorundadır.

Isınma ve Canlandırma Oyunları

Lider Kim?

Bir gönüllü ebe seçilir ve dışarı çıkarılır. İçeride kalan grup ayakta daire şeklinde dizilir ve aralarından birini lider olarak belirler. Lider ellerini, ayaklarını, yüzünü kullanarak bir hareket başlatır. Bütün grup aynı hareketi tekrar eder. Lider çeşitli hareketler yapar, grup liderin hareketini tekrar ederken kendi çevresinde de dönmeye başlar. İçeri alınan gönüllü ebeden, liderin kim olduğunu bulması istenir. Üç tahmin hakkı vardır. Lider hareketini, ebenin ona bakmadığı bir

sırada değiştirmelidir. Grup üyeleri de doğrudan lidere değil başka birine bakarak hareketlerini değiştirirlerse ebenin lideri bulması zorlaşır.

Cümleyi Tamamlayalım

Kolaylaştırıcı katılımcı sayısına göre üç veya dört grup yapar. Her grupta en az dört kişi olmalıdır. Grup sayısına göre duruvara büyük kağıtlar asılır. Her gruba bir kalem verilir. Grup üyeleri, kendi aralarında konuşmadan, işaretleşmeden kağıda sırayla çeşitli kelimeler yazarak, anlamlı bir cümle oluşturmak zorundadırlar. Kağıda gidip bir kelime yazan katılımcı, grubuna gelir ve kalemi konuşmadan başka bir grup üyesine verir. Bir gruptaki her üyenin, iki kez kelime yazma hakkı vardır. Kimse sırasını atlayamaz veya noktalama işareti koyarak geçiştiremez. Grubun son üyesi, ikinci hakkında cümleyi toparlayacak kelimeleri yazmak zorundadır, bu yüzden birden fazla kelime yazabilir. Dört kişilik bir grup en fazla 10-11 kelimelik bir cümle yazabilecektir. En kısa sürede, en uzun ve en anlamlı cümleyi yazan grup alkışlanarak kutlanır.

Öyküyü Tamamlayalım

Kolaylaştırıcı katılımcı sayısına göre üç veya dört grup yapar. Her grupta en az dört kişi olmalıdır. Kural, kimsenin birbiriyle konuşmamasıdır. Bir gruptaki ilk oyuncu bir öyküye başlar. İkinci oyuncu öyküye eklemeler yapar, son oyuncu öyküyü toparlamak zorundadır. Her grupta söz bir veya iki tur dolaşabilir. Birinci grup öyküsünü bitirdikten sonra, sıra ikinci gruba gelir. En kısa sürede, en anlamlı öyküyü anlatan grup alkışlanarak kutlanır.

Nuh'un Gemisi

Kolaylaştırıcı her hayvan adından iki tane olmak üzere, katılımcı sayısına göre, üzerinde hayvan adlarının yazılı olduğu küçük kağıtlar ve katılımcıların gözlerini

bağlamak için eşarplar hazırlar. Kedi, köpek, at, tavuk, sinek, karga, aslan, koyun, kurbağa, yılan gibi belirgin sesi olan hayvanları seçmekte yarar vardır. Kağıtlar, arkaları kapalı olarak katılımcılara seçtirilir. Her katılımcı gözünü eşarpla bağlayarak ortaya gelir. Oyunun kuralı; A) asla konuşmamak, B) seçtiği hayvanın sesini çıkartmak, C) aynı sesi çıkartan eşini bulmaktır. Eşler birbirini bulunca gözleri kapalı olarak yan yana kırıdamadan beklemek zorundadır. Kolaylaştırıcı, katılımcıların birbirine, masalara vb. çarpması için yol gösterici olmalıdır. Birbirini bulan eşleri kenara doğru yönlendirebilir. Herkes eşini bulduktan sonra kolaylaştırıcı gözlerini açmalarını ve her grubun tek tek temsil ettikleri hayvanın sesini çıkarmasını ister.

Moleküller

Kolaylaştırıcı, moleküllerin hızının sıcaklığa göre arttığını veya azaldığını açıklar. Düşük sıcaklıkta, örneğin -5 derecede çok ağır hareket eden moleküller 15 derecede daha hızlı, 25 derecede ise iyice hızlı hareket ederler. Ayrıca moleküller bir araya toplanarak atomları oluştururlar. Bu oyunda her katılımcı bir moleküldür. Herkes ortaya toplanır. Komutların iyi duyulması ve anlaşılması gerektiğinden, kolaylaştırıcı dışındakilerin konuşması yasaktır. Kolaylaştırıcı, ortamın ısısını bağırarak ilan eder: “-10 derece!, 20 derece!, 50 derece!...” vb. Söylediği ısıya göre katılımcılar hızlı veya yavaş hareket ederek sınıfta dolaşmak zorundadırlar. Kolaylaştırıcı arada bir de atom sayısı söyler: “10!, 7!, 5!...” vb. O zaman da katılımcılar 10’lu, 7’li veya 5’li gruplar yapmak zorundadırlar.

Burada amaç, verilen komuta dikkat edilmesini sağlamak, hızlı hareket etmek, dereceler arasında farklı hızlarda davranmak, grup yapılacağı zaman ise hızla bir

gruba dahil olmak veya grubu oluşturmaktır. Eğlenceli ve grup dinamiklerini geliştiren bir oyundur.

Uzaya Gidiyoruz

Kolaylaştırıcı, bir uzay gemisinin katılımcıları almaya geldiğini, herkesin yanına istediği birkaç eşyayı almasına izin vereceklerini ama hangi eşyaların götürüleceği konusunda son sözün kendisinde olduğunu belirterek 1. katılımcıya yanında hangi eşyaları götüreceğini sorar. Kolaylaştırıcı, bu oyun için kendisine kimseye söylemediği bir kural belirler: Katılımcının adının baş harfiyle başlayan bir eşyayı götürmesine izin vermek, üzerinde bulunan saat, takı, giysi gibi bir eşyaya izin vermek, eğitim yapılan kentin adının baş harfiyle başlayan bir eşyaya izin vermek... gibi. Bu ipucunu da arada bir belirtmesi gerekir. Örneğin “*Tamam, Kamile Hanım’ın kedisini/kocasını götürmesine izin veriyorum. Melek Hanım annesinden kalan masa örtüsünü götürebilir.*” gibi. İpucunu keşfeden katılımcı olursa, ipucu açıklanır ve kolaylaştırıcı yeni bir ipucuyla oyunu sürdürür.

Aaa... şişt!

Kolaylaştırıcı ebe olur ve daire şeklinde dizilmiş, ayakta duran oyuncuların ortasına geçerek, yaptığı her hareketin tersini yapmalarını ister. Kollarını kavuşturursa, katılımcılar kollarını açacaklardır, kollarını aşağıya sarkıtırsa katılımcılar yukarı kaldıracaklardır, öne doğru eğilirse katılımcılar arkaya doğru büküleceklerdir ve kolaylaştırıcı “AAAA” derse katılımcılar “*ŞİŞŞTTT*” diyeceklerdir! Kolaylaştırıcı hızla hareket ederek ve arada “AAA” veya “*ŞİŞŞTT*” diye bağırarak grubu yönlendirir. Kan dolaşımı ve dikkat artırıcı bu oyunu, özellikle motivasyonun azaldığını hissettiğiniz zamanlarda kullanabilirsiniz.

Kolay gelsin...

GRUP ÇALIŞMASI BECERİLERİ

Süre

3 oturum (3 x 90')

Ek

Katılımcıların uygulama yapabilmesi için hazırlanmış bilgi notları

Malzeme

Yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

1. OTURUM

ÇALIŞMA 1 GRUP ÇALIŞMASI YAPMAK İÇİN GEREKEN BİLGİ, BECERİ VE TUTUMLAR

Süre

20 dakika

Malzeme

Tahta, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Amaç

Grup çalışması için gereken bilgi, beceri ve tutumların neler olduğunu öğrenmek

Katılımcılara grup çalışması yapma becerileri üzerinde çalışacağınızı açıklayın. Bu çalışmanın, temel olarak eğitim çalışmaları yapabilmek için hazırlandığını anlatın. Tahtaya büyük harflerle “Grup Çalışması Becerileri” yazın ve katılımcıların, iyi bir grup çalışması/aktarım için insanın sahip olması gereken özellikler ve dikkat edilmesi gereken noktalar

konusunda biraz düşünmesini isteyin. Sonra tahtaya, “Neler Biliyoruz?” yazın. Bunun altına, “Bilgi”, “Beceri” ve “Tutum” yazarak üç sütun oluşturun ve katılımcıların düşündükleri bilgi, beceri ve tutumları liste halinde yazın. Bu çalışma için 20 dakika ayırın.

Yan sayfada bir liste örneği verilmiştir:

Bilgi	Beceri	Tutum
Grup çalışması/ aktarım yapılacak konu hakkında bilgi sahibi olmak	Teknik aletleri kullanabilmek	Otoriter ve hiyerarşik davranmamak
Grup çalışması/eğitim yapmanın özelliklerini bilmek vb.	İletişim kurabilmek	Herkese eşit söz hakkı vermek
	Tartışmaları yönetmek	Empati kurmak
	Çatışmaları çözmek vb.	Tarafsız davranmak vb.

Aşağıdaki bilgileri kullanarak, listenizde yer alan bilgi, beceri ve tutumlar hakkında konuşun. Neden önemli olduklarını açıklayın. Katılımcıların daha önce katıldıkları grup çalışmalarında anlatıcı/eğitici/kolaylaştırıcı ve dinleyici olarak yaşadıkları deneyimleri sorun.

Bilgi

Bir eğitim çalışması yapabilmek için, anlatacağımız konuyu bilmek yeterlidir. Ama hem anlatanın hem de dinleyicilerin memnun kalacağı **iyi bir** eğitim çalışması için, anlatacağımız konuya hakim olmanın dışında bazı bilgi, beceri ve tutumlara ihtiyacımız vardır. Bir sunum yapmak, eğitim çalışması yapmaktan farklıdır. Sunum, anlatacağınız konuyu enine boyuna anlatmanız üzerine kuruludur. Eğitim amaçlı grup çalışması yapmak ise hem anlatmanız hem de deyim yerindeyse anlattırmanız üzerine kurulu olmalıdır. Yani karşılıklı etkileşim, iletişim, birbirinden öğrenme ilkeleri üzerine kurulu olmalıdır.

✓ İletişime açık olmak, beden dilini kullanmak, tutarlı ve empatik olmak, tarafsız davranmak gibi özellikler, dinleyicilerin buldukları ortamdan sıkılmamalarını, anlatılan konu ve paylaşılan deneyimlere ilgi göstermelerini kolaylaştırır.

✓ Otoriter bir tutum takınmak, parmak sallayarak “*bu böyledir!*” tarzı bir tutum sergilemek ise dinleyicileri konudan koparır, anlatılan konudan çok anlatıcının tavırlarına odaklanmalarına yol açar.

✓ İyi bir grup çalışması için gereken bilgi, beceri ve tutumların tümü öğrenilebilir. Konuyla ilgili kitaplar okumak, ayna karşısında prova yapmak, yakınlarımızdan bizi değerlendirmelerini rica etmek ve dinleyici olarak katıldığımız eğitim çalışmalarında anlatıcının tutum ve tarzına dikkat etmek yapabileceğimiz basit şeylerdir.

✓ Unutulmaması gereken en önemli nokta ise, bilgi, beceri ve tutumun sürekli gelişebilme özelliğidir. Yapacağınız her çalışma sizi biraz daha geliştirecek, dağarcığınıza yeni bilgi, beceri ve tutumlar katacaktır.

Özgüven grup çalışması için önemli bir özelliktir. Ama olmazsa olmazlardan biri değildir. Sunacağımız konuyu iyi bilmek, gerekli hazırlıkları yapmak, ters gidebilecek durumları düşünmek ve olasılıkları hesaba katmak, katılımcılar hakkında bilgi sahibi olmak özgüven eksikliğini giderecek noktalardır.

Diyelim ki, iyi bir grup çalışması için gereken ve bize yetecek bilgi, beceri ve tutumları öğrendik. Bunlar bizim iyi bir grup çalışması yapmamızı sağlar mı? Hayır, sağlamaz. **Motivasyon**, yani bilgilerimizi paylaşma arzumuz ve isteğimiz yoksa, yapacağımız sunum/aktarım belki gayet profesyonelce olacak ama kuru kalacak, dinleyicilerde hiçbir heyecan, öğrendiklerinden zevk alma ve güçlenme duygusu uyandırmayacaktır. Motivasyon, bilgi, beceri ve tutumlarımızı en iyi şekilde sergile-

memizi sağlayan duygudur.

Bilgi, beceri ve tutumu üç yuvarlak olarak düşünelim. Öğretmen değilsek veya eğiticilik formasyonu almamışsak, bu üç yuvarlağın kesiştiği küçük alan, bizim yeterli olduğumuz alandır. Çünkü bu alanda en temel bilgi, beceri ve tutumlar bulunur. Önemli bir nokta da şudur: **Bilgi, beceri ve tutum arasında hiyerarşik bir ilişki yoktur.** Yani belli bir beceri, belli bir tutumdan daha önemli ya da öncelikli değildir. Örneğin bilginiz var ama özgüveniniz yeterli değil ya da iletişime açık birisiniz ama teknik aletleri kullanma-

yı bilmiyorsunuz veya empatik birisiniz ama tartışmaları yönetemiyorsunuz. Bu son derece normal bir durumdur ve sizin iyi bir grup çalışması yapmanıza engel olmaz. Herkesin her şeyi bilmesi veya her türlü donanıma sahip olması mümkün olmadığına göre, yapacağımız şey kendimizi eksik hissettiğimiz noktalar üzerinde biraz çalışmaktır.

Motivasyonumuz var, bilgi, beceri ve tutumlar açısından da kendimizi geliştirmeye başladık. Peki başka neler yapmalıyız? İyi bir grup çalışması yapabilmek için başka neleri bilmeye ihtiyacımız var?

ÇALIŞMA 2 İHTİYACIMIZ OLAN BİLGİLER NELERDİR?

Süre

60 dakika

Malzeme

Yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Amaç

Grup çalışması için ihtiyacımız olan bilgileri öğrenmek

Katılımcıların iyi bir grup çalışması yapabilmek için neler bilmek istediklerini sorarak bunları tahtaya liste halinde yazın. Bu çalışma için süreniz 60 dakikadır. Çalışmanın sonunda 10 dakikalık bir toparlama yaparak bu oturumda konuşulanları özetlemeyi unutmayın. Aşağıda “neler bilmek istiyoruz” sorusuna örnek olarak birkaç cevap/soru verilmiştir:

✓ *Heyecanımı/korkumu nasıl yeneceğim?*

✓ *Cevabını bilmediğim bir soru sorulursa ne yapacağım?*

✓ *Özgüvenimi geliştirmek için ne yapabilirim?*

✓ *Ne tür hazırlıklar yapmalıyım?*

✓ *İyi bir grup çalışmasının püf noktaları nelerdir?*

✓ *Beni dinlemeyen ya da kendi aralarında konuşan katılımcılar varsa ne yapacağım?*

Bu oturumda bu türden sorulara cevap

vermeye çalışacağınızı belirtin ve katılımcılardan ilk soruya cevap vermek isteyen olup olmadığını sorun. Varsa cevabı alın. Aşağıdaki bilgileri de kullanarak çalışmayı yönetin.

□ Bilgi

Grup çalışması yaparken dikkat edilmesi gereken noktalar, grup çalışması öncesinde, grup çalışması sırasında ve grup çalışması sonunda yapılacaklar olarak üç grupta toplanabilir. Bunlar yapıldığında, heyecan ve korku büyük ölçüde azalacak, özgüven artacaktır. Çünkü yapılması gereken her şeyi yaptığımızı bilmek, öncelikle içimizi rahatlatacaktır. Önce grup çalışması öncesinde yapılacakları ele alalım. Grup çalışması öncesinde yapılacak hazırlıklarda kadınlar açısından önem taşıyan şu noktaları dikkate almak durumundayız:

✓ Eğitim çalışmamız, katılımcıların yaşları, konumları, medeni halleri ne olursa olsun, kadınları güçlendirecek biçimde düzenlenmelidir.

✓ Çalışma sırasında kadınların deneyimlerine yer verilmeli, bunlardan hareket edilmeli ve amacımız – kadınların güçlendirilmesi – çalışmanın hiçbir aşamasında gözden kaçırılmamalıdır.

✓ Biz öğretmen değiliz; biz katılımcılardan üstün bir şahsiyet de değiliz. Bu nedenle her soruya cevap veremeyebiliriz. Bu normaldir. Biz birtakım bilgiler aldık ve şimdi bunları katılımcılarla paylaşmaktayız. Öyleyse hiyerarşik bir tavır içine girmemeli, paylaşımcı bir tutumla katılımcılarla işbirliği yapmalıyız.

✓ Grup çalışması öncesinde bilmemiz ve çalışma sırasında dikkat etmemiz gereken 10 kural vardır:

1. Şimdiki Zamanın Önemi: Katılımcılar en son öğrendikleri şeyi en iyi hatırlarlar. Bu nedenle grup çalışması yaparken ve hangi noktaya ne kadar süre ayıracağımızı planlarken o oturumda ele almak istediğimiz en önemli noktaları sürekli tekrar etmek gerekir. Öte yandan insanlar tek bir konuya 20 dakikadan fazla yoğunlaşamaz. Bu nedenle süreyi planlarken ara aşamalar koymakta yarar vardır. Örneğin, 45 dakikalık bir çalışma süresi söz konusu; bu süre içinde bir sonuca varmak için 3 aşamadan geçmek gerekiyor, yaklaşık her 15 dakikada bir kısaca bir özet yaparak bir sonraki aşamaya geçebiliriz. Bu arada katılımcıların hangi yöne doğru ilerlediğini görmelerini sağlamamız gerekir. Örneğin: “*Şu tarihte şu oldu. Bu tarihte bu oldu. Kadınlar hiçbir haklarını mücadele etmeden almadılar...*” gibi.

2. Uygunluk: İnsanlar ihtiyaç ve ilgi duydukları konuları öğrenmek isterler. Örneğin bu projede biz, kadınların yurttaşlık haklarını öğrenmeleri için çaba gösteriyoruz. Onun için, grup çalışmasına da bunu amaçlayan katılımcıların gelmesine dikkat etmeliyiz. Bu arada grup çalışmamızı yaparken, aktardığımız her konunun içinde, yurttaşlık haklarını bilmenin hangi ihtiyaçları karşılayacağını da mutlaka belirtme-

liyiz. Katılımcıların kendilerinin verecekleri örnekler, gazete ve kitaplarda okuduklarımız ya da kendi yaşamımızdan sahneler aktararak anlattıklarımızı pekiştirebiliriz.

3. Motivasyon: Konuyu anlatan kişi olarak yaptığımız çalışmadan haz duymuyorsak, bu çalışmanın doğruluğuna ve yararına inanmıyorsak, katılımcılar ne kadar hevesli olursa olsun, grup çalışması söner gider. Ne var ki, sadece bizim motive olmamız da yetmez; katılımcıları da yürekletirmek gerekir. Bunun için herkes tarafından bilinen bir noktadan başlamak, bilinmeyene doğru ilerlemek gibi, aktarılan bilginin hangi ihtiyaçlarıyla ilgili olduğunu vurgulamak gibi ya da benzer bilgilerle donanmış kişilerin ne gibi kazanımlar elde ettiklerini anlatmak gibi yöntemler kullanılabilir. Motivasyon olmadan öğrenme gerçekleşemez.

4. Başlangıcın Gücü: Deneyler, ilk öğrenilenin en iyi öğrenilen olduğunu kanıtlamıştır. Bu nedenle ilk sözleriniz, ilk bilgiler, bırakacağınız ilk izlenim son derece önemlidir. Açılışı ve grup çalışmanızı mümkün olduğu kadar ilginç kılmaya bakın. Bu arada anlatacağınızın ana başlıklarını da sıralayın (yazın). Sonra bunları açarsınız.

5. İki Yönlü İletişim: Grup çalışması yaparken sadece biz konuşmayacağız. Ama bütün zamanı da tartışmayla geçirmeyeceğiz. Peki ne yapacağız? Bilgileri sunacağız. Soru soracağız; deney ve bilgi isteyeceğiz; buna dayanarak bir sonraki konuyu anlatmaya geçeceğiz. Bu arada beden dilinize de dikkat edin. Söylediklerinizle el kol hareketleriniz, bakışlarınız, duruşunuz uyum içinde olmalıdır. Duruşunuz insanların konuşmadan alıkoyacak bir biçim almamalıdır. Bu nedenle konuya ayıracağınız süreyi planlarken, karşılıklı bilgi, görüş ve deney alışverişine de mutlaka bir zaman ayırmalısınız.

6. Geri Bildirim: Hem grup çalışması yapan kişi olarak bizim hem de katılımcı-

ların geri bildirim ihtiyacı vardır. Katılımcılar anlattıklarımızı takip edebiliyorlar mı? Söylediklerimiz ilgilerini çekiyor mu? Katılımcılar öğrenme sürecinde yol alıp almadıklarını da bilmek isterler. Konunun kavranıp kavranmadığına ilişkin soru sorabilirsiniz (anladınız mı dışında), ilginç bir yanıtın üzerinde durarak tekrarlayabilirsiniz... Olumsuz bir geri bildirim de gelebilir. Konu anlaşılmamıştır –tekrar edin- veya bir katılımcı sizinle aynı fikirde olmaya bilir -konuyu daha iyi anlatmaya çalışın- ya da gruptaki birinin saklı bir gündemi vardır, havayı bozmaya niyetlidir (böyleleriyle nasıl başa çıkılırı ileride ele alacağız).

7. Aktif Öğrenme: İnsanlar aktif olarak katıldıkları süreçlerde çok daha iyi öğrenirler. Paylaştığımız bilgilerin davranış ve tutum değişikliklerine yol açabilmesi için katılımcıların grup çalışması sırasında egzersiz yapması önemlidir. Aktif öğrenmeyi sağlamak için egzersizler hazırlayabilirsiniz; konuyu aktarırken sık sık soru sorabilirsiniz; katılımcılardan öğrendiklerini uygulamalarını talep edebilirsiniz. Bu çalışmaların da hazırlık aşamasında dikkate alınması, bu tür egzersizlerin planlanması ve bunlara süre ayrılması gerekir.

8. Duyularla Öğrenme: İnsanlar tek

bir duyularından daha fazlasını kullandıklarında daha etkin öğrenirler. Bu nedenle karikatür, resim veya görsel malzeme kullanmak yararlıdır.

9. Egzersiz: Sadece not tutularak öğrenilemez. Sorularımızla biraz önce anlattıklarımızı tekrarlayabiliriz, rol oyunları oynayabiliriz, bir seçim konuşması hazırlatabilir, bir kadın hakkının katılımcılar tarafından anlatılmasını isteyebilir veya bir kampanya planlaması yaptırabiliriz...

10. İlk Cümle: Grup çalışmanıza kısa bir selamlama ve kendinizi tanıtan üç beş cümle ile başlamanız yerinde olacaktır. Grup çalışmasının içeriği hakkında da iki cümlelik bir açıklama yapmak uygundur.

Grup çalışmanıza sakın özür dileyerek başlamayın: Heyecan ve sinir nedeniyle şöyle şeyler söylenir: “Kusura bakmayın, bugün sesim az çıkıyor” (oysa herkes sizi gayet iyi duymaktadır); “Deneyimli bir konuşmacı olmadığım için özür dilerim” (bir dolu hazırlık yapmadınız mı?); “Elektrikler kesildiği için özür dilerim” (elektriği siz kesmediniz ya). Böyle özürler dinleyenlere şu mesajı verir: “Beni dinlemek üzere ayırdığınız zamanı boşa harcayacaksınız”. Bu durumda da kimse sizi dinlemez.

2. OTURUM

ÇALIŞMA 1 HAZIRLIK VE DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

Süre

40 dakika

Malzeme

Tahta, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Amaç

Grup çalışması için yapılacak hazırlıklar ve dikkat edilecek noktalar konusunda bilgilenmek

Katılımcularınıza konu başlığını açıkladıktan sonra hazırlık olarak neler yapılması gerektiğini sorun. Daha sonra bilgi aktarımına geçin.

Bilgi

Hazırlık olarak öncelikle elimizde anlatacağımız konuya ilişkin bir bilgi notu bulunmalıdır. Bilgi notu ya da dokümanı size katıldığınız bir eğitimde verilmiş olabilir. Bunu olduğu gibi kullanmak yerine, eğitimde kendi tuttuğunuz notları da ekleyerek, bilgi dokümanının ana eksenini ve fikrini değiştirmeden, sizin kullandığınız kelimelerle yeniden yazmanızda yarar vardır. Böylece “ezber” yapmak yerine kendi yazdığınız bir konuyu anlatmış olursunuz. Yazmak, konunun içine daha da girmenizi ve anlatırken daha rahat olmanızı sağlayacaktır. Bu sizin heyecanınızı da azaltır.

Grup çalışması öncesi hazırlıklarda beş

noktaya dikkat etmeliyiz. Bunlar:

- ✓ İçerik,
- ✓ Süre,
- ✓ Kullanacağımız teknikler,
- ✓ Katılımcılardan ne beklediğimiz ve
- ✓ Kullanacağımız yardımcı unsurlardır.

Yan sayfadaki gibi bir tablo yapmak grup çalışmasını kontrol etmemizi sağlar.

Grup çalışmasının içeriğini, süresini ve kullanacağımız yöntemleri belirledikten sonra, kendimizle ilgili bazı hazırlıklar da yapmalıyız. Örneğin:

✓ Kıyafetimiz, saç biçimimiz ve makyajımız ortama uygun olmalıdır. Asla yadırganmamalıyız.

✓ Grup çalışmasının yapılacağı yere er-

İçerik	Süre Belirleme	Kullanılacak Teknikler	Katılımcı Aktivitesi	Yardımcı Unsurlar
Ele alınacak konuların belirlenmesi	Ders süremiz içinde ele alacağımız konuların hangilerine ne kadar zaman ayıracağımızın planlanması	Konferans verme Gösterme – anlatma Katılarak keşfetme	Dinleme Görme Deneme - sınama	Tahta veya duvara yapıştırılan mulaj kâğıtları Tepegöz Gazete kúpürleri Karikatürler Bilgisayarlı grup çalışması

ken gitmek çok önemlidir. Katılımcılar geldiklerinde çalışma ortamı hazır olmalıdır. Örneğin, oturma düzeni hazırlanmalı, döner tahta yerini almalı, kullanacağımız teknik aletler test edilmeli, notlarımız sıraya konulmalı ve duvarlara asacağımız görsel malzemeler yerini almış olmalıdır.

✓ Çalışmanın başlama saati gelinceye kadar, salondaki ya da dışarıdaki kadınlarla sohbet edin. Bu hem sizi hem de katılımcıları grup çalışmasına hazırlar. Bu dört açıdan çok önemlidir:

1. Fiziksel hazırlıktır: Yürümek vücudunuzu ısıtır; konuşmak sesinizi ayarlar.

2. Zihinsel hazırlıktır: Katılımcıları, en azından bir bölümünü tanıma fırsatı oluşur. Onların da sizin gibi birisi olduğunu görerek rahatlar ve özgüven kazanırsınız. Bu arada sohbette katılımcıların görüş ve eğilimleri hakkında bilgi ediniyorsunuz. Bu bilgilere dayanarak grup çalışmanızda ufak tefek değişiklikler yapma kararı verebilirsiniz.

3. Konuşmacı-dinleyici engelini kaldırır: Konuşma başladığında dinleyiciler ilk önce grup çalışması yapanın neyin nesi olduğunu tartmakla zaman geçirirler. Konuşmaya başlamadan önce katılımcılarla sohbet ederseniz, sizi tanımış olurlar ve dikkatleri kişiliğinizden anlattıklarınıza yö-

nelir. Böylece ilk başta anlatacaklarınız daha iyi dinlenir.

4. Taraftar kazandırır: Grup çalışmasından önceki sohbetler kısa da sürse, katılımcılar arasında daha önce konuştuğunuz kişilerin bulunması size özgüven verir. Trafik sıkışıklığı, aşurenin kim tarafından nasıl pişirildiği, sıcak veya soğuk dalgası, kayınvalidenin hastalığı vs... Grup çalışması başladıktan sonra gözünüz bu kadınlara iliştiğinde size gülümsediklerini görebilirsiniz.

✓ Salonun büyüklüğünü gözden geçirin ve ses tonunuzu buna göre ayarlayın. Bağırılmamalı, ancak en arkada oturanların bile sizi duyabileceği şekilde konuşmalısınız.

Grup Çalışması Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

✓ Grup çalışmasına başladığınızda, kendinizi ve konuyu tanıttikten sonra yapmanız gereken ilk iş grup kurallarını belirlemektir. Çünkü grup çalışmasının ya da eğitim çalışmasının başarısı, grubun kolaylaştırıcısıyla ve herkesin birbiriyle kurduğu iletişime sıkı sıkıya bağlıdır. Bu nedenle grup çalışmasına başlarken, **bütün katılımcıların katkısıyla çalışma ve**

iletişim kuralları oluşturulmalıdır.

- ✓ Cep telefonlarının kapanması,
- ✓ Mola sürelerine dikkat edilmesi,
- ✓ Eğitim mekânına zamanında gelinmesi vb. gibi noktalar daha çok eğitimin fiziksel atmosferini etkileyen unsurlardır ve mutlaka grup kuralları içinde yer almalıdırlar.

Oysa grubun birlikte öğrenebilmesinin önemli bir noktası da insanlar arası iletişimle ilgilidir; insanlar arası iletişim kanalları kapanırsa grup birlikte öğrenemez.

Bu nedenle grubun bu tür kurallar koymasına özellikle önem vermeliyiz. Örneğin:

- ✓ **Birbirimizi dinleyeceğiz.**
- ✓ **İkili konuşmalar yapmayacağız.**
- ✓ **Birbirimizin sözünü kesmeyeceğiz.**
- ✓ **Birbirimizin kişiliğine yönelik yorumlar / yargılama yapmayacağız.**
- ✓ **Mahremiyete saygı duyacağız. Burada konuşulan burada kalacak.**
- ✓ **Alınganlık, ben-merkezcilik yapmayacağız... vb.**

Grup kurallarını oluşturmak ve büyük bir kağıda yazarak salonun görünür bir yerine asmak, daha sonra yaşanabilecek olumsuz durumlarla baş etmede bize kolaylık sağlar. İki katılımcı arasında tartışma çıktığında veya bir katılımcı bir diğerini yargılayıcı yorumlar yaptığında bu grup kurallarını göstererek tatsız durumlara son verebiliriz. Grup kurallarını kendileri belirledikleri için katılımcılar bunlara uyum durumunda kalacaklardır.

- ✓ Sürekli aynı tonda konuşmayın. Yüksek

sesle başlayın; bir süre sonra ana noktaya geldiğinizde sesinizi yavaşlatın. Sır veriyormuş gibi yapın; böylece katılımcıların ilgisi artar. (Sır öğrenmeye hepimiz pek meraklı değil miyizdir?) Sonra tekrar yüksek sesle devam edin. Aynı tonda konuşarak sizi uyutan deneyleri hiç aklınızdan çıkarmayın.

✓ Çalışma sırasında katılımcılarla göz göze gelmeye özen gösterin. Herkesle sanki onunla konuşuyormuşsunuz izlenimi yaratır; aynı zamanda size de iyi gelir. Böyle yaptığınızda konuşmanızın sıcaklık ve yumuşaklık kazandığını fark edeceksiniz.

✓ İstatistikler ve rakamlar verin. Bütün çalışmayı verilere boğun anlamında değil; ancak belli rakamlar vermek, hem ikna etmek hem de katılımcıların başkalarını ikna etmesini sağlamak açısından yararlı bir hizmettir.

✓ Cümleleriniz kısa ve anlaşılır olmalıdır. Seçtiğiniz kelimelerin katılımcılar tarafından bilinir olmasına özen gösterin. Büyük ve gösterişli laflar ederek katılımcıları etkilemeye kalkmaktan sakının.

✓ Sürekli aynı hızla konuşmayın. MakiNELİ tüfek gibi konuşanlarla mıy mıy mıy konuşanlardan kimse hoşlanmaz. Kısa duraklamalar yapmak, soru sormak, aralıklarla hızlanmak veya yavaşlamak, bazen de susup beden dilinizle bir şeyler anlatmak gibi yöntemlere başvurabilirsiniz.

✓ Katılımcılara aptal muamelesi yapmaktan kaçının: “*Oldukça açık, bunda anlaşılmayacak bir şey yok*” veya “*Sizin bilgi düzeyiniz yetmeyebilir, ama bu böyledir*” türü sözlerden kaçının. Bu sizin gruptan kopmanızı getirir; kadınları da güçlendireceği yerde kendilerini ezik hissetmeye yönelir.

neğin çocuklarının yalan söylediğini bu yolla anlarlar. İnsan yalan söylerken elini burnuna götürme, gözlerini kaçırma gibi makro hareketleri kontrol altına alabilir ama alın veya el terlemesi, gözbebeklerinin büyüüp küçülmesi, yanakların kızarması gibi mikro hareketleri kontrol edemez. Bu tür küçük işaretler ise bize karşıdaki insanın yalan söylediğini belirtir.

Beden dili mesajlarını okumayı öğrenmek için basit bir çalışma yapabilirsiniz. Televizyonda seyrettiğiniz bir filmin sesini kapatın ve oyuncuların beden dillerine bakarak birbirlerine ne söylediklerini anlamaya çalışın. Aynı alıştırmayı, televizyonda siyasetçileri izlerken de yapabilirsiniz.

Grup çalışmaları sırasında, katılımcıların beden dilini okumak verimli bir çalışma ortamı kurmanızı ve sürdürmenizi sağlar. Örneğin katılımcılar sıkıldıklarını duvara, pencereye bakarak belli edebilirler. Ne var ki, her zaman böyle yapmazlar. Yüzünüze baktıkları halde yarınki görüşmeyi düşünmeye veya pazardan ne alacaklarının listesini yapmaya başlamışlardır. Veya yüzünüze baktıkları halde anlattıklarınızı anlamıyorlardır.

Unutmayın ki sizin beden diliniz de çalışmayı kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı etki de bulunabilir. Onun için önce kendi beden dilinizi düzenlemenizde yarar vardır.

Kendi Beden Dilinizi Düzenleyin

✓ Çalışmayı sunarken, ellerinizi göğsünüze kavuşturmayın. Genelde insanlar bu duruşu “kapalı olma” şeklinde yorumlar.

✓ Bir katılımcıyla konuşurken, bedeninizle de ona doğru dönün ve hafifçe o kişiye doğru eğilin. Bu karşınızdaki kişiye “seni dinliyorum” mesajı verecektir.

✓ Soru sorarken, ses tonunuzla grup hakkındaki görüşünüz arasında fark olmalıdır. “Bu grup işe yaramaz” diye düşünüyorsanız, sesinizin tonundan katılımcılar “hadi

bakalım, bu soruyu cevapla” dediğinizi anlayıverirler.

✓ Grupla ilgili olarak “birlikte güçleneceğiz” diye düşünüyorsanız, sorularınızı şevkle ve kendilerine güç katmak amacıyla formüle ettiğinizi anlar ve motive olurlar.

✓ Elinizi ağızınıza kapatarak konuşma yapmayın. Sesiniz daha az duyulabileceği gibi, söylediklerinizden pek emin olmadığınız izlenimi verirsiniz.

✓ Konuşma sırasında uzun duraklamalar yapmak, eee... ııı... mmm... gibi sesler çıkararak boşlukları nidalarla doldurmak, anlatacağınız konuya hakim olmadığınızı düşündürür. Ayrıca dinleyicilerin koldan kopmasını kolaylaştırır. Anlatacağınız konuyu önceden çalışmanız, takıldığınız yerlerde elinizdeki notlara bakmanız sizi eee... ııı... demekten kurtaracaktır.

Grubun Beden Dilini Okuyun

✓ Bazı katılımcılar çalışmak için daha fazla mekâna ihtiyaç duyabilirler. Yerine bir türlü yerleşemeyen varsa, ona biraz daha mekân sağlamaya çalışın ki, dikkatini yerleşmeye değil anlattıklarınıza verebilsin.

✓ Konunun anlaşılıp anlaşılmadığına ilişkin bir kontrol sorusu yönelttiğinizde, aldığınız yanıtın beden diliyle de doğrulanmakta olmasına (başların sallanması gibi) dikkat edin.

✓ Katılımcılardan birisi size bir soru yönelttiğinde, bir yandan soruyu dinleyin, diğer yandan beden dilini okumaya çalışın. Pek çok durumda soruyu sözleriyle formüle edemese bile beden diliyle size ne sormakta olduğunu anlatacaktır.

✓ Katılımcılar sizi dinlerken elleriyle ağızlarını kapatıyorlarsa, muhtemelen söylediklerinize inanmıyorlardır veya ihtimal vermiyorlardır. Bu nedenle bir sonraki a-

şamaya geçmeden önce bu durumun söz konusu olup olmadığını kontrol edin.

✓ Katılımcılar başlarını iki ellerinin arasına almışlarsa, canları sıkılmaya başlamış demektir; bu durumda yöntemlerinizi değiştirebilir, bir egzersize veya rol oynamaya geçebilirsiniz.

✓ Katılımcıların başları tek ellerindeyse ve parmaklar yukarı doğruysa, vermiş olduğunuz bilgiyi düşünüyor olabilirler.

✓ Her şeyi bildiğini sanan bir katılımcı genellikle arkasına yaslanarak oturur ve ellerini ensesinde birleştirerek size bakar. Bu durumda bilgi düzeyini test edin; gayet iyiye, grup çalışması sırasında onun desteğinden yararlanır.

✓ Katılımcılar ellerini göğüslerinde kavuşturmuşlarsa, size karşı bir engel meydana gelmiş olabilir. Ne var ki, uzun süre oturduğunda, insanlar yorgunluktan da ellerini kavuşturmuş olabilirler.

✓ Sorularınıza yanıt verirken, katılımcılar burunlarıyla oynar ya da elleriyle ağızlarını kapatırlarsa bu, söylediklerinden emin olmadıklarının işareti sayılabilir.

Göz Teması

Beden dili konusu içinde önemli yer tutan bir nokta “göz teması”dır. Pek çok kaynakta, iyi bir iletişim için, karşımızdaki kişinin gözlerinin içine bakmamız tavsiye edilir. Bu tavsiye, ilke olarak doğrudur a-

ma göz teması kurmak kültürel olarak anlamı değişen bir durumdur. Örneğin kaç-göç’ün yaygın olduğu ülkemizde bir kadının bir erkeğin gözlerinin içine bakması toplumsal olarak ayıp kabul edilir ve kadının bir davette bulunduğu düşünülür. Öyleyse ne yapmalıyız?

Göz teması konusunda kültürel olarak değişmeyen ve dikkat edilmesi gereken asıl nokta, bakışın süresidir. Bir kişinin gözlerinin içine uzun süreyle dik dik bakmak onu tehdit etmek/mezdan okumak anlamına geldiğinden kişiye rahatsızlık verirken, kısa süreli ama “gören” bir bakış karşıdaki kişiye güven vermektedir.

Bazen de insanlar çekingenlik, sıkılganlık nedeniyle karşıdaki kişinin gözlerine bakamazlar. Bu durumda en uygun çözüm, karşıdaki kişinin kaşlarının ortasındaki noktaya bakmaktır. Bu noktaya bakıldığında, yüzünüz karşıdaki kişiye tam cep heden dönük duracak ve yine gözlerin içine bakılıyormuş algısı yaratacaktır. Bu da karşılıklı güven ilişkisinin kurulmasını, “ben seni dinliyorum ve söylediklerini önemli buluyorum” mesajının verilmesini sağlayacaktır.

Beden dili çok şeyi anlatır, ama kimi zaman da beden dilini yanlış okumuş olabiliriz. Yanılgıları önlemek için kimi zaman açık soruya başvurmak, kimi zaman da birden fazla beden dilinin aynı tutumu yansıtıp yansıtmadığını ölçmemiz gerekebilir.

3. OTURUM

ÇALIŞMA 1 ZOR DURUMLARLA BAŞA ÇIKMAK

Süre

40 dakika

Malzeme

Tahta, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Amaç

Grup çalışması sırasında karşılaşılabilecek zor durumlarla nasıl başa çıkılacağını öğrenmek

Katılımcılara bu oturumda, grup çalışmasının önemli noktalarından biri olan, zor durumlarla nasıl başa çıkılacağı üzerinde çalışacağınızı açıklayın. Öncelikle katılımcılara, yaptıkları ya da katıldıkları bir grup çalışması ya da eğitim çalışmasında karşılaştıkları zor durumların neler olduğunu ya da olabileceğini sorarak bunları tahtaya listeleyin. Bu çalışmaya en fazla 15 dakika ayırın. Sonra aşağıdaki bilgileri kullanarak tahtaya yazdığınız sorunlara ilişkin çözüm önerileri verin. Listenizde aşağıda çözüm önerisi getirilmemiş bir “zor durum” örneği varsa, katılımcılara kendi düşüncükleri çözümleri sorun.

Bilgi

Kimi zaman eğitim çalışmanız baştan sona planladığınız şekilde yürür. Kimi zaman ise birtakım sorunlarla, zor durumlarla karşı karşıya gelirsiniz.

Böylesi sorunlarla karşı karşıya gelen ilk kişi olmadığınızı düşünerek rahatlayın. Ancak sakın o sorun yokmuş gibi davranmayın. Görmezden gelinerek ortadan kalan bir sorun yoktur ve olamaz da. Sorunu görün, kabul edin, gerektiğinde katılımcılarla paylaşın ve çözmeye çalışın. Olumlu bir biçimde çözülen her sorun hem grubu ilerletir hem de grup lideri olarak sizin becerilerinizi ve özgüveninizi geliştirir.

Bir Türlü Katılmayan “Katılımcı”lar

Grup çalışması yaparken gruba şöyle bir baktığınızda olaya katılamamış olanları hemen fark edebilirsiniz. Sakın bu insanların size düşmanlık ettiklerini düşünmeyin. Bitirilmesi gereken ev işleri, evde tek başına kalmış bir çocuk veya hasta, akşama gelecek misafir için hazırlığın ne zaman yapıla-

çağının düşünülmemekte olması gibi pek çok olgu katılımcının konuya yoğunlaşmasını engelleyebilir. Bunlara pratik engeller diyebiliriz.

Bir de kişisel engeller vardır. Yıllardır eğitim etkinliklerinde yer almamış olma sonucu bir konuya belli bir süre odaklanamama gibi... Ayrıca topluluk önünde konuşmak, deneyimlerinden söz etmek pek çok kadın için kolay değildir.

Bu nedenle katılımcıları yüreklendirin:

✓ Onlardan kendi deneylerini anlatmalarını rica edin.

✓ Düşüncesini açıklayan katılımcıya “gerçekten çok önemli bir şey söylediniz” gibi olumlu geri bildirimde bulunun.

✓ Grup kuralları içindeki “mahremiyet”i hatırlatın, vurgulayın. Konuşulanların burada kalacağından emin olsunlar.

✓ Her oturumda katılımcılardan farklı bir yerde oturmasını isteyin. Böylece kendi aralarında küçük grupçuklar oluşturarak geri kalanlarla ilgilenmeme tutumunu önlemiş olursunuz.

✓ Mizah her durumda önemli bir kolaylaştırıcıdır. Şakalar yapabilirsiniz, **ancak asla karşınızdakini rencide edici şakalar yapmayın.**

Grupta Düşmanca Tutum Alanların Olması

Gönüllü bir araya gelen gruplarda pek söz konusu olmasa da, kimi zaman katılımcılar arasında gruba, konuya ya da size karşı düşmanca tutum alanlara rastlarsınız.

Bu durumu kişisel bir tutum olarak algıladığınızda kendinizi içinden çıkılması zor bir sinir savaşı içinde bulabilirsiniz. Sorunu görüp ifade etmek en iyisidir. Sizin bir davranışınızın mı bu duruma yol açtığını yoksa programın içeriğinin mi katılımcıda

hayal kırıklığı yarattığını başka türlü öğrenmeniz mümkün değildir.

✓ Neden bu çalışmaya geldiniz?

✓ Kendinizi bu grup içinde nasıl hissediyorsunuz?

✓ Buradaki insanlardan (eğitici dahil) neler alabileceğinizi düşünüyorsunuz?

✓ Siz bu gruba neler katabilirsiniz?

gibi sorular sorun. Böylece çatışmayı bir öğrenme sürecine dönüştürebilirsiniz. Bu da bir sonraki oturumların daha verimli geçmesine yol açar.

Sorun Olan Katılımcılar

Bazen gruptaki katılımcılar değişik sorunlara yol açabilir. Örneğin:

Konuşmayı tekeline alanlar: Grup kurallarını koyarken, “sadece kendimiz konuşmayacağız”ın önemi burada ortaya çıkar. Kural konmuş ve duvara asılmışsa, çoğu durumda grubun diğer üyeleri de uyarıda bulunurlar. Katkılarına teşekkür ederek sözlerini kesebilir, bu konudaki fikrini almak üzere bir başka katılımcıya soru yöneltebilir veya çok konuşanın son kelimesini alıp konuyu anlatmaya devam edebilirsiniz.

Konuyla ilgisiz konuşma yapanlar: Böylesi durumlarda, “anlıyorum, ancak konumuzla bunun ne ilgisi var” diye sormaktan çekinmeyin. Bu konunun oturum sonunda görüşülebileceğini söyleyebilir ya da söyleneni kısaca özetledikten sonra kendi sözünüze devam edebilirsiniz.

Herkesten, bu arada eğiticiden daha bilgili olduğunu göstermeye çalışanlar: Kişisel bir saldırı olarak görmeyin. “Evet, bu nokta çok önemli” diye olumlu geri bildirim verin. Farklı bir düşünce deyseniz, bunu belirtin. Görüşlerinin bir bölümüne neden katıldığınız, bir bölümünü niçin onaylamadığınızı anlatabilir ya da

yol almak için devam etmek istediğinizi, kendisiyle çay molasında görüşebileceğinizi söyleyebilirsiniz.

Sürekli şaka yapanlar: Mizah çalışmaları rahatlatır. Grup çalışması sırasında yapılan espriler daha hızlı yol almaya yardımcı olurlar. Ancak gruptaki birisi sürekli şaka yaparak tartışma ortamının oluşmasını engelliyorsa, kendisiyle molada özel olarak konuşup uyarmak en iyisidir.

Kendi aralarında sürekli konuşanlar: Sözsüz yöntemler kullanın; yakınlarına gidin, göz kontağı kurun ve onayladığınızı belirten bir bakışla bakın. Devam ederse molada uyarın.

Zamanı İyi Kullanamadığınız İçin Grup Ortamının Dağılması

✓ Sakın “yemekten sonra” veya “çay molasından sonra devam ederiz” demeyin. Sürekli saat verin, 13:30’da bir araya geleceğiz, gibi.

✓ Bir egzersiz veya rol oynama yapacaksanız, ilk önce bunun herkes tarafından anlaşılmış olması gerekir. Yoksa durup tekrar başa dönmek gerekebilir ya da yanlış anlamalar nedeniyle aynı alıştırma tekrar izah edip baştan başlatmak zorunda kalabilirsiniz.

✓ Katılımcılar sizi izlerken arkanızı dönüp tahtaya uzun uzun bir şeyler yazmayın. Bunun yerine döner levha için yazılı kâğıtları önceden hazırlamaya bakın. Tahta sadece anahtar sözcükleri ya da katılımcıların yanıtlarını yazmak için kullanın.

✓ Dağıtılacak malzemeyi kendiniz doğulaşarak dağıtmayın. Bunun yerine iki koldan verip herkesin bir tane almasını isteyin.

✓ Tartışmayı noktalamama gibi durumları önlemeniz gerekir. Bu nedenle bir tartışma açarken örneğin, 5 dakika gibi bir süre koymakta yarar vardır. Uzarsa, “bu konuda söylenecek çok şeyin bulunduğu gör-

rünüyor” deyip devam edin. Zaman kalırsa geri döneceğinizi belirtin.

✓ Bir etkinlik için gönüllü çıkmasını beklemeyin. Örneğin bir rol oynamaya iki gönüllü çıkmazsa, siz gruptan iki kişiyi motive edin.

✓ Akşamüstleri grup yorulmuş olur. Bu nedenle akşamüstüne doğru daha rahatlatıcı ve hareketli etkinlikleri tercih edebilir veya gruba çeşitli seçenekler sunarak tercihlerini öğrenebilirsiniz.

Kurtulmuş Kadınlarla Baş Etmek

Yürütmekte olduğunuz çalışmada, daha önce kadınları güçlendirme amacı taşıyan çeşitli çalışmalara katılmış, bilgili ancak kendini diğer kadınlardan farklı görmek eğiliminde olan katılımcılar olabilir.

Bu tür kadınların varlığı katılımcı direnç anlamına gelir. Kadın sorunlarının sadece “öteki” kadınların değil, kendilerinin de sorunu olduğunu gösterebilmeniz gerekmektedir.

Bu tür katılımcıların çoğunlukta oldukları gruplarda mümkün olduğunca teknik bir program yürütmek yararlı olur. Yasalarda yer alan haklar, bunların özellikleri, haklarını kullanabilen kadınların oranı (örneğin birbirine denk olmayan boşanma oranı ve mal paylaşımı oranı, son derece düşük olan kadınların üzerine kayıtlı gayrimenkul oranı, kadınların eğitim oranı vb.)

Böylesi durumları önlemek için eğitimlerimize “toplumsal cinsiyet rolleri”yle başlıyoruz. Gene de böyle bir durum ortaya çıkarsa, erkek çocuk yetiştirirken cinsiyet rolünün nasıl oluştuğu ve bunun hangi kaynaklardan beslendiği üzerinde durabiliriz.

Gizli Gündemleri Engellemek

Birbirleriyle iş yapmış veya çalışmış ki-

şilerin yer aldıkları gruplarda bir konu tartışılırken söylenen sözlerin aslında konuyla bağlantısının bulunmadığını fark edersiniz. “Kadınlarla dayanışma içinde olacakları yerde erkeklere dayanarak yükselenler”in varlığından söz edildiğinde, bu gruptaki bir kadına işaret ediyor olabilir. Karşılığında “başka kadınlarla dayanışma yerine rekabet etmeyi öğrenmiş olanlar” diye bir şey gelebilir.

Grupta böyle bir gizli gündem bulunduğunu fark ettiğinizde bunu ifade edin. **Asla eskiden olmuş olayların tartışılmasına izin vermeyin.** O anda, grup çalışması sırasında ne olup bittiğine odaklanın ve odaklandırın. Kırgınlık mı var? İletişim kuramıyorlar mı? Birbirlerine karşı kendilerini savunmada mı hissediyorlar? Bu nedenle grup kurallarını koyarken:

- ✓ Ben dilini kullanacağız,
- ✓ Bugün burada yaşadıklarımız hakkında konuşacağız,
- ✓ Yargılayıcı olmayacağız,
- ✓ Birbirimizin sözünü kesmeyeceğiz,

gibi kuralların bulunmasına baştan dikkat etmek büyük önem taşır.

İstenmeyen Konuklar

Kimi zaman grup çalışmasına katılımcıların tümünün veya bir bölümünün “üstü” durumundaki kişiler de katılırlar. Bazen de kayınvalide, elti, görümce gibi kontrol amacıyla gelmiş kişiler katılır. Bu kişinin çoğunlukla grup çalışmasından bir şey öğrenmeye niyeti olmaz, genellikle “ne olup bittiğini öğrenmek” ya da “kimin nasıl konuştuğuna tanık olmak” için gelmiştir.

Bu tür katılımlar gruptaki güven ortamına olumsuz etkide bulunur. İstenmeyen konukları baştan reddetmek gerekir. Çok ısrarcı olunursa, herhangi bir katılımcı gibi davranmalarını talep edin. Oturma düzeninde de ayarlama yaparak ast/üst, gelin/kayınvalide gibi kişileri birbirlerinden uzak oturtmaya gayret edin. Davranışının nedenini açıklayın, ama asla müzakereye girmeyin.

En iyisi bu durumda olan kadınlardan ayrı bir grup yapmaktır.

ÇALIŞMA 2 SORU SORMAK, CEVAPLAMAK VE KAPANIŞ

Süre

40 dakika

Malzeme

Yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Amaç

Soru sorma ve soruları cevaplama yöntemi ile grup çalışmasını sonlandırmak hakkında bilgi sahibi olmak

Katılımcularınıza konu başlığınızı açıkladıktan sonra bilgi aktarımına geçin. Soru sorma ve cevaplama yöntemlerinden sonra, bir grup çalışmasının nasıl bitirileceğine dair bilgi vereceğinizi anlatın. Oturumun sonunda 10 dakikalık bir toparlama konuşması yapmayı unutmayın.

Bilgi

Bir eğitim çalışmasında eğiticinin/kolaylaştırıcının soracağı sorular kadar, katılımcıların soracağı sorulara vereceği cevaplar ve cevap verme yöntemi de büyük önem taşır. Katılımcılara soru sormak çok önemlidir; çünkü hem katılımcıların farklı açılardan düşünmelerini hem de size geri bildirimde bulunmalarını sağlar. Bu arada konuyu nasıl anlatmak istediğinize göre, aşağıdaki soru sorma şekillerini birlikte veya ayrı ayrı kullanabilirsiniz:

Konuyu ilerletici sorular: Özellikle katılımcıların bilgi sahibi oldukları bir konudan söz ederken işe yarar. Örneğin, “kadınların haklarını kullanabilmeleri için ne-

ler yapılmalı?” gibi. Böylece kadın hakları, neden kullanılmadığı, eğitim ve bilgilendirmenin önemi gibi bir konuya rahat bir giriş yapabilirsiniz.

Yol gösterici sorular: Konunun iç bağlantılarını göstermek için sorulurlar. Kadın haklarının insan haklarından farklı bir düzenleme olduğunu söylediniz. Katılımcıların anlamakta güçlük çektiklerini fark ettiniz. Böyle anlarda örneğin şu tür sorular sorabilirsiniz: “Kadınlar insan haklarını kullanabiliyorlar mı? Kullanamıyorlarsa neden?”

Kontrol soruları: Grubun konuyu anlayıp anlamadığını sınamak için sorulan sorular. Ancak sakın **anladınız mı diye sormayın!** “Bu konuda bir örnek verir misiniz?” gibi bir soru kullanabilirsiniz.

Retorik soruları: Dikkati toplamaya, konunun altını çizmeye yararlar. “Her başkaları için yaşamayı kim ister ki?” gibi. Bu tür sorular cevaplanmak için değil, katılımcıları düşünmeye teşvik etmek için-

dir. Bu tür soru sorduğunuzda sakın fazla ara vermeyin; birisi yanıtlamaya kalkar ve sorunuzun düşündürmeye sevk etkisi ortadan kalkar.

Havuz soruları: Katılımcılar hakkında bilgi edinmenizi sağlar. Örneğin, “*şimdiye kadar karşılaştığı engellere rağmen haklarını kullanmış kaç kişi var?*”

Soru sorarken aşağıdaki kurallara kesinlikle uyun!

✓ **Sorularınızı mutlaka önceden hazırlayın.**

✓ **Sorduğunuz sorunun yanıtını mutlaka biliyor olmalısınız.**

✓ **Verilen yanıtı tekrarlayarak herkesin duymasını sağlayın.**

✓ **Soruyu sorarken bir kişiye değil, herkese bakın.**

✓ **Yanlış yanıt vereni asla aşağılamayın. Yanlış tekrarlayıp doğru yanıtı ulaşmak için ek bir soru yönelin.**

Soruları Cevaplamak

Size sorulan soruya kısacık veya upuzun yanıt vermek eğiliminden kaçının. Çok kısa bir cevap verdiğimizde karşımadaki kişi veya kişiler ek soru sorma ihtiyacı içine girerler. Upuzun bir yanıt ise diyalog ortamını ortadan kaldırır.

Yanıtımızda, “öncelikle, en önemlisi, başlıca” gibi bir destek ifadesi kullanmak soru soranla diyalogu açık tutmaya hizmet eder.

Kimi zaman upuzun, karmakarışık, yer ve zamana uygun düşmeyen, olumsuzluklar taşıyan ve bir başkasına sorulması gereken sorular gelir.

Böyle durumlarda soru yanıtlamanın beş adımına başvurabiliriz.

Karşımadaki kişinin niyeti iyiye, soru-

yu tekrar ettirmek veya anlaşılmayan bir noktayla ilgili karşı soru sormak yararlı olur. Böylece ne öğrenmek istediğini saptayabilir ve cevabımızı da buna göre veririz.

Soru Yanıtlamanın Beş Adımı

✓ Dinle–ne sorulduğuna dikkat et!

✓ Soruyu tekrar ederek herkesin duymasını sağla.

✓ Düşünmek için zaman kazan.

✓ Soruyu cevapla ve bir destek sözü kullan.

✓ Dur! Sakın özür dileyerek bitirme!

Karşımadakinin niyeti kötüyse; birkaç şey yapabiliriz. Örneğin:

Sorunun bir kısmına cevap verebiliriz: Genellikle ne soracağını ya da öğrenmek istediğini bilmeyenlere bu yöntem uygulanabilir.

Sorunun odak noktasını değiştirebiliriz: Özellikle karşımadakini üzmemek istediğimizde bu yararlı olur. “Ben bu durumdan kurtulabilir miyim?”, “Eminim size yardımcı olabilecek bir avukat (yetkili veya kadın sorunlarıyla ilgilenen bir STK) bulabiliriz.”

Soruyu tartışabiliriz: İnsanlar kimi zaman genel bilgi istediklerinde zor sorular sorarlar. “Neden bu durumları düzeltmek için gazete ilanları vermiyoruz?” gibi. Bu gibi durumlarda gazete veya dergilere ilanlar verildiğini, ancak bunun yetmeyeceğini ve bu eğitim çalışmasının da kadınlarla diyalog yöntemlerini ortaya çıkarmak olduğunu söyleyip, “Sanırım sorunuzu bu şekilde ele almış oldum” deyip gülümseyebilirsiniz.

Köprü kurabiliriz: Burada da odak noktası değiştirilmektedir, ancak bu kez sorudaki bir kelime veya kavramla köprü kurulur. “Hakları anlatmak bence bir avukatın işi. Öyle değil mi?”, “Avukatlar hakları

hem anlatabilir hem de savunabilirler. Biz ise sadece anlatma işini yapabiliriz, zaten amacımız da bu.”

Olumsuzluğu olumluya çevirebiliriz: İnsanlar beklentileri yerine gelmediğinde, sizi zor duruma sokmak için veya talepleri reddedildiğinde olumsuz sorular sorarlar. “Neden bu çalışmaya görüncemi de getiremiyorum?” Doğru cevap vermek gerekirse, bu eğitim çalışmasının kadınlara yurttaşlık haklarını anlatmak isteyen kadınlara yönelik olduğunu söylemek gerekir. Bu durumda soruyu soranla araya bir sınır konmuş olur. Bu nedenle örneğin şöyle denebilir: “Bütün kadınların bir araya gelmesini isteriz. Bu eğitimin belli bir amacı ve ulaşabileceği gruplar olan kadınları kapsadığını siz de biliyorsunuz.”

Özetle, kötü niyetli soruları yanıtlama taktikleri şunlardır:

- ✓ Sorunun bir kısmına yanıt verin.
- ✓ Sorunun odak noktasını değiştirin.
- ✓ Soruyu tartışın.
- ✓ Köprü kurun.
- ✓ Olumsuz ifadeyi olumlu hale getirin.

Çalışmayı Sonlandırmak

Kısa süreli de olsa, bir grup çalışmasını

sona erdirmenin zorlukları vardır. Katılımcılar grubun dağılmasından rahatsız olabilirler. Söylemek istedikleri daha pek çok şey vardır; “şimdi ne olacak?” sorusunu düşünüyor olabilirler.

Ne var ki, çalışmanın bitirilmesi gerekir. Bu amaçla programın başından itibaren yaptıklarınızı özetleyin. Önemli noktaları tekrar vurgulamayı ihmal etmeyin. Birlikte ulaştığınız sonuçları sıralayın. Katılımcılara söylemek istedikleri bir şey olup olmadığını sorun. Her birinden bir tek cümle söylemelerini isteyebilirsiniz. Birlikte fotoğraf çektirmeyi unutmayın.

Bu arada eğitimin amaçlarına ulaşip ulaşmadığıyla ilgili bir değerlendirme yapmak yararlıdır. Bu eğitime niçin katıldığını, programın kendisi için ne gibi yararlar sağladığını, hangi konudaki fikirlerinin değiştiğini, hangi konudaki becerilerini artırdığını... belirtecekleri bir soru formunu doldurmalarını isteyin.

Bu arada kendinizle ilgili bir değerlendirme yapmak da yararlıdır. Benzer bir formu da kendiniz için hazırlayabilir ve her eğitim çalışmasından hemen sonra doldurabilirsiniz. Bu şekilde deneyimlerinizi yazılı hale getirmiş olursunuz. Her eğitimden sizin de öğrendiğiniz şeyler vardır. Bu nedenle her grup çalışmasından/eğitimden sonra ne öğrendiğinizi not etmeyi sakın unutmayın.

TOPLUMSAL CİNSİYET

Süre

3 oturum (3 x 90')

Ekler

Ek 1: Cümleler, **Ek 2:** İstatistikler

Malzeme

Yazı tahtası ve kalemi, kağıt, kalem, fotokopi ile çoğaltılmış Ek 1 ve Ek 2 kağıtları

1. OTURUM

ÇALIŞMA 1 TOPLUMSAL CİNSİYET - BİYOLOJİK CİNSİYET

Süre

15 dakika

Malzeme

Ek 1'de verilen cümlelerin fotokopileri

Amaç

Toplumsal cinsiyet ile biyolojik cinsiyet arasındaki farkı kavramak

Katılımcılara aşağıdaki bilgileri kullanarak biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tanımlarını okuduktan sonra, Ek 1'de bulunan cümlelerden uygun bulduğunuz kadarını (6-7 olabilir) fotokopi yoluyla çoğaltıp verin ya da siz okuyun. Cümlelerin hangisinin biyolojik, hangisinin toplumsal

cinsiyetten söz ettiğini bulmalarını isteyin. Katılımcılara cevaplarını sorun (15 dakika). Çalışmanın sonunda aşağıdaki bilgileri de kullanarak katılımcılara açıklama yapın.

Kolaylaştırıcıya not: Aşağıdaki cüm-

lelerde, meme bakımı, adet öncesi gerginlik veya hamilelik gibi biyolojik bir meselelerin, toplumsal düzende kadın güzelliğiyle veya kadınların çekilmez olup olmamasıyla ilişkilendirildiği gösterilmeye çalışılmıştır. Katılımcılarınızın profiline göre, aşağıda yer alan cümle ve ifadelerden hangilerini kullanacağınıza kendiniz karar verebilirsiniz. (1-3-5-6-8-11-12 ve 13 no'lu cümleler toplumsal cinsiyetten, 7 ve 9 no'lu cümleler biyolojik cinsiyetten söz etmektedir. 2-4 ve 10 no'lu cümlelerde ise biyolojik cinsiyetle toplumsal cinsiyet iç içe geçmiştir: Hamile kadın kilo alır, bu biyolojik bir gerçektir. Ama buna üzüldüklerini varsaymak ve teselli sunmak toplumsal cinsiyete ilişkin bir önyargıdır. Erkekler biyolojik olarak doğuramaz ama toplumsal rolleri (babalık) gereği bebekleri biberonla besleyebilirler. PMS biyolojik bir sorundur ama adet öncesi gerginliği olan kadına kocasının anlayış göstermesi bir rol tarifidir.)

□ Bilgi

Biyolojik Cinsiyet

Biyolojik cinsiyet, kadınlar ve erkekler arasındaki fiziksel ve biyolojik farklılıklardır. Örneğin erkeklerin vücudunun daha kıllı olmasını, seslerinin kalın olmasını, kadınların doğurabilme özelliklerinin olması gibi farklılıkları ifade eder.

Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklerin sosyo-kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların kadın ve erkeği birbirinden ayırt etme biçimlerini ve onlara verdiği toplumsal rolleri ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet, toplumun bir kişiden kadın ya da erkek olması nedeniyle beklen-

tilerine işaret eder. Kadınlar ve erkekler arasında toplumsal olarak belirlenmiş ilişkiler bütünüdür. Yaş, sınıf, kentsel veya kırsal yaşam biçimleri, zaman, coğrafi konum gibi faktörler toplumsal cinsiyetimin belirlenmesinde etkilidir.

Çalışma cümlelerinin bazılarında biyolojik cinsiyetle toplumsal cinsiyetin iç içe geçmiş olduğunu görüyoruz. Bunun nedeni, toplumsal cinsiyetin, yani toplumda kadın ve erkeklere biçilen rol ve sorumlulukların, değerlendirme ve etiketlerin kolay kabul görmesi için gerçek bilgiye ihtiyaç duymasındır. Bu nedenle hamilelik, emzirme, annelik gibi biyolojik ve gerçek özellikler, güzellik, fedakarlık gibi toplumsal düzenleme ve unsurlarla iç içe geçirilmektedir. Bu süreç, toplumsal cinsiyetin meşruluğunu sağlamakta ve içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, farklı kültürlerde farklı biçimler almaktadır. Örneğin:

✓ Eski Mısır'da erkekler evde örgü işi yaparlardı. Ailedeki temel işlerden kadınlar sorumluydular. Kadınlar mirasla mal sahibi olabiliyorlardı, ancak erkekler olamazdı.

✓ 224 kültür üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, sadece 5 kültürde erkekler bütün yemek pişirme işlerini üstleniyorlar. 36 kültürde kadınlar evlerini kendileri inşa ediyorlar.

✓ 17. yy Fransasında aristokrat sınıfa mensup kadınlar çocukları doğar doğmaz sütannelik yapmak ve çocukları yetiştirmek üzere köylü kadınlar tutarlar ve çocukları uzun yıllar onlardan uzakta yaşardı; zira o dönemde aristokrat kadınların bebeklerini emzirmeleri ayıp ve aşağılayıcı bir şeydi.

Çocuğumuz artık oyun çağında. Ona ne tür oyuncaklar alıyoruz ve nasıl oyunlar oynuyor? Kızlarımız için bebek, tencere-tava, ütü gibi oyuncakları tercih ederken oğullarımız için kamyon, tüfek, tren, çizgi filmlerin erkek kahramanlarının bebeklerini alıyoruz. Yani onları gelecekteki olası rollerine oyuncaklarıyla hazırlamaya başlıyoruz. Kızların evde, dizimizin dibinde evcilik oynamasını teşvik ederken oğullarımızın dışarıda arkadaşlarıyla futbol, misket gibi grup oyunları oynamalarını uygun buluyoruz. Böylece kızlarımızı, gelecekte oynayacakları ev kadını ve anne rollerine şimdiden hazırlamaya başlarken, oğullarımızı da gelecekte iş ve çalışma dünyasında yer alacakları için alet kullanmaya, bir ekibin parçası olmayı öğrenmeye yönlendiriyoruz.

Onlarla farklı biçimde iletişim kuruyoruz:

- ✓ Aslan oğlum, bak nasıl da tuttuğunu koparıyor!
- ✓ Edepsiz kıza bak, yapıştı bırakmıyor.
- ✓ Şuna bak, nasıl bağıyor; bu oğlan dediğini yaptırarak!
- ✓ Sus bakayım, edepsiz kız derler sana sonra...

Bütün bu yaptıklarımızla biyolojik cinsiyetimize yeni bir boyut katmaya başlıyoruz: Toplumsal cinsiyet. Yani içinde yaşadığımız toplumda kadın ve erkek denilince aklımıza ne geliyorsa, çocuklarımızı o sıfat ve özelliklere uygun yetiştirmeye çalışıyoruz.

Hepimizin bildiği toplumsal cinsiyet kalıplarından kaynaklanan bu davranışımızla, aslında

da toplumun, az önce birlikte listesini yaptığımız beklentilerini karşılamaya çalışıyoruz. Fransız kadın yazar Simone de Beauvoir (Simon Dö Bövua) “*kadın doğulmaz kadın olunur*” derken işte bunu kast etmiş. Gerçekten de kadın olarak değil biyolojik olarak dişi doğuyoruz ama toplumsal süreçler sonunda “kadın” oluyoruz.

Şimdi aşağıdaki listemize dönüp tekrar bakalım:

Kadın deyince aklımıza bunlar, erkek deyince de diğer özellikler geliyor. Şimdi tanıdığımız insanları düşünelim ve bu listedeki KADIN başlığının yerine ERKEK, ERKEK başlığının da yerine KADIN yazalım. Hiç duygusal, pasif, dedikoducu erkek tanımadınız mı? Ya da dışarıda çalışması zorunlu, akılcı ve aktif kadın? Elbette tanıdınız. Böyle birçok kadın ve erkek tanıyoruz. O halde toplumun kadın ve erkek nitelikleri olarak belirlediği şeyler, aslında kadınlık ve erkeklik kavramlarına iliştilenmiş önyargılardan ibaret. Bunlar önyargı olduğu için de değiştirilebilir özellikler.

Bu listede dikkat edilmesi gereken bir nokta da erkeklere atfedilen özelliklerin toplumsal olarak daha önemli ve değerli, kadınlara atfedilen özelliklerin daha değersiz görülmesidir. Örneğin “yönetmeyi bilen bir erkek” denildiğinde aklımıza kararlı, işbilir bir erkek gelmekte, ama “yönetmeyi bilen bir kadın” denildiğinde genellikle insanları “idare eden, manipüle eden” ya da bir dizideki karaktere takılan lakapla “dominant” (baskın-dediğim dedik) bir kadın gelmektedir.

Kadın	Erkek
Duygusaldır	Akılcıdır
Davranışları ön görülemez	Davranışları ön görülebilir
Affedilemez	Affedilir
Pasif olmalıdır	Aktif olmalıdır
Yönetilendir	Yönetmeyi bilir
Seçilendir	Seçendir
Dışarıda çalışması ayıp sayılır	Dışarıda çalışması zorunlu sayılır
Dikkati insanlar ve ilişkilere yöneliktir	Dikkati teknolojiye ve nesnelere yöneliktir
Dedikoducudur	Girişkendir/Saldırgandır
Korunmaya muhtaçtır	Koruyucu olmalıdır

ÇALIŞMA 3 TARTIŞMA

Süre

15 dakika

Malzeme

Yok

Amaç

Kadın ve erkeğe ilişkin rol beklentileri üzerine tartışarak toplumsal cinsiyet kavramını daha iyi anlamak

Katılımcılara bir önceki çalışmada hazırladığınız, toplumsal olarak kadınlık ve erkeklik tanımlamalarını oluşturan özellikleri gösteren tabloyu hatırlatın. Bu listeyi kullanarak, katılımcılarla aşağıdaki soruları birlikte tartışın. Bu çalışma için süreniz 15 dakikadır.

✓ Kadınlık ve erkeklikle ilgili bu kadar çok varsayımın, beklentinin, önyargının olması neyi ifade ediyor?

✓ Siz bu kağıtlarda yazarlarla nasıl bir ilişki kuruyorsunuz? Sizce hangileri doğru hangileri yanlış?

✓ Neden kadının dışarıda çalışması ayıp sayılıyor? Kadın dışarıda çalıştığında

para dışında bir şeyler kazanmaz mı?

✓ Dışarıda çalışmayan veya çalışmak istemeyen erkek yok mudur?

✓ Kadınlar aktif olursa, ne kaybeder ve ne kazanırlar?

✓ Biz kızımızı (oğlumuzu) farklı yetiştirirsek, bu kalıpların dışında özelliklere sahip olurlar mı?

✓ Yazılanlar evrensel mi yoksa kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiyor mu?

✓ Bunların ne kadarı biyolojik, ne kadarı toplumsal cinsiyetimizle ilişkili?

2. OTURUM

ÇALIŞMA 1 ROLLER VE ÖNYARGILAR ÜZERİNE TARTIŞMA

Süre

20 dakika

Malzeme

Sınıfın çeşitli yerlerine asmak için 5 adet A4 boyutunda kağıt, selobant, yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Amaç

Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı roller ve önyargılar üzerine düşünmek

Büyük yazı kağıdına şu cümleyi yazın: “Kadınlar ev idaresinde iyidir ama ülkeyi yönetmek söz konusu olduğunda erkekler daha iyi yönetir”. 5 adet normal A4 yazı kağıdına şunları yazın, “Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım”. Bunları sınıfın çeşitli köşelerine asın. Katılımcılara, büyük kağıttaki cümle için düşünceleri her neyse, o kağıdın asılı olduğu köşeye giderek toplanmalarını söyleyin. Herkes yerini aldıktan sonra, bir gruptan başlayarak, konuşmak isteyen kişilere söz verip neden o noktayı seçtiğini anlatmasını isteyeceğinizi, bu sırada onu dinleyen diğer katılımcıların ikna oldukları veya konuşanla aynı fikirde olmadıkları için buldukları grubu değiştirmekte serbest olduğunu belirtin.

Kolaylaştırıcıya not: İki-üç kişiden sonra, eğer varsa, öncelikle grup değiştiri-

renlere söz verin. Cümlenin bir kısmına katılanlarla bir kısmına katılmayanların konuşması, hem bir görüşü değerlendirmenin incelikleri hem de aynı fikirde olmayanların birbirini dinlemesi açısından yarar sağlayacaktır. Tartışma bölümünde size kolaylık sağlaması için bazı bilgiler soru başlığı altındadır. Katılımcılara bu soruları sorarak tartışmayı sürdürebilirsiniz. Bu çalışmanın üç amacı vardır:

1) Toplumsal cinsiyet rolleri konusuna kadın işi olarak görülen ev idaresi ve erkek işi olarak görülen siyaseti dahil ederek tartışmayı derinleştirmek,

2) Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin önyargıları -varsa- ortaya çıkarmak,

3) Tartışma kültürünü geliştirmek ve tartışmalar sonunda fikir değiştirmenin normal olduğunu göstermek.

ÇALIŞMA 2 KADINLAR NE YAPAR? ERKEKLER NE YAPAR?

Süre

40 dakika

Malzeme

Yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Amaç

Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı roller ve sorumlulukları fark etmek

Katılımcılara 1. oturumun 2. çalışmasında yaptığınız tabloyu hatırlatın. Bu çalışmada, toplumun kadın ve erkeğe ilişkin özellikler olarak sınıflandırdığı özelliklerin kadın ve erkeklerin gündelik yaşamını nasıl biçimlendirdiği üzerine konuşacağınızı açıklayarak konuya girin. Tahtaya “Kadınlar ne yapar, erkekler ne yapar” başlıklarını yazın ve bu listeyi katılımcılarla birlikte yapın. Listeyi önce koyu harflerle yazılmış “evde çalışır–dışarıda çalışır” gibi tariflerle doldurun. Başlıkların altındaki yorumları listeniz bittikten sonra yine katılımcılarla birlikte yapın.

□ Bilgi

Kadınlara uygun görülen (atfedilen) bazı özellikler olduğunu görmüştük. Duygusal, pasif, eşini/işini seçemeyen, itaatkar, korunmaya muhtaç gibi. Toplumsal konumu bu şekilde belirlenen kadınlar ne yapıyorlar, erkekler ne yapıyorlar? Onlara atfedilen bu özellikler veya beklentiler, erkek ve kadının gündelik hayatını nasıl biçimlendiriyor?

Birkaç ipucu: Örneğin, kadınların korunup kollanması gerektiğine inanıldığı için kendi hayatları hakkında karar vermeyecekleri düşünülüyor. Onları koruyup kollama işi erkeklere ait görülüyor. İffet, namus gibi kavramlar kadınlara baskı ve yaşamlarını denetleme aracı olarak kullanılıyor. Namus meselesi olarak görülen kadınlar, toplumdan uzak tutuluyor. Örneğin duygusal oldukları düşünülüyor için yöneticiliğe, karar vermeye uygun bulunmuyor, teşvik edilmiyorlar. Böylece kadınlar ev içine itiliyor. Üstelik ev içinde yaptığı işler de değersiz görülüyor. Çünkü bu işler, değersiz kabul edilen kadın işleri. Erkekler içinse mekanizma farklı işliyor. Toplum içinde olmaya, yönetmeye teşvik ediliyorlar ve ev dışında yapılan her iş erkek işi olarak görülüyor. Erkek işi oldukları için de değerli görülüyorlar. Oysa kadınların yaptığı onlarca “kadın işi” toplumsal düzen açısından son derece önemli. Bunlara bir bakalım.

Kadınlar ne yapar?	Erkekler ne yapar?
<p>Evde çalışır.</p> <p>Ev işinin maddi karşılığı, mesai saati, sigortası ve emekliliği yoktur. Yapıldığında değil, yapılmadığında fark edilir. Bu nedenle görünmeyen bir emektir. Kadınların evde yaptıkları iş, günde 20 saat çalışsalar bile, kadınlığın doğal bir parçası olarak kabul edilir. Üstelik ev işi çok farklı yeteneğin ve çalışma türünün bir arada devreye sokulduğu bir alandır. Yemek, temizlik, ütü, alışverişin yanı sıra çocuklara ve kocaya destek olmak, morali bozulduğunda yardım etmek gibi çok çeşitli beceriler devreye girer.</p>	<p>Evin dışında çalışır.</p> <p>Genellikle ücret alırlar; ekonomik krizler yüzünden çalışma koşulları ağırlaşsa bile, sigorta ve emeklilik hakları vardır. Ayrıca, “çalışan bir insan” olarak toplumda kabul görürler.</p> <p>Bu statü, erkeklerin aile içindeki konumlarını pekiştirir. Ama erkeklik evi geçindirme sorumluluğu ile tanımlandığı için işsiz kalan erkek kimliğini de kaybeder. Bu da ev içinde ve dışında çeşitli sorunlara yol açar.</p>
<p>İlişkileri düzenler.</p> <p>Kadınlar konu komşuyla, akrabalarla görüşmeleri, ilişkileri ayarlar, evlilikleri düzenler. Yıldönümlerini hatırlar ve hediyeleri düşünürler.</p> <p>Halkla ilişkiler uzmanıdırlar.</p> <p>Uzlaşma ve pazarlık yapar.</p> <p>Kadınlar, diplomattırlar. Kendi aileleri ve kocalarının ailesi arasındaki ilişkileri ustalıkla yürütmeye çabalarlar. Kim ne sıklıkla ziyaret edilecek? Kime ne kadar hizmet edilecek? Hangi konuları öteki taraf bilmese daha iyi olur? Hangi selamlar iletilecek, hangi haberler iletilmeyecek? Bunu ayarlarlar.</p> <p>Bütçeyi ayarlar.</p> <p>Kadınlar piyasa araştırması yaparlar. Neyi nerden almalı? Ucuzluk ne zaman? Hangi gün pazara gitmeli? Kimin hangi ihtiyacı öncelikli, hangisi değil bunu ayarlarlar.</p>	<p>Karar verir.</p> <p>Erkekler siyaset dışında da, özellikle gündelik yaşamı etkileyen pek çok konuda kararlar verir.</p> <p>Kim nereye gidebilir, hangi saatte dışarı çıkıp kaçta gelmelidir, kim kimlerle görüşebilir, kimlerle görüşemez... Bunun yanı sıra çocuklar hangi okula gidecek, kız kaç yaşına kadar okuyacak veya kadın dışarıda çalışacak mı gibi konularda da kararlar verir.</p>
<p>Hasta, yaşlı ve çocuk bakar.</p> <p>Kadınlar çocukların hastalıkları, okulları ve büyümeleriyle ilgilenir. Ailedeki hasta ve yaşlılara da onlar bakar.</p>	

<p>Sosyal ilişki kurar.</p> <p>Kadınlar daha çok evlerde, yakın çevre ve mahalle içinde toplumsal ilişki kurarlar. Kanalları ise daha çok akrabalık ve komşuluk ilişkileridir. Genellikle küçüm-senerek bahsedilen kabul günleri, onların çeşitli konularda bilgilenmeleri, iş bulma ya da çocuk evlendirmeye dönük bağlantılar kurmaları ve rahatlamaları için son derece önemli işlevlere sahiptir.</p> <p>Ücretli çalışmaya katıldıklarında bile a-sıl aidiyetleri ev ve aile olduğu için, “çalışan” kimlikleri genellikle geride kalır. Biraz da bu nedenle, meslek örgütlerine, sendika ya da odalara katılımları düşüktür. (Bu katılım düşüklüğünün bir nedeni de sendika ve odalardaki erkek egemen yapıdır.)</p>	
<p>Gündelik hayat “siyaseti” yapar.</p> <p>Kadınların gerçekleştirdiği halkla ilişkiler faaliyetleri ve aile/ komşu/çevre diplomasisi bir anlamda kadınları güçlendirir. Gündelik yaşamın düzenlenmesine ilişkin kararların alınması, bu kararlara ilişkin “rıza” üretimi, kadınlara önemli bir hareket ve güç alanı sağlar.</p>	
<p>Sanatla ve bilimle uğraşır.</p> <p>Kadınlar farklı bir sanat ve bilimle uğraşır. Bu kurumsallaşmamıştır, daha çok gündelik hayat deneyiminin bilgisi ve güzellikleriyle ilgilidir. El işleri, örgü, oya gibi sanatlar ve bitkilerden yapılan ilaçlar, kök boya çıkarma ve kullanma ev içi sanat ve bilim uygulamalarına örnektir.</p>	<p>Bilim ve sanatla uğraşır.</p> <p>Sanat ve bilim insanlığın gelişmesine katkıda bulunan çok önemli faaliyet alanlarıdır.</p> <p>Bu iki alan da ağırlıklı olarak erkeklerin tekelindedir.</p>

Değersiz görülen “kadın işi” aslında hayatı çekip çevirmektir. Kadınlar yaptıkları tüm bu işlerle, farkında olmasalar da aşçılık, diplomatlık, bütçe idaresi, hastabakıcılık, öğretmenlik, halkla ilişkiler gibi profesyonel mesleklerin ilk adımlarını ücretsiz olarak tüm aile bireyelerine sağlarlar.

Kadın ve erkekler yaptıkları, öğrendikleri, uzmanlaştıkları işler sonucunda birbirlerinden farklı deneyimlere sahip olurlar. Bu nedenle de ihtiyaçları, istekleri, umutları ve hayalleri de farklı olur. Toplum da bu farklılıkları desteklediği için bu kez karşımıza cinsiyetçi işbölümü çıkar.

ÇALIŞMA 3 CİNSİYETÇİ İŞBÖLÜMÜNÜ FARK ETMEK

Süre

20 dakika

Malzeme

Yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Amaç

Cinsiyetçi işbölümünü ve bunun kadınlara getirdiği kısıtlamaları fark ederek önyargıları pekiştirdiğini görmek

Cinsiyetçi işbölümü konusunu işledikten sonra oturum sonunda 10 dakikalık bir özet yaparak bu oturumda konuşulanları “ne öğrendik” başlığı altında toparlamayı unutmayın.

Bilgi

Cinsiyetçi işbölümü; iki ayrı alan olarak tanımlanan özel ve kamusal alanda kadınlardan aynı işleri yapmaları beklentisini ifade eder. Kadın özel alan denilen aile hayatı içerisinde ev işlerini, çocuk ve yaşlıların, hastaların bakımını, evin çekip çevrilmesi işlerini üstlenir, ondan bu beklenir. Kamusal hayat denilen dışarıdaki çalışma yaşamında da kadınlar ağırlıklı olarak hemşirelik, öğretmenlik, çocuk doktorluğu gibi, hasta, yaşlı ve çocuk bakımıyla ilgili mesleklere, toplumsal olarak onlara biçilen görev ve sorumlulukların uzantısı olan işlere yönelir/yöneltirler.

Kadın hareketi açısından özel ve kamusal alan ayrımı sorunlu bir ayrımdır. Çünkü kadına dair birçok sorunu, sadece özel

alanda yaşanıyormuş gibi göstererek gizlemektedir. Örneğin, kadına yönelik şiddet, özel ve kamusal alan ayrımının gizlediği konulardan biridir. Özel alanında, yani ailesi içinde şiddet gören kadının sadece “talihsiz” bir evlilik yaptığını ya da “sert bir babası” olduğunu düşünmeyi kolaylaştırmaktadır. Oysa istatistikler sorunun çok yaygın olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla her dört kadından üçünün talihsiz bir evlilik yaptığını ya da sert bir babası olduğuna inanmak mümkün değildir. Kaldı ki, kadınlar kamusal alanda da yani işyerlerinde ve sokakta da şiddete, tacize, tecavüze uğramaktadırlar. Sonuç olarak bu ayrım hem kadın sorunlarını gizlemekte hem de cinsiyetçi rollerin pekiştirilmesinde kullanılmaktadır.

Cinsiyetçi işbölümü bazen kadınlara şöyle engel olmaktadır:

✓ Küçük çocuğu olan bir kadın çalışmak istese bile toplum onun öncelikli görevinin annelik ve ev işleri olduğunu düşünür.

✓ Çalışan kadınlar, eşleriyle aynı mesaiyi harcasalar bile akşam eve gelindiğinde ev işlerini yapmaları beklenir.

✓ Pek çok kadın, henüz okul çağındayken hayal ettiği meslek eğer genel olarak erkeklere uygun bulunuyorsa, o mesleğin “bir kadına uygun olmadığı” yönündeki görüş ve baskılarla karşılaşır.

✓ Mühendis ya da polis olmayı başarmış kadınlar, işyerindeki patron tarafından kadın oldukları için masa başı işlerde çalışmaya daha uygun bulunurlar.

✓ Siyaset ve karar almayı içeren görev/pozisyon ve mevkiiler, kadınlar “duygusal” olduğu için, doğru kararlar alamayacakları önyargısıyla kadınlara uygun görülmez.

✓ Toplumda “korunup kollanması” gereken kişi olarak görülmeleri, kadınların kendi hayatlarını ilgilendiren kararlar almalarını engeller.

Toplum bir yandan kadınların itaatkar, uslu, duygusal olmalarını bekler, bir yandan da bu nitelikleri yüzünden onları karar alma pozisyonlarına uygun bulmaz.

Toplumsal hayatta kadınları ağırlıklı olarak gördüğümüz alanlar, kadınlar için uygun olduğu düşünülen alanlardır. Örneğin:

- ✓ Ev işi,
- ✓ Çocuk bakımı,
- ✓ Çocuklarla ilgili meslekler, öğretmenlik, çocuk doktorluğu, bakıcı annelik gibi,
- ✓ Hasta bakımı ve hastalarla ilgili meslekler, hemşirelik, hastabakıcılık gibi,
- ✓ Hosteslik,
- ✓ Sekreterlik,
- ✓ Bankacılık,
- ✓ Kasiyerlik, tezgahçılık, temizlik gibi

genellikle hizmet sektörü,

- ✓ Düşük ücretli veya ikincil işler.

Erkekler toplumsal hayatta ağırlıklı olarak hangi işleri yapıyorlar?

- ✓ Evde ufak tefek tamirat,
- ✓ Yöneticilik,
- ✓ Şöförlük, inşaat işçiliği, tesisatçılık,
- ✓ Siyaset,
- ✓ Prestijli, kazançlı, birincil meslekler.

Bu iki tabloda dikkatinizi çeken bir şey oldu mu?

1. Kadın ve erkeklerin nasıl olması gerektiğine dair kalıplar, kadın ve erkeklerin toplumsal hayata nasıl ve ne şekillerde katılacaklarını belirlemektedir.

2. Kadınlara ve erkeklere atfedilen özelliklerin ve toplumsal hayatta yaptıkları işlerin arasında iki şekilde ilişki vardır:

A- Birbirine zıt

B- Birbirini tamamlayan

Örneğin:

- Duygusal (kadın)–Mantıklı (erkek)
- İtaatkar (kadın)–Otoriter (erkek)
- Pasif (kadın)–Saldırgan (aktif) (erkek)
- Yönetilen (kadın)–Yöneten (erkek)
- Hostes (kadın)–Pilot (erkek)
- Sekreter (kadın)–Patron (erkek)

Toplumsal hayatın birbirine zıt ya da birbirini tamamlayan unsurlardan kurulmuş olmasının herhangi bir sakıncası yokmuş gibi görünebilir. Kadının evde ev işleriyle, erkeğin dışarıda çalışma hayatının gerekleriyle uğraşması normal bir düzenin parçası olarak kabul edilebilir. Eşler kendi aralarında anlaşarak böyle bir işbölümüne gitmiş olabilirler. Ancak buradaki en ö-

nemli nokta, bu iki ilişki biçiminin hiyerarşi barındırıyor olmasıdır. Yani biri, diğerrinden daha üstün ve değerli görülmektedir ve sorun da burada başlamaktadır.

Çok sayıda avukat, doktor, öğretmen ve bankacı kadın olmasına karşın, bu mesleklere ilişkin karar ve uygulamalarda hep erkeklerin imzası var. Çünkü karar alınan pozisyonlarda bulunanların çoğunluğu erkek. Örneğin avukatların meslek birliği olan baroların başkanları, hastanelerin başhekimleri, okul müdürleri veya il/ilçe milli eğitim müdürleri ve üst düzey banka yöneticileri arasında kadınlar parmakla gösterilecek kadar az sayıdadır. Ayrıca araştırmalar, mühendis veya polis kadınların, üstleri tarafından korunma kollama amacıyla alanda/sahada çalıştırılmadıklarını,

daha çok masa başında görevlendirildiklerini göstermektedir. Özetlersek:

✓ Kadınlar eş ve anne olarak yükümlendikleri görevler nedeniyle işlerinde/mesleklerinde daha ağır sorumluluk gerektiren görevleri tercih etmemekte veya

✓ İşlerinde yükselmek isteyen kadınlar, kadın oldukları için daha üst yetkililer tarafından bu pozisyonlara uygun görülmemektedirler (erkek egemen yapı).

Bu durum ise kadınların toplumsal hayata tam olarak katılamaması anlamına gelmektedir. Böylece kadınların düşünce, emek ve deneyimleri de toplumsal hayata ve alınan kararlara yansımamaktadır.

3. OTURUM

ÇALIŞMA 1 AYRIMCILIĞI FARKETMEK

Süre

40 dakika

Malzeme

Fotokopi olarak çoğaltılmış, Ek 2’de yer alan istatistik tablolar, yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Amaç

Kadınlara yönelik ayrımcılığın hangi alanlarda, nasıl yaşandığını kavramak

Katılımcılara bu oturumda ayrımcılık üzerine konuşacağınızı açıklayarak, önce ayrımcılığın tanımını, sonra da hangi alanlarda yaşandığını sorun. Aşağıdaki gibi bir liste yapın. Daha sonra listenizi ayrıntılandırın ve aşağıdaki bilgileri kullanarak konuyu aktarın. (Bu bölümdeki ayrımcılık örneklerine ilişkin istatistikler, “Toplumsal Cinsiyet” oturumlarının içinde ve “Anayasa”, “Medeni Yasa” bölümlerinde verildiği için burada tekrar edilmemiştir.)

Bilgi

Ayrımcılık, bir kişi ya da gruba yaş, ırk, renk, milliyet ya da etnik köken, cinsiyet, hamilelik ya da medeni durum, özürlülük, dini inanç, cinsel tercih veya diğer kişisel özellikler nedeniyle başka kişi ya da gruplardan farklı davranılmasıdır. Ayrımcılık, bir kişinin normal günlük yaşam etkinliklerine özgürce ve tam olarak katılma olanağından mahrum bırakılması durumunda ortaya çıkar.

Kadına yönelik ayrımcılık bazen açıkça, bazen de üzeri örtük olarak yapılmaktadır. Ayrımcılık yasalarda suç olarak tanımlanmasına rağmen, gündelik hayatta yüzlerce ayrımcılık örneğiyle karşılaşırız. Bu nedenle ayrımcılığın hangi alanlarda ve ne şekilde karşımıza çıktığını bilirsek bununla mücadele etmek o kadar kolaylaşacaktır.

Örneğin:

- ✓ Siyaset,
- ✓ Eğitim,
- ✓ Çalışma yaşamı,
- ✓ Sağlık alanı ve
- ✓ Medyada kadınlar ayrımcılığa uğruyor.

Siyasette Ayrımcılık Nasıl Yaşanıyor?

- ✓ Kadın adaylar seçilebilir yerlere konulmuyor.

✓ Belediye başkanlığı ve milletvekilliği gibi önemli pozisyonlarda kadın aday sayısı son derece düşük.

✓ Kadınlar partilerde genellikle para toplamak, toplantı/kermes yapmak, üye kaydetmek, broşür dağıtmak gibi sosyal işlerle görevlendiriliyorlar.

Eğitimde Ayrımcılık Nasıl Yaşanıyor?

✓ Kız çocuklar okula erkek çocuklara oranla daha az gönderiliyorlar. (2008-2009 öğretim yılı için (ilk ve ortaöğretim ortalaması): Kızların okullulaşma oranı % 56.30, erkeklerin % 60.63. Kaynak: www.meb.gov.tr)

✓ Kız çocukların okulu terk oranları erkek çocuklarından yüksek. (2007-2008 öğretim yılı için: İlköğretimi bitirmeyen ve bitiren ama ortaöğretime geçmeyen kız çocukların toplam sayısı 487.910, erkek çocuklar için bu sayı yaklaşık 100.000.)

✓ MEB’de öğretmenlerin ezici çoğunluğu kadın (oran 3/1) olmasına rağmen yönetim kademelerinde kadın sayısı son derece az. (MEB verileri: 81 il milli eğitim müdürünün 1’i kadın. İl milli eğitim müdür yardımcılarının 294’ü erkek 4’ü kadın; 850 ilçe milli eğitim müdüründen 5’i kadın, 845’i erkek; 2265 şube müdüründen 122’si kadın, 2114’ü erkek. Türkiye’deki toplam 45.973 örgün eğitim kurumunda 661 eğitim kurumu müdürü ve 2 bin 859 eğitim kurumu müdür yardımcısı kadın.)

Çalışma Yaşamında Ayrımcılık Nasıl Yaşanıyor?

✓ Özellikle kız çocuklar iş ve meslek seçiminde özgür değiller. Şoförlük, pilotluk, inşaat mühendisliği gibi alanda çalışma gerektiren işleri tercih etmemeye yönlendiriyorlar.

✓ Tıp okuyan kadınlar, beyin cerrahi, plastik ve estetik cerrahi gibi prestijli ve bol

kazançlı alanlara değil, cildiye ve çocuk gibi alanları seçmeye teşvik ediliyorlar. Yakın zamana kadar kadın doğum ve diş hekimliği de kadınlar için uygun görülmeyen, kadın tıp öğrencilerinin yönlendirilmediği alanlardı.

✓ İşveren hamile kalabilir, çocuk doğurabilir diye kadın işçiyi tercih etmiyor.

✓ Kriz zamanlarında erkek işçi “eve ekmeğe götürülen kişi” olarak görüldüğü için işte kalırken önce kadınlar işten çıkarılıyor.

✓ Eşit işe eşit ücret verilmesi gerekirken kadınların kazancı erkeklerinden %40 oranında daha az.

✓ Özellikle kamuda işe alımlarda cinsiyet ayrımı yasak olmasına rağmen pek çok kamu kuruluşu erkek elemanı alacağını duyuruyor.

✓ Süt iznine ayrılmak isteyen kadınlar tamamen işten çıkarılıyor.

✓ Çalışan kadınların tepesinde “cam tavan” adı verilen görülmeyen bir engel var. Terfi edeceklerini sanan kadınlar başarılarını bu cam tavana çarpıyorlar. Birçok meslek alanında erkekler daha hızlı terfi ediyor.

Sağlık Alanında Ayrımcılık Nasıl Yaşanıyor?

✓ Çok sayıda hemşire ve doktor kadın olmasına rağmen hastane başhekimleri arasında kadın oranı çok düşük.

✓ Türk Tabipler Birliği’nin 76.500 kayıtlı üyesinin sadece 20.000’i kadın. Bunun nedeni kadın hekimlerin daha düşük ücretli ve statülü birinci basamak alanlarında yoğunlaşmaları. Böylece tabip odası üyeliğini zorunlu kılan özel hekimlik uygulamalarının içinde yeterince yer alamıyor ve meslek örgütüne üye olamıyorlar. Kaynak: www.ttb.org.tr

✓ Gebelik, çok çocuk doğurmak, menopoza öncesi-sonrası, kadın kanserleri ve kadına yönelik şiddete bağlı olarak kadın hastalıkları çok yaygın. Buna rağmen kadınların

kolay ulaşabileceği, ücretsiz kadın sağlığı merkezlerinin sayısı son derece yetersiz.

✓ Doğum öncesi bakım ve sağlıklı koşullarda doğum hizmetleri ve aile planlaması konularında, kırsal alanda ve Doğu'da yaşayan kadınlar için, kentte ve Batı'da yaşayan kadınlara göre, eğitim düzeyi yüksek olan kadınların eğitimsiz kadınlara göre, temel sağlık hizmetlerine bile erişebilirliği açısından sorunlar var. Topluma en yakın mesafede ve sürekli olarak verilmesi gereken birinci basamak sağlık hizmeti (sağlık ocağı-sağlık evi kompleksi) ünitelerinin sayısal yetersizliği, personel dağılımındaki dengesizlik ve var olan personelin de mesleki bilgi-beceri eksikliği, Doğu ve Güneydoğu'daki kadınlar için dil sorunu sağlık hizmetlerinden yararlanmayı olumsuz yönde etkiliyor. Kaynak: www.ttb.org.tr

Medyada Ayrımcılık Nasıl Yaşanıyor?

✓ Yazılı medya sektöründe kadın çalışanların oranı yüzde 35 civarında, gazetelerde ise bu oran dergilerden daha düşük.

✓ Kadınlar, yazı işleri müdür yardımcısı, grafiker, sayfa editörü, düzeltmen gibi mesleklerde yoğunlaşmış durumda ve bu pozisyonlarda erkeklere daha yakın oranlarda çalışıyor.

✓ Türkiye'de basılan tüm gazete sayısı 753, bunların 87'sinde genel yayın müdürü, genel yayın yönetmeni veya genel yayın koordinatörü gibi üst yönetim kademelerinde kadın çalışanlar var. Tirajı 100.000'den fazla olan en büyük 16 gazetenin hiçbirinde genel yayın yönetmeni kadın değil.

✓ Habercilik dili ve söylemi açısından medyada kadın haberleri iki şekilde işleniyor: Biri kadın bedenini cinsel içerikli olarak dolaşıma sunuyor, diğeri haber dilinde kadınlık rollerine ilişkin ataerkil söylemi yeniden üretiyor.

✓ Dünya İletişim Derneği'nin 70 ülkede

yazılı ve görsel haberler üzerinde yaptığı çalışmanın sonuçlarının açıklandığı 2005 Küresel Proje İzleme (GMMP) çalışması, dünya nüfusunun yüzde 52'sini temsil eden kadınların haberlerin sadece yüzde 21'inde yer bulduğunu gösteriyor.

Kadına yönelik ayrımcılık bütün dünyada yaşanan bir sorun. **Dünyadan kadınların durumuna ilişkin bazı rakamlar:**

✓ Dünyanın yüzde 49.7'si kadın. Yani kadın nüfusu 3 milyardan fazla.

✓ Her yıl, yarım milyondan fazla kadın, gebelik ya da doğum sırasında yaşamını yitiriyor.

✓ Kadın cinayet kurbanlarının yüzde 70'i eşleri ya da sevgilileri tarafından öldürülüyor.

✓ Dünyada her 3 kadından 1'i hayatının bir döneminde şiddete maruz kalıyor.

✓ Her 5 kadından 1'i hayatının bir döneminde tecavüz veya tecavüz girişimi kurbanı oluyor.

✓ ABD'de her 90 saniyede 1 kadın tecavüze uğruyor.

✓ Irak'ta Nisan 2003'ten bu yana savaş sırasında ve sonrasında, en az 400 kadının tecavüze uğradığı İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporlarında yer alıyor.

✓ Dünyada, ağırlıklı olarak Afrika kıtasında 135 milyondan fazla kadın sünnet ediliyor.

✓ Dünya genelinde mültecilerin yüzde 80'i kadın.

✓ Gelişmekte olan ülkelerde okur-yazar olmayan her 3 kişiden 2'si kadın.

✓ 280 milyonluk Arap dünyasında her 2 kadından 1'i okuma yazma bilmiyor.

✓ Suudi Arabistan'da kadının oy hakkı yok, araba kullanması yasak.

✓ Dünyada 54 ülkede kadınlara yönelik ayrımcı yasalar bulunurken, 'namus savun-

ması', yani "namusum için öldürdüm" demek ve ceza indirimini almak Peru, Bangladeş, Arjantin, Ekvator, Mısır, Guatemala, İ-ran, İsrail, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Venezüella'nın ceza yasalarında hala yer alıyor.

✓ İran'da çok istisnai durumlar hari-cinde kadının boşanma hakkı yok.

✓ İslam şeriatıyla idare edilen ülkelerde bazı durumlarda zina yapan kadın ve erkeklere recm (taşlayarak öldürme) cezası uygulanmaktadır.

✓ Tüm dünyada sağlık çalışanlarının yüzde 75'i kadın.

Kaynak: www.undp.org, www.unifem.org, www.un.org, www.unfpa.org

Olumlu (Pozitif) Ayrımcılık

Sorunun bu kadar yaygın olması ve çare arayışları 1970'lerde yeni bir kavramın ortaya atılmasına neden oldu: Olumlu ayrımcılık. Sosyal, ekonomik ve politik alandan doğuştan taşıdıkları özellikler yüzünden dışlanmış azınlıkların dışlanmışlıklarını bir ölçüde azaltmak ve uzun vadede engellemek adına ortaya çıkan olumlu ayrımcılık kavramı, ayrımcılıktan kaynaklanan eşitsizliği, dışlanmış gruplara problemin kaynağına göre daha farklı haklar vererek çözmeyi hedefler.

Olumlu ayrımcılık kavramı 1970'lerde şekillenmeye başladığında, ilk akla gelen kuşkusuz dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlardı. Kadınların istihdama katılmaması, hem üretkenlik hem de alım gücü bakımından önemli bir kayıptı. Batılı ülkelerde, erkeklerin egemen olduğu sosyal, politik ve ekonomik alanda, bu eşitsizliği azaltmaya yönelik uygulamalar başlatıldı. Eşit eğitim imkânları sayesinde kız çocuklarının eğitime burslar vererek teşvik edilmesi kuşkusuz en önemli adımdı. Politik düzenlemeler, seçim kanunlarına bazı özel hükümlerin eklenmesiyle şekillendi. 1975'te bu konu özellikle dile getirilerek siyase-

te eşit katılım için kota uygulamalarının gerekliliğine dikkat çekildi.

Bu uygulamalar kadının erkek ile daha eşit bir konuma gelmesini sağlarken, kadınların kişisel, biyolojik ve fizyolojik özelliklerinin göz ardı edilmesine, dolayısıyla onların aile hayatı ile iş hayatı arasındaki konumlarını belirleyememelerine yol açtı. Toplumsal değişimin aynı hızla gerçekleşmemesi ve kadının iş haricindeki sorumluluklarının değişiklik göstermemesi, kadının sırtındaki yükün daha da artmasıyla sonuçlandı. Olumlu ayrımcılık sonucunda iş hayatına girebilen kadının ihtiyaçları doğrultusunda, mesaiye kalmamaları, daha az seyahat etmeleri, daha hafif işlerde çalışmaları, çocuk ve aile ile ilgili durumlarda daha kolay izin alabilmeleri, çok riskli görevlerin kadın çalışanlara verilmemesi, uzun doğum izinleri ve erken emeklilik hakkı gibi bazı düzenlemeler yapıldı.

Bu deneyimler gösteriyor ki olumlu ayrımcılık önlemleri kendi başına yetmiyor, birtakım pratik düzenlemelerle desteklenmesi gerekiyor. Olumlu ayrımcılıkla ilgili önemli bir nokta da, süreli olmasıdır. Amaç belli bir alanda eşitliği sağlamak olduğu için, belli bir orana ulaşana kadar olumlu ayrımcılık önlemleri uygulamak, sonra da bunları kaldırmak mümkündür.

Türkiye, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne (CEDAW) katılan taraflardan biri olarak; politik, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda kadınların erkeklerin yararlandığı bütün özgürlüklerden yararlanmalarını güvence altına almak ve kadın erkek arasındaki her türlü ayrımcılığı önlemek üzere yasalar düzenleme yükümlülüğünü almıştır.

Buna rağmen Türkiye'de kız çocukların okullulaşması konusu dışında herhangi bir olumlu ayrımcılık ya da eylem planı yok. Oysa başta siyasette kadınlara kota uygulamasını yasalara koymak olmak üzere kadınların pek çok alanda eşitliği yakalayabilmek için olumlu ayrımcılığa ihtiyaçları var.

ÇALIŞMA 2 HEPİMİZ AYNIYIZ: 24 SAAT TABLOSU

Süre

50 dakika

Malzeme

Fotokopi olarak çoğaltılmış, Ek 3’de yer alan 24 saat tablosu, selobant, yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Amaç

Toplumsal cinsiyet rolleri söz konusu olduğu zaman, sosyo-ekonomik durum ve koşulları ne kadar farklı olsa da kadınların sorumluluk ve rollerinin birbirine ne kadar benzediğini ve kararları kimin aldığını fark etmek

Katılımcıları 5 gruba ayırın ve her gruba içinde aşağıdaki açıklamaların bir tanesinin yazılı olduğu zarflardan verin:

Gruplar:

I. Ağrı’da hayvancılık ve tarımla uğraşan bir köylü ailesi.

II. Ankara’da eğitim seviyesi yüksek, üst düzey yönetici bir aile.

III. İstanbul’da yüksek eğitim seviyesine ve ekonomik güce sahip bir holding sahibi aile.

IV. İzmir’de bir gecekondu mahallesinde oturan Kürt kökenli göçmen bir aile.

V. Trabzon’da bir öğretmen/memur ailesi.

Gruplara, belirtilen her sosyal gruptan karı-kocanın gündelik hayatını hayal etmelerini ve 24 saatlik bir tabloda (Ek 3) bu işleri belirtmelerini ve yazmalarını is-

teyin. Bu çalışma için 15 dakika verin. Gruplar üzerinde çalışacakları ailelere istedikleri sayıda çocuk, nine, dede, özürlü bir aile büyüğü vs. ekleyebilirler. Karı kocanın ve çocukların yaşlarına da kendileri karar vereceklerdir. Çalışma sonunda her grubun sözcüsü 5 dakika süreyle üzerinde çalıştıkları aileyi tanıttak ve yapılan işleri sayacaktır. 5 grubun tablosunu yan yana tahtaya asın. Katılımcılarla birlikte ortak noktaları bulun ve aşağıdaki bilgileri kullanarak 10 dakika süreyle genel bir tartışma yürütün.

Not: Kadınlar genellikle yapılacak alışverişe, pişirilecek yemeğin ne olacağına ve misafire ne ikram edileceğine vs. dair kararları kendilerinin aldığını ileri sürerler. Pişirilecek yemeğe karar verirken eş ve çocukların neyi sevip sevmediğinin bu kararda oynadığı rolü sorun. Misafirin eve davet edileceği saate karar verirken eşin işten dönme saatinin bu kararda ne kadar rol oynadığını sorun. Üst sosyal sınıftan a-

ileler içinse, eve dair birçok işin hizmetçilere yaptırıldığı söylenebilir. Hizmetçilere neyin nasıl yapılacağı konusunda emirleri kimin verdiğini sorun.

□ Bilgi

Toplumsal hayat dört ana aktivite alanından oluşur: Ekonomik üretim, yeniden üretim, karar alma/siyaset ve sosyal ilişkiler.

Ekonomik üretim, para kazanmaktır.

Yeniden üretim, var olan malzemeleri bir araya getirerek yeni bir şey üretmektir. Turşu, reçel, yemek, temizlik, ütü yapmak gibi.

Karar almak, bir iş veya sorun karşısında düşünülerek varılan kesin yargıdır. Kararlar bireysel olabildiği gibi kolektif de olabilir.

Bu ailelerde, bu dört alandaki işleri kimin yaptığına bakalım.

Bu dört alan kadınların ve erkeklerin yaptıkları veya yapmaları beklenen işlere göre ve özellikle de kadınların gittikçe iş gücüne katılımları da söz konusu olduğunda eşit dağılmış mıdır? Hayır, çünkü ka-

dınlar yeniden üretim, ekonomik üretim ve sosyal ilişkiler alanlarında daha çok sorumluluk yüklenirken, erkekler sadece ekonomik üretim ve karar alma/siyaset alanlarında varlar.

Bu tablolar her sosyal sınıftan ve her eğitim düzeyinden kadının ev içinde aşağı yukarı aynı işleri yapmakta olduğunu gösteriyor. Yani toplumsal cinsiyet rolleri söz konusu olduğunda hepimiz aynı rolleri oynamakta, aynı sorumluluklarla karşı karşıya kalmaktayız.

Bu bilgiler çerçevesinde 3 soruyu tartışalım:

✓ Bütün kadınlar aşağı yukarı aynı hayatı yaşıyorsa, kadına yönelik ayrımcılığı ve kadının toplumsal konumundaki ikincilliği aşmanın bir yolu olan kadın dayanışması nasıl kurulabilir?

✓ Kadınların hakimi oldukları varsayılan ev içinde bile kararları alan kişi olmaları ne anlama geliyor?

Bütün bu işleri yapan kadınların, ihtiyaçları ve sorunları doğrultusunda siyasette de karar alma mekanizmalarında olamamaları nasıl sonuçlar doğuruyor?

EK I

TOPLUMSAL CİNSİYET – BİYOLOJİK CİNSİYET

Aşağıdaki cümleleri okuyun ve biyolojik cinsiyetten söz ediyorsa yanına **B**, toplumsal cinsiyetten söz ediyorsa **T** işareti koyun. Cümle içinde her iki cinsiyetten de söz ediyorsa yanına **BT** işareti koyun.

1- “Evlenince işi bırakacağım. Evimin kadını olacağım. Belki haftada bir TV programı olur, ama eğer eşim sıcak bakmazsa onu da yapmam. Kocam, evim, çocuğum, mutluluğum daha önemli. Gazetede çıkacak en ufak bir yazı yüzünden bile yuvamda huzursuzluk olur.” 19.05.2007, www.magazinhaberi.com

2- “Emziren anneler hamilelik kilolarını veremedikleri için üzülmesinler. Bebek emzirmek bir buçuk saatlik spora eşdeğer.” 06.04.2009, Sabah Gazetesi

3- “Erkek meslektaşlarımdan anlayış bekliyorum. Bu söylediğim tabii ki şaka! Herkes işini yapacak. Ben de işimi yapacağım. Hatta benim işim daha ağır olacak. Gazetede işim bittikten sonra evimin işini yapacağım. Oğlumla meşgul olacağım.” 2001, Bianet, “Basında Bir Kadın Yayın Yönetmeni” başlıklı haberdan

4- Kadınlar doğurabilir, erkekler doğuramaz. Ama erkekler de biberonla bebekleri besleyebilir.

5- “100 kadından 10’unun erkeklerden bile iyi şoför olması, kadınların genelinin kötü şoför olduğu gerçeğini değiştirmez ki...” 23.02.2009, Hürriyet Gazetesi

6- “Herhangi bir erkeği hayattan bezdirebilecek sonu gelmeyen anlamlı ya da anlamsız söz öbeği. Kadınların en büyük 2. kozu.”, “Erkek dırdırına katlanması nispeten daha kolay bir dırdır türüdür. Ne de olsa bir erkeğin karşı cinsine has bir özellik olarak gördüğü eylemi gerçekleştirmesi çifte ziyandır akıllara. Hiç çekilmez.” www.itusozluk.com, İTÜ Sözlük, “Karı dırdırı” başlığı altında iki yorum

7- “Meme bakımı için günde bir kez duş alın. Emzirmeden önce sıvı sabun ile ellerinizi

yıkayın. Emzirme öncesi ve sonrasında sütünü zü sağarak göğüs ucunuza sürün.” www.jineped.com

8- “HAMİLE olduğunuz için güzelliğinizi ihmal etmeniz ve zarif görünmemeniz için hiçbir neden yoktur. Tersine, bu dokuz ay süresince güzel ve zarif kalmanız gerekir. İnsanın kendini, aynada güzel taranmış bir saç, iyi bir makyaj ve güzel bir elbise ile görmesi kadar huzur verici bir şey olamaz. Hamilelik sırasında iyi bir moral şarttır. Bu moral denge sağlar, endişeyi atar ve bütün ilaçlardan daha iyi bir şekilde uykusuzluğu giderir. Kendini ihmal eden bazı kadınlar gibi olmayın.” www.hamileyim.info

9- Kadınlar regli döneminde sancı çekebilir ve asabi olabilirler. PMS (Premenstrual sendrom- adet öncesi gerginlik) denilen bu durum kadınların yaklaşık %5’inde görülür.

10- “PMS ciddiye alınması gereken bir durumdur, kadının işini, sosyal ilişkilerini ve aile yaşantısını ciddi boyutlarda etkileyebilmekte, anne ve babası, evli ise kocası ve çocukları ve de iş arkadaşları bu durumdan etkilenmektedir. Kadınlardaki bu durum erkeklere oldukça yabancı gelen bir durumdur ve bunu anlamadıkları için bazen eşlerini huysuzluk, şımarıklık veya kapris yapmakla suçlayabilirler, oysaki en önemli şeylerden birisi ve gerekli olan şey anlayış ve destek olmaktır. Bu durumlarda, erkeğin eşine karşı anlayışlı olması ve haklı olduğu yerde bile haksızlığı kabullenip susmayı bilmesi gerekebilir.” <http://frm.ekshi.net/-regl.oncesi.gerginlik.sendromu.23993.html>

11- Kadınlar yaratılışları gereği narindir, erkekler güçlü; kadınlar kibardır, erkekler sert.

12- Kadınların vücutları kıllarını aldıkları zaman daha temiz ve güzel olur.

13- Erkek çocuklar sokakta, kız çocuklar evde oyun oynamaktan hoşlanırlar.

EK II

İSTATİSTİKLER

Kadınların Bürokrasi İçerisindeki Durumu

Ünvan	Kadın	Toplam	Toplam İçindeki Pay(%)
Müsteşar	0	20	0
Müsteşar Yardımcısı	3	77	3.89
Bağlı Kurum Başkanları	1	21	4.76
Bağlı Kurum Başkan Yardımcıları	4	45	8.88
Bağlı Kurum Genel Müdürleri	5	44	11.36
Bakanlık Bünyesindeki Genel Müdürler	5	97	5.15
Genel Müdür Yardımcıları	32	377	8.48
Daire Başkanları	128	864	14.81
Daire Başkan Yardımcıları	4	56	7.14
Valiler	0	166	0
Vali Yardımcıları	7	426	1.64
Kaymakamlar	20	961	2.08
Genel Sekreterler	13	125	10.4
Genel Sekreter Yardımcıları	20	74	27.02
Bölge Müdürleri	1	254	0.39
Bölge Müdür Yardımcıları	17	424	4.00
İl Müdürleri	21	942	2.22
İl Müdür Yardımcıları	137	1933	7.08
Ünvanlı Müdürler	2833	11850	23.90
Ünvanlı Müdür Yardımcıları	1814	6609	27.44
İlçe Müdürleri ve Yardımcıları	294	3241	9.07
Şube Müdürleri	1493	9852	15.15
Başmüdürler	1	25	4.00
İçişleri İl Müdürleri	111	606	18.31
TOPLAM	6964	39089	17.81

Kaynak: TC Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığı, Ağustos 2009

Sendikalar

	Kadınların Oranı	Kadınların Sayısı
Sendikalara Üye Sayısı - Özel İşyerleri	17,78	392.980
Sendikalara Üye Sayısı - Kamu	9,05	90.054
İşçi ve İşveren Konfederasyonlarının Yönetim Kurulu	4,09	2
KESK Genel Merkez Yönetim Kurulu	14,29	1
İşçi, İşveren ve Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonlarının Başkanları	0	0
Sendika Başkanlığı (İşçi Sendikaları)	7,45	7
Sendika Başkanlığı (İşveren Sendikaları)	5,66	3
Sendika Başkanlığı (Kamu Görevlileri Sendikaları)	9,38	6
Yönetim Kurulu Üyeliği (İşçi Sendikaları)	7,1	35
Yönetim Kurulu Üyeliği (İşveren Sendikaları)	2,57	9
Yönetim Kurulu Üyeliği (Kamu Görevlileri Sendikaları)	8,15	32

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ocak 2009

Dışişleri Bakanlığı

Ünvan	Kadın	Toplam	Toplam İçindeki Pay (%)
Meslek Memuru	267	975	27.38
İdari Memur	201	467	43.04
Haberleşme Teknik Personeli	3	133	2.25
Hukuk Müşaviri	22	37	59.45
Uzman Müşavir	2	14	14.28
Danışman	6	20	30
Güvenlik Ataşesi	19	401	4.73
Merkez Memuru	233	534	43.63
Mahalli Katip	10	28	35.71
Sözleşmeli Personel (Yurtdışı ve Merkez)	961	2446	39.28

	Kadın	Erkek	Kadın Oranı %	Toplam
Geçmişten Günümüze Dışişleri Bakanları	1	41	2.38	42
Büyükelçi	16	139	10.32	155
Başkonsolos	8	52	13.33	60
Dış Temsilciliklerde Diplomatik Statüye Haiz Personel Sayısı	282	735	27.72	1.017

Kaynak: TC Dışişleri Bakanlığı Personel Dairesi Başkanlığı, Ağustos 2009

İçişleri Bakanlığı

Ünvan	Toplam Çalışan	Kadınların Oranı	Erkeklerin Oranı
Bakan	1	0	100
Bakanlık Danışmanı	2	0	100
Bakanlık Müşaviri	4	0	100
Bakanlık Müsteşarı	1	0	100
Müsteşar Yardımcısı	4	0	100

Kaynak: www.icisleri.gov.tr, Ağustos 2009

Anayasa Mahkemesi

Ünvan	Kadın	Toplam	Toplam İçindeki Pay (%)
Başkan	0	1	0
Başkan Vekili	0	1	0
Üyeler	2	13	15.38
Genel Sekreter	0	1	0
Genel Sekreter Yardımcısı	0	1	0
Raportörler	4	23	17.39

Kaynak: www.anayasa.gov.tr, Ağustos 2009

Danıştay

Ünvan	Kadın	Toplam	Toplam İçindeki Pay (%)
Başkan	0	1	0
Başsavcı	0	1	0
Başkan Vekili	1	2	50
Daire Başkanı	2	13	15.38
Üye	36	74	48.64
Savcı	26	53	49.05
Tetkik Hakimi	102	227	44.93
<i>Kaynak: TC Danıştay Dava Dosyası Sorgulama ve Bilgi Edinme Bürosu Müdürlüğü, Ağustos 2009</i>			

Yargıtay

Ünvan	Kadın	Toplam	Toplam İçindeki Pay (%)
Başkan	0	1	0
Cumhuriyet Başsavcısı	0	1	0
Başkan Vekili	0	2	0
Daire Başkanı	3	35	8.57
Üye	46	226	20.35
Tetkik Hakimi	190	519	36.60
Yargıtay Cumhuriyet Savcısı	21	157	13.37
<i>Kaynak: TC Yargıtay Birinci Başkanlığı, Ağustos 2009</i>			

Sayıştay

Ünvan	Kadın	Toplam	Toplam İçindeki Pay (%)
Başkan	0	1	0
Yönetim Üyeleri	0	4	0
Daire Başkanı	1	8	12.5
Üye	3	57	5.26
Denetçi	178	737	24.15
<i>Kaynak: TC Sayıştay Başkanlığı, Ağustos 2009</i>			

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)

Unvan	Kadın	Kadın Oranı	Erkek	Toplam
Başkan	0	0	1	1
Başkan Vekili	0	0	1	1
Kurul Üyeleri	1	14,2	6	7

Kaynak: www.rtuk.org.tr, Ağustos 2009

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)

Unvan	Kadın	Kadın Oranı	Erkek	Toplam
Başkan	0	0	1	1
İkinci Başkan	0	0	1	1
Kurul Üyeleri	0	0	5	5

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Başkanlığı, Ağustos 2009

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)

Ünvan	Kadın	Erkek	Toplam
Başkan	1	-	1
Başkan Yardımcısı	1	1	2
Yönetim Kurulu	0	8	8

Kaynak: www.tusiad.org, Ağustos 2009

Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED)

Ünvan	Kadın	Erkek	Toplam
Başkan	1	-	1
Başkan Vekili	-	1	1
Başkan Yardımcısı	1	2	3
Yönetim Kurulu	1	9	10
Denetleme Kurulu	0	3	3

Kaynak: www.yased.org.tr, Ağustos 2009

EK III

24 SAAT TABLOSU

SAAT	KADIN	ERKEK
06:00 - 08:00		
08:00 - 10:00		
10:00 - 12:00		
12:00 - 14:00		
14:00 - 16:00		
16:00 - 18:00		
18:00 - 20:00		
20:00 - 22:00		
22:00 - 24:00		
24:00 - 02:00		
02:00 - 04:00		
04:00 - 06:00		

HAKLARIN GELİŞİMİ

Süre

1 oturum (90 dakika)

Ek

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Malzeme

Tahta, yazı kağıtları, yazı kalemleri, fotokopi ile çoğaltılmış İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve CEDAW

1. OTURUM

ÇALIŞMA 1 İNSAN HAKLARI

Süre

35 dakika

Malzeme

Ek 1'de bulunan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 4 adet fotokopisi

Amaç

İnsan haklarıyla kadın hakları arasındaki farkı kavramak

Katılımcılara demokrasi ve insan hakları kavramı arasındaki bağlantıyı göstereceğiniz/hatırlatacağınız kısa bir giriş yapın (5 dakika). Bundan sonra, katılımcıları 4 gruba ayırın. Her gruba 1 adet olmak üzere Ek

1'de bulunan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin fotokopisini verin. 10 dakika süreyle çalışmalarını ve günümüzde ve ülkemizde, kadınların Bildiri'de bulunan haklardan hangilerini kullanmadığını belirlemelerini iste-

yin. Çalışma sonunda her grup 5 dakika süreyle bulgularını sınıfla paylaşsın.

□ Bilgi

Demokrasi tarihi, demokratikleşme süreci, aynı zamanda genel anlamıyla insan haklarının oluşumu, gelişimi ve yasalarla güvence altına alınması sürecidir. İnsan hakları ile demokrasi arasındaki kesin bir tamamlayıcılık bağı bulunur: Eğer insan hakları bireyin eksiksiz gelişmesi için gerekli bir koşulsa, demokratik toplum da, bireyin gelişimi için gerekli çerçeveyi oluşturması bakımından bu hakların kullanılması için gerekli bir koşuldur. Ayrıca,

demokratik bir toplum, bireylerin gönüllü olarak verdiği desteğe dayandığından, insan hakları, böyle bir toplumun yaşamasının ön koşulu olarak görülür.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Eleanor Roosevelt'in başkanlık ettiği bir grup tarafından kaleme alınan ve 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, bütün bireysel hakların temelidir. İnsan hakları, tüm insanların hak ve saygınlık açısından eşit ve özgür olarak doğduğu anlayışına dayanır. İnsan hakları, her bir bireye bağımsız seçim yapma ve yeteneklerini geliştirme özgürlüğü sağlar.

ÇALIŞMA 2 KADIN HAKLARI

Süre

35 dakika

Malzeme

Yok (CEDAW fotokopileri daha sonra okumaları için dağıtılmalıdır)

Amaç

Kadın hakları kavramını iyice anlayarak kadınlar için yeni hak düzenlemeleri yapmak

Sunumlardan sonra, insan hakları belgesine rağmen, kadınlar bu haklardan yararlanmadığı için ayrıca bir “kadın hakları belgesi”ne (CEDAW) ihtiyaç duyulduğunu anlatarak (5 dakika), katılımcıları tekrar gruplara ayırın. Gruplarınız I. çalışmada oluşturduğunuz gruplarla aynı olabilir. Bu kez onlara şunu söyleyin: “*Yarın başbakan olarak ilk gününüz. Kadınların yaşamını kolaylaştıracak yeni hakları meclise sunacaksınız. Çalışma arkadaşlarınızla birlikte kadınlar için en az 5 yeni hak belirleyin.*” Bu çalışma için gruplara 10 dakika süre verin. Çalışmalar bitince grup sözcüleri belirledikleri yeni hakları sınıfla paylaşsınlar. Bu çalışma için her gruba 5 dakika süre verin. Yeni ve yaratıcı önerileri olumlu karşılayın, kutlayın. Zaten yasalarda var olan öneriler gelirse, bunların yasalarda var olduğunu ama uygulanmadığı için yokmuş gibi algılandığını anlatarak bunların uygulanması için yeni öneriler düşünmeleri gerektiğini söyleyin.

Oturumun sonunda, Ek 2’de bulunan CEDAW’ın fotokopilerini katılımcılara da-

ğıtın ve daha sonra okumalarını söyleyin.

□ Bilgi

Demokrasi tarihine en büyük katkılardan birini de kadın hareketinin hak mücadelesi yapmıştır. Kadınların hak mücadelesi, kadınların kadın olmaktan doğan özel sorunlarını, maruz bırakıldıkları farklı baskı ve ihlal biçimlerini gündeme getirdiği ve görünür kıldığı için insan hakları içinde ayrı bir mücadele alanının zorunlu olduğunu göstermiştir. Bu yaklaşım daha sonra çocuk, yaşlı, engelli, eşcinsel ve tüketici gibi özel grupların farklı ihtiyaçları olduğu gerçeğinden hareketle çeşitli gruplar için hak düzenlemelerine gidilmesinin önünü açmıştır denebilir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin orijinal maddeleri, dilimize “herkes” olarak çevrilen “everyman” kelimesiyle başlar. Aslında “her adam” demek olan bu kelime, tarih boyunca olduğu gibi kadınları dışarıda bırakmanın ifadesidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde yer alan hakların çoğunun kadınlar tarafından kullanılmadığını, çeşitli

ülkelerden kadınlara dair örnek ve istatistiklerle ortaya koyan feministlerin mücadelesi sonunda, Birleşmiş Milletler, kadınlar için bir haklar belgesi hazırlamak üzere harekete geçmiş ve sonunda Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) ortaya çıkmıştır.

Bugün “Kadın Hakları” olarak andığımız bu belge, Birleşmiş Milletlerce 1979’da kabul edilmiş, 1980’de imzaya açılmış ve Türkiye de 1985 yılından bu yana Sözleşme’ye taraf olmuştur. CEDAW, Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan altı temel insan hakları sözleşmesinden biridir. Sözleşme’ye 2002 yılı itibariyle taraf olan devletlerin sayısı 170 olmuştur. CEDAW İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin 30-40 yıl sonra

anlam olarak tamamlanmasını sağlamıştır.

“Kadın Hakları”, yine BM tarafından 1995 yılında Çin’de düzenlenen 4. Dünya Kadın Konferansı’nın eylem planıyla güçlendirilmiştir. Kısaca “Pekin Deklarasyonu” denen bu belge, CEDAW maddelerine oranla daha fazla alan ve ayrıntı içermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından 1995 yılında kabul edilmiştir. Pekin Deklarasyonu’nun ve eylem planının takibi taraf devletlere verildiği için, BM 2000 yılında Pekin+5, 2005 yılında ise “Pekin+10” toplantılarını düzenlemiştir. Bu toplantılarda taraf devletlerin kadın haklarının düzenlenmesinde kaydettiği ilerleme veya engeller ele alınmıştır.

ÇALIŞMA 3 HAK NEDİR?

Süre

20 dakika

Malzeme

Yok

Amaç

Hak kavramına ilişkin özellikleri öğrenmek

Katılımcılara, bildikleri hak gruplarını saymalarını söyleyin. İnsan, çocuk, kadın, engelli, işçi, azınlık, kentli, hasta, hayvan, tüketici, çevre ve eşcinsel hakları vb. Bu sırada katılımcılara aşağıdaki bilgilerden yararlanarak açıklamalar yapabilirsiniz. Sayılan hak gruplarını tahtaya yazın. Sonra katılımcılara şunu söyleyin: “*Bunlar bildiğimiz, çeşitli gruplara ait haklar. Peki, haklar konusunda başka neler bilmek istiyoruz?*”

Katılımcıların bilmek istedikleri konuları tahtaya listeleyin. Örneğin, hak tanımı, hakların kökeni, nasıl ortaya çıktıkları, hakları kimin nasıl kaleme aldığı, hakların hangi belgeler içinde düzenlendiği, kimin onayladığı (mekanizması), haklar verilir mi alınır mı, dini haklar ile bireysel (insan) haklar arasındaki farklar vb. Bu listeyi, tanım, köken, fark, nasıl, mekanizma, kimler vb. şeklinde formülleştirerek kısaca tahtaya yazın, katılımcıların sormadığı soruları siz tamamlayın. Listedeki sorulara sırayla dönerek, katılımcılardan cevap vermek isteyen olup olmadığını sorun. Katkıları alın. Cevap verilmeyen soruları, aşağıdaki

bilgilerden yararlanarak siz cevaplayın. Tüm bu çalışma için toplam 20 dakika ayırmanız gerekecektir.

□ Bilgi

Hak, bireyin, diğer insanların kendi hayatlarını yaşama şekline müdahale etmeden, kendi yaşamına yön verme özgürlüğüdür. **Hukuk** düzeninin kişilere tanıdığı olduğu yetkililerdir. Bu yetkilerin belirli bir sınırı vardır. Bu sınır aşıldığı takdirde aşan kişi cezalandırılabilir ya da hakkını ihlal ettiği kişiye tazminat ödemeye mahkum edilebilir. Hak kullanılırken başkalarının haklarını çiğnemek **suç** veya **haksız fiil** teşkil eder.

İnsan Haklarının Özellikleri

✓ İnsan hakları, insan onuru üzerine odaklanır.

✓ İnsan hakları bireyleri, grupları ve halkları, insan onuruna ve temel özgürlüklere müdahale eden eylemlere karşı koruyan, evrensel yasal güvencelerdir.

✓ Öncelikle kişi-devlet ilişkisini tanım-

lar. İnsan haklarına saygı gösterme, koruma ve sağlama yükümlülüğü devlete aittir.

✓ İnsanın doğumu ile başlar. İnsanın yaşamını, ölümünü hatta ölümünden sonrasını (miras gibi) düzenler.

✓ Devredilemez/kaldırılmaz/vazgeçilemez.

✓ Eşit ve birbirine bağlıdır.

✓ Bütündür, yarım veya eksik insan hakkı olmaz.

✓ Evrenseldir (farklılıkları hesaba katmak, eşitlikten taviz vermemek koşuluyla).

✓ Yasal olarak korunur.

✓ Uluslararası bir güvenceye sahiptir.

✓ Durağan değil, devingen; gelişmeye ve yenilenmeye açıktır.

İnsan Haklarının Sınıflandırılması

Hakları sınıflarken, “kişisel/siyasal/sosyal haklar”, “birinci/ikinci/üçüncü kuşak haklar”, “klasik hak ve özgürlükler” gibi siyasi ve hukuksal tercihlere göre değişen değişik ayrımlar ve sınıflamalar yapılmaktadır.

Kişi hakları, tarihsel olarak ilk kabul edilen birinci kuşak haklardır. Örneğin kişi güvenliği, konut dokunulmazlığı, düşünce hürriyeti ve siyasi haklar (seçme ve seçilme, siyasi faaliyette bulunma hakları) bu gruptandır.

Sosyal haklar, ikinci kuşak olarak nitelenen haklardır. Örneğin çalışma, dinlenme, emeklilik, sağlık hakkı gibi sosyal ve ekonomik haklar bu gruba girer.

Üçüncü kuşak haklar, “yeni insan hakları”, “dayanışma hakları”, “grup ya da topluluk hakları” olarak da anılır. Çevrenin korunması hakkı, barış hakkı, gelişme hakkı bu gruptandır.

Haklar, insan, kadın, tüketici, kentli vb. gruplara dayalı olduğu gibi bazı temalara yönelik de olabilir. Örneğin eğitim hakları, su hakkı, çevre koruma hakları, üreme hakları, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, patent hakları, telif hakları bu gruptandır.

Hakların Oluşturulması

Birleşmiş Milletler, çeşitli kurumlar aracılığıyla düzenlediği belli konulara ait konferanslarda hak konularını ele almakta, bu konferansların eylem planlarında konuya ilişkin yasal değişiklikleri ve düzenlenmesi gereken hakları saymaktadır. Örneğin bugün ilk “Kadın Hakları” belgesi olarak kabul edilen CEDAW böyle bir işleyiş sürecinin ürünüdür. Üreme sağlığı hakları ise, BM’nin konuya ilişkin bir konferansının eylem planındaki bilgilerden yola çıkılarak Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu (IPPF) tarafından kaleme alınmıştır.

Yasal Haklar ile İnanca Dayalı Haklar Arasındaki Fark

Hak deyince, çoğu zaman inanca dayalı haklarla yasal haklar birbirine karıştırılır. Örneğin “ona hakkımı helal etmem”, “ailem hakkımı vermedi”, “hakkımı yediler”, “kul hakkı” ya da “analık hakkı” gibi ifadeler daha çok dini inançtan kaynaklanan hak kavramıyla ilintilidir. Yasal haklarla inanca dayalı haklar arasında farklar vardır:

Yasal hak, yasalarda yer alır. Bu yüzden de bir ülkenin tüm vatandaşları için geçerlidir. İnanca dayalı haklar ise kutsal kitaplarda düzenlenir ve sadece inancı olanlar için bağlayıcılığı vardır. Yasal hakları çiğnemenin ceza, hapis, tazminat gibi bedeli, dolayısıyla caydırıcılığı vardır. İnanca dayalı hakkın, inanmayanlar için caydırıcılığı ve yaptırımını yoktur.

Yasal haklar günün gereklerine göre

değişir, gelişir. Çünkü çok işlevli büyük şehirlerde çeşitlenen ve ayrışan sorunlar ve gelişmeler yeni sınırlamaları ya da yeni özgürlükleri gerekli kılar. İnanca dayalı haklarda hak aramak ve günün gereklerine göre yeni hak talep etmek örneğin tek tanrılı büyük dinler bağlamında imkansızdır.

Yasal hak çiğnendiği, ihlal edildiği zaman mahkemeye giderek zararın karşılanmasını istemek mümkündür. İnanca dayalı haklarda böyle bir hak arama mekanizması yoktur. Yasal hak, insanlar tarafından talep edilebilir veya devlet tarafından yasalara konabilir.

Hakların Yer Aldığı / Düzenlendiği Belgeler

Ülkemizde hakların düzenlendiği asıl belge anayasadır. Bunun dışında Medeni Yasa, Türk Ceza Yasası, Çalışma Yasası gibi çeşitli alanlardaki hakları düzenleyen yasalar vardır. Bu yasaların içinde de kadınların aile ve çalışma yaşamı içindeki haklarını düzenleyen maddeler bulunmaktadır.

Ayrıca haklara ilişkin uluslararası sözleşmeler vardır. Bu sözleşmelere imza atarak sözleşmenin tarafı olan ülkeler, bu belgelerde yazılı hakları da kendi yasalarında varmışçasına uygulamakla yükümlü

hale gelirler.

Hak Verilmez, Alınır

Bazen kişiler ve gruplar çeşitli kampanyalar, lobi çalışmaları, yürüyüşler, imza kampanyaları vb. yaparak bir hakkın yasalara girmesini veya var olan bir hakkın günün gereklerine göre yeniden düzenlenmesini, geliştirilmesini sağlayabilirler. Kadın örgütlerinin Medeni Yasa ve Türk Ceza Yasası'ndaki kadına ilişkin maddeler konusunda yürüttüğü çalışmalar buna örnek verilebilir.

Bazen de uluslararası veya uluslar üstü yasalara uyum sağlamak için devlet bazı hakların yasalara girmesine önayak olabilir. Ancak tarihe baktığımızda, neredeyse her hakkın kazanılmasının ardında yoğun çalışmalar, mücadeleler hatta bazen can kayıpları olduğunu görürüz. Bu bakımdan "hak verilmez, alınır" deyişi doğru bir tanımlamadır.

Yasal hak çiğnendiği zaman, kişi hakkını yasal yollardan arar. Yasal haklar çoğunlukla birbiriyle bağlantılıdır, evlenme hakkının yanı sıra boşanma hakkı, mal paylaşımı, çocukların velayeti gibi konular yasalar arasındaki bu bağlantılı duruma bir örnektir.

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve 1985 tarihli CEDAW Ek 1 ve Ek 2'de yer almaktadır. Bu belgeleri çoğaltıp katılımcılara verebilirsiniz.

EK I

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ

İnsan Hakları

1. Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.

2. Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir.

3. Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

2. Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

3. Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

4. Herkesin hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı vardır.

5. Herkes yasalar önünde eşittir ve bu yasa ayırım gözetilmeksizin korunur.

6. Herkesin anayasa ya da yasayla tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı dava açma, mahkemeye gitme hakkı vardır.

7. Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

8. Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır.

9. Herkesin adil yargılanma hakkı vardır. Herkes, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır. Hiç kimse işlendiği sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre bir suç oluşturmayan herhangi bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

10. Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılmaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

11. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır. Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

12. Herkesin başka ülkelere sığınma hakkı vardır.

13. Herkesin yaşadığı ülkenin yurttaşı olma hakkı vardır. Kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.

14. Yetişkin her erkek ve kadının, özgür ve tam iradesiyle evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır. Aile, toplumun, doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur.

15. Herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

16. Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne, bunları serbestçe yaşamaya veya değiştirmeye hakkı vardır.

17. Herkesin düşüncelerini dile getirme ve anlatma özgürlüğüne hakkı vardır.

18. Herkesin toplanma, dernek kurma, derneğe üye olma hakkı vardır.

19. Herkes, seçtiği temsilciler aracılığı ile ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir. Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.

20. Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır.

21. Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır. Herkesin, eşit iş için eşit ücret alma hakkı vardır. Herkesin kendisine ve ailesine yeterli bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.

22. Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, çalışma saatlerinin sınırlı olmasına ve belirli dönemlerde ücretli izne çıkmaya hakkı vardır.

23. a- Herkesin kendisinin ve ailesinin

sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.

b- Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır.

Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.

24. a- Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

b- Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.

25. a- Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.

b- Herkesin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

26. Herkesin bu Bildirge'de yazılı hak ve özgürlüklerin gerçekleştiği bir toplumsal düzende yaşama hakkı vardır.

27. Herkesin topluma karşı ödevleri vardır. Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken, başkalarının hak ve özgürlüklerini tanımalı ve bunlara saygı göstermelidir. Hak ve özgürlükler hiçbir koşulda kötüye kullanılamaz.

28. Bu Bildirge'nin hiçbir kuralı, herhangi bir devlet, topluluk veya kişi tarafından yok edilemez.

EK II

KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ORTADAN KALDIRILMASI ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ (CEDAW)

Önsöz

Bu Sözleşme'ye taraf olan devletler;

Birleşmiş Milletler Yasası'nın temel insan haklarına, insan itibar ve kıymetine ve erkeklerle kadınların eşit haklara sahip olmaları gerektiğine inancı tekrar onayladığını kaydederek,

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin, insanlara karşı ayrımcılığın kabul edilemezliği prensibini doğruladığını, tüm insanların özgür doğduğunu, eşit itibar ve haklara sahip olduklarını, bu Beyanname'de böylece öne sürülen tüm haklar ve hürriyetlerin cinsiyete dayalı olanlar dahil hiçbir ayrıma tabi kılınmaksızın herkes tarafından kullanılabileceğini beyan ettiğini kaydederek,

İnsan hakları sözleşmelerine taraf devletlerin, kadınlar ve erkeklerin tüm ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi haklardan eşit olarak yararlanmalarını temin yükümlülüğü bulunduğunu vurgulayarak,

Birleşmiş Milletler ve ona bağlı uzman kuruluşların nezaretinde kabul edilmiş ve erkeklerle kadınların eşitliğini sağlamaya

çalışan uluslararası sözleşmeleri göz önünde tutarak,

Ayrıca Birleşmiş Milletler ve ona bağlı uzman kuruluşların kabul ettiği erkek ve kadın haklarının eşitliğini sağlamayı amaçlayan kararları, beyanları ve tavsiyeleri de dikkate alarak,

Ancak bu çeşitli belgelere rağmen kadınlara karşı ayrımcılığın halen devam etmekte olduğundan endişe duyarak,

Kadınlara karşı ayrımcılığın, hak eşitliği ve insan şeref ve haysiyetine saygı ilkelerini ihlal ettiğini, kadınların erkeklerle eşit olarak ülkelerinin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatlarına katılmalarını engellediğini, toplumun ve ailenin refahının artmasına engel teşkil ettiğini ve kadınların ülkeleri ve insanlık hizmetinde kullanabilecekleri olanakları geliştirmelerini zorlaştıracığını kaydederek,

Yoksulluk hallerinde kadınların yiyecek, sağlık, eğitim, öğretim, iş bulma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması bakımından en az imkana sahip olduklarından endişe duyarak,

Hakkaniyet ve adalete dayalı yeni ulusla-

rarası ekonomik düzenin kurulmasının, kadınlarla erkekler arasındaki eşitliği sağlamak için önemli bir aşama teşkil edeceğine inanarak,

Güney Afrika'daki ırk ayrımının, ırkçılığın her şeklinin, sömürgeciliğin, yeni sömürgeciliğin, saldırganlığın, yabancı devlet işgal ve hakimiyetinin ve ülkelerin iç işlerine müdahale etmenin ortadan kaldırılmasının, erkekler ile kadınların eşit haklardan yararlanmaları için gerekli olduğunu önemle belirterek,

Uluslararası barış ve güvenliğin kuvvetlendirilmesinin, uluslararası gerilimin azaltılmasının, sosyal ve ekonomik sistemlerine bakılmaksızın bütün ülkeler arasında karşılıklı işbirliğinin, genel ve tam silahsızlanmanın ve özellikle sıkı ve etkili bir uluslararası denetim altında nükleer silahsızlanmanın, ülkeler arasındaki ilişkilerde, adalet, eşitlik ve karşılıklı menfaat ilkelerinin doğruluğunun, yabancı ve sömürge yönetimi veya yabancı işgali altında bulunan yerlerdeki halkların kendi kaderlerini tayin ve bağımsızlık elde etme hakları kadar ulusal hükümler ve toprak bütünlüklerine saygının gerçekleşmesinin, sosyal gelişme ve kalkınmaya ve bunun bir sonucu olarak da erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğin elde edilmesine katkıda bulunacağını doğrulayarak,

Bir ülkenin tam ve eksiksiz kalkınmasının, dünyada refahın ve barışın elde edilmesinin, kadınların erkeklerle eşit şartlarda, her alanda azami katkılarının gereğine inanarak,

Kadınların ailenin refahına ve toplumun kalkınmasına yaptıkları büyük katkıların henüz tam olarak anlaşılamadığının, anneliğin sosyal önemi ve ana ve babanın aile içinde ve çocukların büyütülmesindeki rollerini göz önünde bulundurarak ve kadınların neslin üremesindeki önemli rolünün aile içinde ayırma neden olmaması gerektiğinin, nitekim çocukların yetiştirilmesinde kadın ve erkek ile toplumun tamamının sorumluluğu paylaşımları gerektiğinin bilincinde olarak,

Erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için kadınlar ile erkeklerin toplumdaki geleneksel rollerinde bir değişiklik ihtiyacı bulunduğunun farkında olarak,

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi'nde yer alan ilkeleri uygulamaya ve bu amaçla bu tür ayrımcılığın her şekli ve oluşumunun ortadan kaldırılması için gerekli önlemleri almaya kararlı olarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

Bölüm I

Madde 1 Tanım

İşbu Sözleşme'ye göre kadınlara karşı ayırım deyimi kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.

Madde 2 Ayrımcılık Yasağı

Taraf devletler, kadınlara karşı her türlü ayırımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldırıcı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler:

✓ Kadın ile erkek eşitliği ilkesini kendi anayasalarına ve diğer ilgili yasalara henüz girmemişse dahil etmeyi ve yasalar ile ve diğer uygun yollarla bu ilkenin uygulanmasını sağlamayı;

✓ Kadınlara karşı her türlü ayırımı yasaklayan ve gerekli yerlerde yaptırımları da içeren yasal ve diğer uygun önlemleri kabul etmeyi;

✓ Kadın haklarının erkeklerle eşit temelde himayesini, yetkili ulusal mahkemeler ve diğer kuruluşlarla kadının her tür ayrımcılığa karşı etkin bir şekilde korunmasını sağlamayı;

✓ Kadınlara karşı herhangi bir ayrımcı hareket yapılmasından veya uygulanmasından kaçınmayı ve kamu yetkilileri ile kuruluşlarının bu yükümlülüğe uyumlu olarak hareket etmelerini sağlamayı;

✓ Herhangi bir kişi veya kuruluşun kadınlara karşı ayırım yapma girişimini önlemek için bütün uygun önlemleri almayı;

✓ Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları değiştirmek veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dahil gerekli bütün uygun önlemleri almayı;

✓ Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal cezai hükümleri yürürlükten kaldırmayı.

Madde 3 Yasal Düzenleme

Taraf devletler kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için, özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlar başta olmak üzere bütün alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla yasal düzenleme dahil bütün uygun önlemleri alacaklardır.

Madde 4 Özel Önlemler

Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için taraf devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, işbu Sözleşme'de belirtilen türden bir ayırım olarak düşünülmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların korunması sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son verilecektir.

Anneliğin korunması amacıyla işbu Sözleşme'de belirtilenler dahil, taraf devletlerce alınacak özel önlemler, ayrımcı olarak nitelendirilmeyecektir.

Madde 5 Önyargı ve Aile

Taraf devletler aşağıdaki bütün uygun önlemleri alacaklardır:

✓ Her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kılıplaşmış rollerine dayalı önyargıların, geleceksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek;

✓ Anneliğin sosyal bir görev olarak anlaşılmasını ve çocukların yetiştirilmesi ve gelişiminde kadın ve erkeğin ortak sorumluluğunun tanınmasını öngören ve her durumda çocukların çıkarlarını her şeyden önce gözeterek anlayışa dayanan bir aile eğitimini sağlamak.

Madde 6 Kadın Ticareti

Taraf devletler, kadın ticareti ve fahişeliğin istismarının her şekliyle önlenmesi için yasama dahil gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Bölüm II

Madde 7 Siyaset

Taraf devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayırımı önlemek için tüm önlemleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarda aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

✓ Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek;

✓ Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kade-

mesinde kamu görevleri ifa etmek;

✓ Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak.

Madde 8 Temsil

Taraf devletler, kadınlara, erkeklerle eşit şartlarda ve hiçbir ayırım gözetmeksizin, hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmek ve uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katılmak fırsatını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 9 Uyrak

Taraf devletler, tabiiyetin kazanılmasında, değiştirilmesinde veya muhafazasında kadınlara erkekler ile eşit haklar tanıyacaklar ve özellikle bir yabancıyla evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın tabiiyetini değiştirmesinin, kadının da otomatik olarak tabiiyet değiştirmesine, tabiiyetsiz kalmasına veya kocanın tabiiyetini zorla almasına yol açmamasını sağlayacaklardır.

Taraf devletler, çocukların tabiiyeti konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlayacaklardır.

Bölüm III

Madde 10 Eğitim

Taraf devletler özellikle aşağıdaki konularda kadın-erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımı önleyen bütün uygun önlemleri alacaklardır:

✓ Meslek ve sanat yönlendirilmesinde kırsal ve kentsel alanlarda bütün dallardaki eğitim kurumlarına girişte ve diploma almadaki okul öncesi, genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki eğitimde eşit şartların sağlanması;

✓ Kadınların erkeklerle aynı ders prog-

ramlarından yararlanmaları, aynı sınavlara katılmaları, aynı seviyedeki niteliklere sahip eğitim görevlilerine, okul, bina ve malzemesine sahip olmaları;

✓ Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için karma eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi;

✓ Burs ve diğer eğitim yardımlarından faydalanmaları için kadınlara erkeklerle eşit fırsatların tanınması;

✓ Özellikle kadın ve erkekler arasında mevcut eğitim açığını en kısa zamanda kapatmaya yönelik olarak, yetişkin ve fonksiyonel okuma-yazma programları dahil, sürekli eğitim programlarına katılabilmeleri için erkeklerle eşit fırsatların verilmesi;

✓ Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız çocukları ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi;

✓ Spor ve beden eğitimi faaliyetlerine aktif olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatlar tanınması;

✓ Kadınlara, ailelerin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile planlaması bilgisi dahil, özel eğitici bilginin sağlanması.

Madde 11 Çalışma Yaşamı

Taraf devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayrımı önlemek ve kadın-erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için özellikle aşağıda belirtilen konularda bütün uygun önlemleri alacaklardır:

✓ Bütün insanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı;

✓ İstihdam konularında eşit seçim kriterlerinin uygulanması da dahil, erkeklerle

eşit istihdam imkanlarına sahip olma hakkı;

✓ Serbest olarak meslek ve iş seçme hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm şartları ve avantajlarından faydalanma hakkı, çıraklık, ileri mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dahil, mesleki eğitim ve sürekli eğitim görme hakkı;

✓ Sosyal yardımlar dahil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte eşit muamele ve işin cinsinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı;

✓ Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, sakatlık, yaşlılık ve diğer çalışmama hallerinde sosyal güvenlik hakkı;

✓ Güvenli şartlar içinde çalışma hakkı ve sağlığın ve bu arada doğurganlığın korunması hakkı.

Evlilik ve analık sebebiyle kadınlara karşı olan ayrımı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla, taraf devletler uygun önlemleri alacaklardır:

✓ Hamilelik ve analık izni sebebiyle veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarma ayrımını yasaklamak, bu ayrımı yapanları cezalandırmak;

✓ Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar kaybedilmeksizin, ücretli olarak analık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek;

✓ Özellikle çocuk bakımevleri ağının tesisi ve geliştirilmesi yoluyla anne ve babanın aile yükümlülüklerini; görev ve sorumluluklarını kamu hayatına katılma ile birleştirmeyi mümkün kılan destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek;

✓ Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak;

✓ Bu maddede yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar bilimsel ve teknik bilgi ışığı altında periyodik olarak yeniden gözden

geçirilecek ve gerekirse değiştirilecek, kaldırılacak veya uzatılacaktır.

Madde 12 Sağlık

Taraf devletler, aile planlaması dahil sağlık bakım hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık alanında kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldırarak bütün önlemleri alacaklardır.

Bu maddenin 1. paragrafında öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla taraf devletler kadına hamilelik, lohusalık ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayacaklar, hamilelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gerektiğinde ücretsiz hizmet vereceklerdir.

Madde 13 Ekonomik ve Sosyal Haklar

Taraf devletler, kadınlara karşı ekonomik ve sosyal hayatın diğer alanlarında erkeklerle kadınların eşit olarak haklardan yararlanabilmelerini sağlayarak kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için gerekli ve özellikle aşağıdaki önlemleri alacaklardır:

✓ Aile zammı hakkı

✓ Banka kredisi, ipotek ve diğer mali kredileri elde etme hakları;

✓ Eğlence, spor ve kültürel hayatın bütün yönlerine katılma hakları.

Madde 14 Kırsal Kesimdeki Kadınlar

Taraf devletler, kırsal kesim kadınlarının, karşılaştıkları özel sorunları ve ekonominin parasal olmayan sektöründeki çalışmalarını dahil ailelerinin ekonomik bakımdan ayakta kalması için oynadıkları belirgin rolü göz önünde tutacak ve işbu Sözleşme hükümlerinin kırsal kesimdeki kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Taraf devletler, kadın ve erkeklerin eşitliği prensibine dayanarak; kırsal kalkınmaya katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıran tüm uygun önlemleri alacaklar ve özellikle kırsal kesim kadınlarına aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

- ✓ Her seviyedeki kalkınma planlarının görüşme ve uygulanmasına katılmak;
- ✓ Aile planlaması konusunda bilgi, danışma ve hizmetler de dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetlerinden faydalanmak;
- ✓ Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanmak;
- ✓ Teknik yeteneklerini geliştirmek amacıyla tüm toplumsal ve yaygın hizmetler ile birlikte fonksiyonel okur-yazarlık dahil, resmi ve gayri resmi eğitim ile öğretimin her türünden yararlanmak;
- ✓ Ekonomik fırsatlardan kendi işinde çalışma veya tam istihdam yoluyla eşit olarak yararlanmak amacıyla kendi kendine yardım grupları ve kooperatifler oluşturmak;
- ✓ Bütün toplumsal faaliyetlere katılmak;
- ✓ Toprak ve tarım reformunda ve bunun yanı sıra yeniden iskan projelerinde eşit muamele ve tarımsal kredi ve borçlanma, pazarlama kolaylıkları ile uygun teknolojiden yararlanmak;
- ✓ Özellikle konut, sağlık, elektrik ve su temini, ulaştırma ve haberleşme konularında yeterli yaşam standartlarından yararlanma haklarını sağlamak.

Bölüm IV

Madde 15 Yasalar Önünde Eşitlik

Taraf devletler kadınlara kanun önünde erkeklerle eşit haklar tanıyacaklardır.

Taraf devletler medeni haklar bakımından kadınlara erkeklerinkine benzer hukuki ehliyet ve bu ehliyeti kullanmak için eşit fırsatlar tanıyacaklardır. Özellikle, kadınlara akit yapmada ve mülk idaresinde eşit haklar verecekler ve mahkemelerde davaların her aşamasında eşit muamele edeceklerdir.

Taraf devletler, kadınların hukuki ehliyetlerini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran her çeşit sözleşmenin ve diğer özel muamelelerin tamamının geçersiz olduğunu kabul ederler.

Taraf devletler, kadın ve erkeğe hukuki olarak ikametgah seçme ve taşımada eşit yasal hak tanıyacaklardır.

Madde 16 Evlenme

Taraf devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayrımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın-erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

- ✓ Evlenmede erkeklerle eşit hak;
- ✓ Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı;
- ✓ Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında ayrı hak ve sorumluluklar;
- ✓ Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her durumda çocukların çıkarları en ön planda gözetilecektir;
- ✓ Çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar vermede ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer vasıtalarla yararlanmada eşit haklar;
- ✓ Her durumda çocukların çıkarı en üst düzeyde tutularak ulusal yasalarda mevcut veli, vasi, kayyum olma ve evlat edinme veya benzeri müesseselerde eşit hak ve sorumluluklar;

✓ Aile adı, meslek ve iş seçimi dahil her iki eş (kadın-erkek) için eşit kişisel haklar;

✓ Ücret karşılığı olmaksızın veya bir bedel mukabilinde malın mülkiyeti, kazanımı, işletmesi, idaresi, yararlanılması ve elden çıkarılmasında her iki eşe de eşit haklar;

✓ Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesi hiçbir şekilde yasal sayılmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için, yasama dahil gerekli tüm önlemler alınacaktır.

Bölüm V

Madde 17 İzleme Komitesi

İşbu Sözleşme'nin uygulanmasındaki gelişmeleri gözden geçirmek amacıyla, Sözleşme yürürlüğe girdiği zaman 18, Sözleşme'ye taraf 35 devletin onayı veya katılmasını takiben, işbu Sözleşme'nin kapsadığı konularda yüksek itibar ve ehliyete sahip 23 uzmandan oluşan, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (bundan böyle Komite diye anılacaktır) kurulacaktır. Uzmanlar, taraf devletlerce kendi vatandaşları arasından seçilecek ve kendi şahısları namına hareket edecekler, seçimlerde dengeli coğrafi dağılım ve belli başlı hukuki sistemlerle birlikte farklı uygarlıkların temsili de göz önüne alınacaktır.

Komite üyeleri taraf devletlerin aday listesinden gizli oy ile seçilecektir. Her taraf devlet kendi vatandaşlarından bir kişiyi aday gösterebilecektir.

İlk seçim işbu Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden altı ay sonra yapılacaktır. BM Genel Sekreteri seçimlerden en az üç ay önce taraf devletlere adaylarını iki ay içinde bildirmelerini isteyen bir mektup gönderecektir. Genel Sekreter, aday gösteren taraf devletleri de belirtmek suretiyle, adayların listesini alfabetik sıraya göre hazırlayacak ve taraf devletlere gönderecektir.

Komite üyelerinin seçimi BM Genel Merkezi'nde ve Genel Sekreter tarafından çağrılmış taraf devletler toplantısında yapılacaktır. Taraf devletlerin üçte ikisinin yeter sayıyı oluşturacağı toplantıda hazır bulunan ve oy veren taraf devletler temsilcilerinin salt çoğunluğunun oylarını alan adaylar Komite'ye seçileceklerdir.

Komite üyeleri 4 yıllık bir dönem için seçileceklerdir. Bununla beraber ilk seçimde seçilen dokuz üyenin süresi ikinci yılın sonunda bitecektir. Bu dokuz üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra Komite Başkanı tarafından kura ile tespit edilecektir.

Komitenin 5 ilave üyesinin seçimi 35'inci onay veya katılmayı takiben bu maddenin 2, 3 ve 4'üncü paragrafları hükümlerine göre yapılacaktır. Bu şekilde seçilen iki yedek üyenin görev süresi iki yılın sonunda sona erecek ve bu iki üyenin ismi Komite Başkanı tarafından kura ile tespit edilecektir.

Boş yerlerin doldurulması için uzmanının Komite'deki görev süresi sona eren taraf devlet kendi vatandaşları arasından Komite'nin onayına bağlı olmak üzere başka bir uzmanı atar.

Komite üyeleri BM Genel Kurulunun onayı ile ve Genel Kurul'un Komite'nin sorumlusunun önemini göz önünde tutarak kararlaştıracağı şartlar ve hükümlerle Birleşmiş Milletlerden ücret alacaklardır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, işbu Sözleşme uyarınca komitenin görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli personel ve kolaylıkları sağlayacaktır.

Madde 18 İzleme Raporu

Taraf devletler, işbu Sözleşme hükümlerine etkinlik kazandırmak ve kaydedilen ilerlemeleri belirtmek amacıyla aldıkları yasal, adli, idari ve diğer önlemler hakkındaki bir raporu:

Sözleşme'nin, ilgili devlet bakımından

yürürlüğe girmesini takiben bir yıl içinde;

Bilahare, her dört yılda bir ve ileride de Komite'nin talep ettiği zamanlarda, Komite tarafından incelenmek üzere, BM Genel Sekreteri'ne sunmayı taahhüt ederler.

Raporlarda işbu Sözleşme yükümlülüklerinin gerçekleştirilmesini etkileyen unsurlar ve güçlükler belirtilebilir.

Madde 19 Usul ve Görev Süresi

Komite kendi usul kurallarını saptayacaktır.

Komite görevlilerini 2 yıllık bir süre için seçecektir.

Madde 20 Toplantı

Komite işbu Sözleşme'nin 18'inci maddesi uyarınca sunulan raporları incelemek üzere normal olarak yılda iki kere ve azami üç hafta süre için toplanacaktır.

Komite toplantıları Birleşmiş Milletler Merkezi'nde veya Komite tarafından uygun bulunan herhangi bir yerde yapılacaktır.

Madde 21 Raporlama

Komite, Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığıyla faaliyetleri hakkında BM Genel Kurulu'na yıllık raporlar sunacak ve taraf devletlerden sağlanan bilgiler ve raporların incelenmesine dayanarak tekliflerde ve genel tavsiyelerde bulunabilecektir. Bu teklif ve genel tavsiyeler, taraf devletlerin olabilecek yorumlarıyla birlikte Komite raporuna dahil edilecektir.

Genel Sekreter, Komite raporlarını Kadının Statüsü Komisyonu'nun bilgisine sunacaktır.

Madde 22 Uzman Kuruluşların Temsili

Uzman kuruluşlar, faaliyet alanlarına gi-

ren işbu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasının görüşülmesi sırasında temsil edilme hakkına sahip olacaklardır. Komite, uzman kuruluşları Sözleşme'nin uygulanması hususunda, faaliyet alanlarına giren konularda raporlar sunmaya davet edebilir.

Bölüm VI

Madde 23 Üstünlük İlkesi

İşbu Sözleşme'deki hiçbir husus kadın ve erkek eşitliğinin gerçekleşmesinde daha etkin olan:

Taraf devletin yasasındaki veya o devlet için yürürlükte olan herhangi bir uluslararası sözleşme, antlaşma veya anlaşmadaki hükümleri etkileyemeyecektir.

Madde 24 Taahhüt

Taraf devletler işbu Sözleşme ile tanınan hakların tam olarak gerçekleştirilmesi için ulusal seviyede gerekli bütün önlemleri almayı taahhüt ederler.

Madde 25 Katılma

İşbu Sözleşme bütün devletlerin imzasına açık olacaktır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri işbu Sözleşme'nin deponatörü olarak tayin edilmiştir.

İşbu Sözleşme onaya bağlıdır. Onay belgeleri BM Genel Sekreteri'ne tevdi edecektir.

İşbu Sözleşme bütün devletlerin katılımına açıktır. Katılma belgesinin BM Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesiyle katılma gerçekleşecektir.

Madde 26 Değişiklik Talebi

İşbu Sözleşmenin tadili teklifi taraf devletlerden biri tarafından herhangi bir zamanda Birleşmiş Milletler Genel Sekre-

ri'ne hitaben yazılı bir başvuru ile yapılabilir.

BM Genel Kurulu gerekli gördüğü takdirde böyle bir teklifle ilgili olarak yapılacak işlem hakkında karar verecektir.

Madde 27 Yürürlük

İşbu Sözleşme 20'nci onaylama veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesini takip eden 30'uncu gün yürürlüğe girecektir.

20'nci onay veya katılma belgesinin tevdiinden sonra, işbu Sözleşme'yi onaylayan veya katılan her devlet için Sözleşme, kendi onay veya katılma belgesinin tevdiinden sonraki 30'uncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 28 Çekince

BM Genel Sekreteri, onaylama veya katılma sırasında yapılan çekincelerin metinlerini alacak ve bütün taraf devletlere dağıtacaktır.

İşbu Sözleşme'nin hedef ve amacına uymayan hiçbir çekinceye müsaade edilmeyecektir.

Çekinceler, BM Genel Sekreteri'ne hitaben herhangi bir zamanda yapılacak ihbar ile geri alınabilir. Genel Sekreter bu ihbardan bütün devletleri haberdar edecektir. Böyle bir ihbar alındığı tarihte geçerli olacaktır.

Madde 29 Uyuşmazlık

İki veya daha fazla taraf devlet arasında işbu Sözleşme'nin yorum veya uygulanmasından doğan ve müzakere ile çözümlenemeyen herhangi bir uyuşmazlık, birinin talebi ile hakem kuruluna götürülecektir. Taraflar tahkimname talebinden itibaren 6 ay içinde hakem kurulunun teşekkül tarzında anlaşmazlarsa, taraflardan herhangi biri uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na, Divan Statüsü uyarınca götürebilir.

Taraf devletlerden her biri işbu Sözleşme'nin imzalanması veya onayı sırasında veya katılma sırasında, kendisini bu maddenin birinci paragrafı ile bağlı saymadığını beyan edebilir. Diğer taraf devletler, böyle bir çekince koymuş olan taraf devlet karşısında aynı paragrafla bağlı olmayacaktır.

Bu maddenin 2'nci paragrafına göre çekince koyan her taraf devlet, BM Genel Sekreteri'ne ihbarda bulunarak her zaman çekincesini geri alabilir.

Madde 30 Geçerlilik

Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinlerinin eşit derecede geçerli olduğu, işbu sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nce muhafaza edilecektir.

Yukarıdaki hususları tasdiklen, imzaları aşağıda bulunan yetkili temsilciler işbu Sözleşme'yi imzalamışlardır.

1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılan ve 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe giren Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ne katılmamız 11.6.1985 tarih ve 3232 Sayılı Kanun'la uygun bulunmuş, Bakanlar Kurulu'nca 24.7.1985 tarihinde 85/9722 sayılı kararla onaylanmış ve 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin İhtiyari Protokolü 30 Temmuz 2002 tarihinde TBMM tarafından onaylanmış ve 02 Ağustos 2002 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Gerekli prosedürün tamamlanarak ilgili belgelerin 29 Ekim 2002'de BM'ye verilmesiyle birlikte Türkiye bu tarihten itibaren dünyada CEDAW İhtiyari Protokolü'ne taraf olan 48. ülke konumuna gelmiştir. Kurallar gereği söz konusu Protokol, belgelerin BM'ye teslim edildiği tarihten 3 ay sonrası olan 29 Ocak 2003'te yürürlüğe girmiştir.

HAKLARIMIZ

1. ANAYASA VE ANAYASAL HAKLARIMIZ

Süre

1 oturum (90 dakika)

Ek

Yok

Malzeme

Tahta, yazı kağıtları, yazı kalemleri

1. OTURUM

ÇALIŞMA 1 ANAYASA NEDİR?

Süre

20 dakika

Amaç

Anayasanın tanım ve tarihçesini öğrenmek

Katılımcılara “*Anayasa nedir ve hayatlarımıza nasıl etki eder?*” sorusunu yöneltin ve cevaplarını alın. Daha sonra aşağıda verilen bilgileri kullanarak anayasayı ve özelliklerini anlatın.

Bilgi

Anayasa öncelikle, bir ülkede yaşayan insanların nasıl ve hangi kurallar çerçevesinde birlikte yaşayacaklarını belirleyen kurallar

bütünüdür. Ülkede birlikte yaşayan insanların, grupların temel hak ve özgürlüklerini belirler. Daha sonra bu birlikte yaşamı mümkün kılacak devlet/yönetim mekanizmalarının ne olacağını, nasıl çalışacağını düzenler. Anayasa temel kanundur. Hangi konuda olursa olsun, bütün yasalar, yönetmelikler, mevzuat, kararlar, uygulama ve işlemler anayasaya uygun olmak zorundadır. Anayasa tüm yasa-

ların üstündedir. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ülkede anayasa, yazılı ve kapsamlı bir belgedir. Ama birçok ülkede, örneğin İngiltere'de yazılı bir anayasa yoktur. Bu ülkelerde yaşayan insanların, cinslerin, halkların, grupların hakları ve devletin temel kurumlarının işleyişi yüzlerce yıllık geleneklere, yasalara ve belgelere göre düzenlenir.

İster yazılı, ister yazısız anayasaya sahip olsun, eğer bir devlet, anayasasının gereklerini yerine getirmiyor ise (örneğin, ülkesindeki insanların temel hak ve özgürlüklerini tam anlamıyla güvence altına almıyor ya da devletin temel kurumlarının yurttaşlara karşı görevlerini nasıl yerine getireceği ve nasıl çalışacağı konusunda muğlak ve keyfi uygulamalara açık davranıyorsa) o ülkedeki anayasa da, göstermelik bir anayasa olmaktan öteye gidemez. Bu nedenle, "anayasal devlet" kavramı önemlidir. Tüm bu nedenlerle, anayasalar sadece hukukçuları değil, bir ülkede yaşayan tek tek herkesi ve herkesin hayatını yakından ilgilendirir.

Kısa Bir Tarihçe

Dünyada ilk anayasa, 1787 ABD Anayasası, ikincisi 1791 Fransız Anayasası, üçüncüsü ise 1809 İsveç Anayasası'dır.

Osmanlı Devleti'nde ise ilk anayasa çalışmaları denebilecek faaliyetler 1808'de Sened-i İttifak ile başlamıştı. 1839'da Tanzimat Fermanı (Gülhane Hattı Hümayunu), 1856'da Islahat Fermanı hazırlanmış, bunların ardından ilk anayasa, Kanun-i Esasi 1876'da yürürlüğe girmişti. Kanun-i Esasi padişahın yetkilerini fazlaca kısıtlamıyor, yurttaşlara düşünce, toplantı ve dernek kurma özgürlüğü, bireylere dokunulmazlık hakları tanıyordu.

I. Meşrutiyet olarak tanımlanan bu dönemin ardından, II. Meşrutiyet dönemi başladı. Bu dönemde, 1908'de yapılan değişiklikler ile padişahın yetkileri kısıtlandı. Kişisel hak ve özgürlükler tanındı, basın üzerindeki sansür kaldırıldı. Hükümetin padişaha değil, meclise karşı sorumlu olduğu kabul edildi.

II. Meşrutiyet Dönemi'nin ardından, Kur-

tuluş Savaşı sırasında, 20 Ocak 1921'de, egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olduğunu belirten Teşkilat-ı Esasiye Kanunu adıyla yeni bir anayasa kabul edildi. Yasama, yani yasa yapma yetkisi Büyük Millet Meclisi'ne bırakıldı. Cumhuriyetin ilanından sonra, 20 Nisan 1924'te yeni bir anayasa hazırlandı ve yasamanın yanı sıra yürütme yetkileri de TBMM'ye bırakıldı. Meclis yetkisini kendisi, yürütme yetkisini de cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu eliyle kullanıyordu. Cumhurbaşkanı'nın onayıyla göreve başlayan bakanlar kurulu, meclise karşı sorumlu sayılmıştı.

27 Mayıs 1960'taki askeri darbeden sonra Milli Birlik Komitesi ile Temsilciler Meclisi'nce yeni bir anayasa hazırlandı ve halkoylamasıyla yürürlüğe girdi. 1961 Anayasası olarak bilinen bu Anayasa'da, Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına dayalı, milli, demokratik ve laik bir sosyal hukuk devleti olarak tanımlandı. 1961 Anayasası'yla, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşan iki meclisli bir parlamento sistemi getirildi. Yargı organlarının bağımsızlığı, kişi hak ve özgürlükleri ile sosyal hakları güvence altına alındı. Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yüksek Hakimler Kurulu gibi yeni kurumlar oluşturuldu.

12 Eylül 1980'deki askeri darbeden sonra Milli Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisi yeni bir anayasa hazırladı. 7 Kasım 1982'de yapılan halkoylamasıyla kabul edilerek yürürlüğe giren 1982 Anayasası birçok hak ve özgürlüğe önemli sınırlamalar getirdi, Anayasa Mahkemesi ve Danıştay'ın yetkilerini azalttı.

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde 1982 Anayasası'nda birçok değişiklik yapılmakla birlikte, Türkiye'de yeni ve sivil bir anayasa yapma tartışmaları gündemden hiçbir zaman düşmedi. 13 Eylül 2007 tarihinde, hükümet tarafından bir grup akademisyene hazırlatılan yeni bir anayasa taslağı kamuoyuna açıklandı. Yeni anayasa tartışmalarına 200'ün üzerinde kadın örgütü de Anayasa Kadın Platformu'nu oluşturarak kendi talepleriyle katıldı. Ancak, ülkenin kutuplaşmış ve gergin politik ortamı nedeniyle, yeni anayasa tartışmaları ertelendi.

ÇALIŞMA 2 ANAYASAL HAKLARIMIZ

Süre

70 dakika

Amaç

Anayasa'da var olan haklarımızı öğrenmek

Katılımcılara bu bölümde Anayasa'da var olan temel insan hakları üzerinde konuşacağınızı ve bu hakların kadınlar açısından hangi durumda olduğunu tartışacağınızı açıklayın. Bundan sonra Anayasa'daki haklarımızın neler olduğunu sorun ve cevaplarını tahtaya yazarak bir liste oluşturun. Anayasa'daki haklarımızla ilgili aşağıda verilen tabloyu fotokopi ile çoğaltıp katılımcılarınıza verebilirsiniz. Bu konuyu takip etmelerini kolaylaştıracaktır. Daha sonra aşağıdaki bilgileri kullanarak listedeki hakları açıklayın.

Bilgi

Anayasa temel kanundur ve bütün kanunların üzerindedir demiştik. Anayasa devletin yurttaşına olduğu kadar, yurttaşın da devlete olan görev ve sorumluluklarını düzenler demiştik. Bu açıdan anayasanın yurttaşlarına nasıl baktığı ve hak ve özgürlükleri hangi bakış açısıyla ele aldığı son derece önemli bir noktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, bütün yurttaşlarını eşit kabul etmektedir ve Anayasa'nın en temel ilkelerinden birisi olan 10. maddede "kanun önünde eşitlik" ilkesini düzenlemektedir. Bu maddeye göre:

"Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir".

2004 yılında kadın örgütlerinin talebi doğrultusunda bu maddeye (Ek fıkra 07/05/2004 - 5170/1 md.) "*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür*" ifadesi eklenmiştir. Ancak, 2004 yılında yukarıdaki değişiklik yapılırken, kadın örgütlerinin talebi, "*fiili eşitlik sağlanıncaya kadar pozitif ayrımcılık*" ilkesine de açıkça yer verilmesiydi ama bu talep açıkça reddedildi. Karşı çıkanların bir bölümü, fiili eşitliği sağlamak konusunda devletin yükümlülüğünü vurgulamanın yeterli olacağını iddia etmişti. Eğer siyasi ve hukuki karar mekanizmalarını ellerinde tutanlar gerçekten adil, eşitlikçi ve demokratik bir bakış açısına sahip olsalardı, olabilirdi de... Bugüne kadar geçen süre içindeki uygulamalar ise, bunun tam tersi yönde oldu: Kadınlar, yeni anayasa tartışmaları sırasında, yaşlılar, çocuklar, sakatlar ile birlikte, "özel surette himaye edilmek!" üzere, eşitliğe dair tüm haklarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldılar. Bu

nedenle kadın örgütlerinin yeni bir anayasa konusundaki en önemli talebi, “seçim ya da atamayla gelinen tüm mekanizmalarda eşit temsil de içinde olmak üzere, tüm alanlarda fiili eşitlik sağlanıncaya kadar pozitif ayrımcılık” ilkesine bu maddede açıkça yer verilmesidir. Aynı şekilde, yeni anayasa tartışmaları sırasında ısrarla reddedilen bir başka talep olan, insanların “cinsel yö-

nelim, cinsiyet kimliği, yaş, medeni hal, sakatlık/engelli olma hali” nedenleriyle de ayrımcılığa uğramaksızın eşit haklardan yararlanması güvence altına alınmalıdır. Bu iki talep yerine getirildiği takdirde, eşitlik maddesi gerçek anlamını bulmuş olacaktır.

Anayasa’da var olan hakları, bir tablo şeklinde göstermek istersek:

Temel İnsan Hakları / Kadınların İnsan Hakları		
Kişisel ve Siyasal Haklar	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar	Çevre, Barış ve Gelişme Hakları
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma hakkı ✓ Kişi güvenliği ve dokunulmazlığı hakkı ✓ Özgürlük ve güvenlik hakkı ✓ İşkenceye karşı korunma hakkı ✓ Özel yaşamın gizliliği ve dokunulmazlığı ✓ Konut dokunulmazlığı ✓ Haberleşme özgürlüğü ✓ Seyahat etme ve yerleşme hakkı ✓ Kanun önünde eşitlik ✓ Hukuki giderim mekanizmalarına erişim hakkı ✓ Adil yargılanma hakkı ✓ Keyfi alıkonmaya karşı korunma hakkı ✓ Düşünce, inanç ve din hakkı ✓ İfade özgürlüğü ✓ Seçme, seçilme, siyasal faaliyette bulunma hakkı ✓ Dilekçe hakkı ✓ Kamu hizmetlerine girme hakkı 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çalışma ve adil ücret hakkı ✓ Sendika kurma hakkı ✓ Sağlık hakkı ✓ Eğitim hakkı ✓ Yeterli yaşam düzeyine sahip olma hakkı (gıda, konut, giysi, su) ✓ Sosyal güvenlik hakkı ✓ Kültürel yaşam hakkı ✓ Ailenin, çocuğun, gençlerin, yaşlıların ve sakatların korunma hakkı ✓ Tüketici hakları 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çevre hakkı (ormanların ve tarımsal toprakların, doğal kaynaklar ve varlıkların, insanlığın ortak mirasının korunması; toprak reformu; kıyılardan yararlanma hakkı) ✓ Barış hakkı ✓ Gelişme hakkı ✓ Planlama

Şimdi bu hakların ayrıntılarını görelim:

1) Yaşama hakkı (Anayasa md. 17): “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir...”

En kutsal hak olan yaşama hakkı Anayasa’da yer almasına rağmen, günümüzde özellikle kadınların yaşama hakkının namus gerekçesiyle ellerinden alındığını, kadınların öldürüldüğünü ya da intihara zorlandığını biliyoruz. Bu nedenle Anayasa, aile içi şiddet ve namus cinayetlerinin insanlık suçları olduğunu kabul etmeli ve önlenmesi için devletin her türlü önlemi almakla yükümlü olduğunu belirtmelidir.

2) Zorla çalıştırma yasağı (md. 18): Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya (karşılıksız çalıştırma) yasaktır.

3) Kişi hürriyeti ve güvenliği (md. 19): Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir. Bu esaslar dışında bir işleme tabi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre devletçe ödenir.

4) Özel hayatın gizliliği (md. 20): Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça ve kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.

5) Konut dokunulmazlığı (md. 21): Kimsenin konutuna dokunulamaz. Usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça ve kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve binadaki eşyaya el konulamaz.

6) Haberleşme hürriyeti (md. 22): Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Aksine verilmiş hakim kararı olmadıkça ve kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve

gizliliğine dokunulamaz.

7) Yerleşme ve seyahat hürriyeti (md. 23): Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

8) Din ve vicdan hürriyeti (md. 24): Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

9) Düşünce ve kanaat hürriyeti (md. 25): Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

10) Düşünce ve kanaatlerini yayma hürriyeti (md. 26): Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.

11) Bilim ve sanat hürriyeti (md. 27): Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapma hakkına sahiptir.

12) Dernek kurma hürriyeti (md. 33): Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

13) Gösteri yürüyüşü hakkı (md. 34): Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

14) Mülkiyet ve miras hakkı (md. 35): Herkes mülkiyet ve miras hakkına sahiptir.

15) Adil yargılanma hakkı (md. 36): Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

16) Hak ve hürriyet ihlali (md. 40): Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Siyasi Haklar ve Ödevler

Seçme ve seçilme hakkı (md. 67): Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Siyasi parti kurma ve üyelik hakkı (md. 68): Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir.

Dilekçe hakkı (md. 74): Vatandaşlar ve karşılıklılık esasını gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne yazılı ile başvurma hakkına sahiptir.

Sosyal ve Ekonomik Haklar

Sosyal haklar, temel insan haklarının en önemli bölümlerinden biri olduğu kadar, “sosyal” devlet ilkesinin de bir gereğidir. Anayasa, 5. maddesinde devletin temel amaç ve görevini “*kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak*” olarak belirlemiştir.

Sosyal devlet; sosyal adalet, sosyal barış ve sosyal güvenliği sağlamak, herkes için insan onuruna yaraşır asgarî bir yaşam düzeyini gerçekleştirmekle yükümlü ve bu nedenle sosyal ve ekonomik yaşama müdahale edebilen devlettir. Sosyal devlet olma ilkesinin gereği olan ve herkese insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı amaçlayan başlıca haklar şunlardır:

1) Ailenin Korunması (Anayasa md. 41): Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, aile-

nin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

Aile ile ilgili konu ve sorunlar, sadece kadınların yaşamlarında değil, tüm toplumsal yaşamda belirleyici önem taşımaktadır. İnsan hakları alanında, günümüzde bile, kadını erkeğin mutlak iktidarı altında (özel alan olarak nitelenen) ‘hizmet ve itaat’ kölesi olarak yaşamak üzere aile içine hapseden anlayışların dünya çapında yaygınlığı dehşet vericidir. Kadının aile içinde yaşadığı ezilme ve şiddet, en temel kişisel insan haklarını bile kullanamamasına neden olduğu gibi; kadının kamusal alandan tamamen yasaklanması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, siyasal ve sosyal alanlardaki (seçme, seçilme, çalışma gibi) tüm hakları kullanabilme şansını daha doğmadan yok etmektedir.

Aile konusunda eşitlik, sadece “eşler arasında eşitliğe dayanır” kuralıyla düzenlenemez. Anayasa Kadın Platformu’nun taleplerinde olduğu gibi, “*eşlerin ev işleri, çocukların bakım ve yetiştirilmesinde ve diğer tüm bakım işlerinde eşit sorumluluğu*” ilkesine yer vermelidir. Çocukların bakım ve eğitimleri konusunda, “*devletin ve işverenlerin yükümlülükleri*” anayasal bir görev olarak düzenlenmelidir. Anayasa ayrıca, zorla evlendirmeleri, aile halinde yaşamamayı tercih edenlere yapılan baskıları engelleyecek, eşcinsellerin evlilik haklarını da tanıyacak şekilde, aile konusunda daha geniş bir özgürlük alanı sunmalıdır.

2) Eğitim Hakkı (md. 42): Kimse, eğitim ve öğretim haklarından yoksun bırakılamaz... İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Ülkemizde eğitim ya da eğitimsizlik kadınlar açısından önemli bir sorundur. Kız çocuklarını okula göndermemek ya da okulu bırakmaya zorlamak ne yazık ki son derece yaygındır. Bugün 4 milyon 238 bin 526 bin kadın ve 1 milyon 279 bin 180 erkek o-

kumaz-yazmaz durumda. Kadınlar arasında okuma yazma oranı bölgelere göre önemli değişiklikler gösteriyor. Marmara Bölgesi'ndeki kadınların yüzde 13.1'i okur yazar değilken, bu oran Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 46.3'e yükseliyor. Okuma yazma bilmeyen kadınlar, 40 yaş ve üzeri kadınların yüzde 64'ünü, 65 yaş ve üzeri kadınların ise yüzde 24'ünü oluşturuyor.

3) Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti (md. 48): Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Anayasa böyle dese de, kadınlar hala bazı işlerde çalışmak için kocalarının rızasını almak zorunda. Eski Medeni Yasa, evli kadınlara, ev dışında çalışabilmek için kocalarından izin alma zorunluluğu getirmekteydi. 1980'lerden sonra başlayan kadın hareketinin çabalarıyla bu madde 29.11.1990 tarihli Anayasa Mahkemesi kararıyla iptal edilince bu zorunluluk ortadan kalktı. Kasım 2001'de kabul edilen yeni Medeni Kanun'un ilk tasarısında bu kararın iyice somutlaştırılması ve yasada, "*Eşlerden her biri, meslek veya iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda değildir*" şeklinde bir madde yer alması öngörülmüştü (madde 192). Ancak erkek egemen anlayışın çabalarıyla madde değiştirilerek, "*Eşlerden her birinin meslek ve iş seçiminde ve bunların yürütülmesinde evlilik birliğinin huzur ve yararını göz önünde tutacağı...*" şeklinde, kadınların zararına esnetilmesi muhtemel bir cümle eklendi.

4) Çalışma Hakkı (md. 49): Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.

Kadınlar, çalışma hakkı en ağır ihlallere uğrayan kesimlerden biridir. Üstelik bu ihaller karşımıza, devlet, işverenler, toplum ve aileden kaynaklanarak çok yönlü bir bi-

çimde çıkıyor. Türkiye, kadın istihdamında sahip olduğu %24,3'lük oran ile AB'ye üye 25 ülkenin ortalaması olan %55,7'nin çok gerisinde. Kayıtdışı çalışanların % 65'i kadın. Hamilelik nedeniyle kadınların işgüvençesi olmuyor. Genç işsizlerin ise %88'i kadın. Bu ise, genç kadınların yaşayabilmesi, bir hayat kurabilmesi için tek çıkar yolun evlilik olduğunu söyleyen çok vahim bir oran. Türkiye'de bu konuda yaygın kanı, kadının eğitim oranındaki düşüklüğün kadını istihdamdan alıkoyduğu şeklinde. Ancak eğitimsiz erkeklerin işgücüne katılım oranları kadınlara göre daha yüksek. Bunun bir nedeni, kadınların birincil ve öncelikli görevinin annelik ve evdekilere bakım hizmeti vermek olduğunun düşünülmesi. Devletin, her yaşta kadınların çalışma hakkını güvenceye alacak tedbirler geliştirmesi, ayrıca iş ve aile yaşamını uyumlaştırmaya yönelik mekanizmalar kurması gerekmektedir.

5) Kamu hizmetine girme hakkı (md. 70): Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

Ama başta Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT'ler) olmak üzere kamu hizmeti veren yerlerde kadın işçi oranı %10'u bulmuyor. Ayrıca kadın vali hiç yok, kadın kaymakam oranı ise %2.08 (toplam 961 kaymakamın 21'i kadın).

6) Uygun çalışma koşulları ve dinlenme hakkı (md. 50): Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakkı vardır.

7) Sendika kurma hakkı (md. 51): Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için, önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler.

Kadınların örgütlenme sorunları var. Sendikalar, meslek örgütleri çalışan kadınların sorunlarına duyarsız. Sendika yönetimlerinde kadınlar yer almıyor. İşyerinde cinsel tacizi önlemek için gerekli önlemler alınmıyor. Görüldüğü gibi, haklar birbirine bağlı. Örneğin işyerindeki cinsel taciz, hem çalışma hakkımızdan olmamıza neden olabiliyor, kişi dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığımızı koruma ve geliştirme hakkımızı ihlal ediyor, aynı zamanda da cinsel dokunulmazlığımıza saldırı oluşturuyor. Sosyal haklar için 65. maddede getirilen anayasal sınır, hakları kağıt üstünde bırakıyor. Sosyal hakların, devletin mali kaynaklarını öncelikle yönelteceği talep edilebilir yükümlülükler biçiminde somutlanması gerekiyor.

8) Adil Ücret Hakkı (md. 55): Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır. Asgari ücretin tespitinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu göz önünde bulundurulur.

İnsan onuruna yaraşan asgari bir yaşam düzeyi içinde yaşayabilmek için, bir işe sahip olmak yetmez. Adil bir ücret elde etmek gerekir. Oysaki Türkiye’de çalışan kadınların yıllık kazancı, erkeklerinkinin ancak yüzde 34.4’ü oranında. Çalışma yaşamında uygulanan cinsiyetçi işbölümü nedeniyle kadınlar gıda, tekstil gibi ücret düzeyi özellikle düşük tutulan sektörlere yönlendiriliyorlar.

9) Sosyal Güvenlik Hakkı (md. 60, 61): Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

Herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olması doğal bir insan hakkıdır. Yaşlılık, hastalık, sakatlık, işsizlik gibi nedenlerle çalışamayacak durumda olan insanların sosyal güvenlik haklarının olması gerekir. Ayrıca, Anayasa’nın 61. maddesi de, sakatlar, yaşlılar ve çocuklar gibi özel olarak korunması gereken kesimler hakkında özel bir düzen-

leme getirmektedir. 01.01.2009 tarihinde SGK mevzuatında yapılan bir düzenleme ile ev kadınlarına isteğe bağlı sigortalı olma konusunda kolaylık getirildi. Daha önceki “bir işyerinde en az 1080 gün sigortalı çalışmış olma, primini ödemiş olma” ve “isteğe bağlı sigorta olanlar sağlık hizmetlerinden emekli olunca yararlanırlar” maddeleri kaldırılarak doğrudan isteğe bağlı sigorta yaptırabilme hakkı getirildi. Prim ödenmeye başlandığı aydan itibaren de sağlık hizmetlerinden yararlanabilme düzenlemesi yapıldı. Ancak bunun için hem emeklilik sigortası (kazancın %20’si), hem sağlık sigortası (kazancın %12’si) primlerinin ödenmesi zorunluluğu getirildi. Böylece bu düzenleme ile isteğe bağlı sigortalı olan, ama sağlık yardımından anne/babası ya da eşi üzerinden yararlanan kadınlara %12 daha fazla prim ödeme zorunluluğu getirilmiş oldu.

Daha önce, sağ sigortalının kız çocuğu bekarsa veya çalışmıyorsa, ölünceye kadar sigortalı ana-babasından sağlık yardımı alabiliyordu. Yeni yasaya göre kız çocuk okumuyorsa 18 yaşından, ortaöğretimde okuyorsa 20 yaşından, yükseköğretimde okuyorsa 25 yaşından sonra bu haktan yararlanamayacak. Kız çocukları, durumları değiştiği anda sağlık haklarını yitirecekler. Yani kız çocuğu işe girip çıkarsa veya evlenip boşanırsa yaşı eğitime devam durumuna göre yüksek olanlar sağlık hakkını yitirmiş olacaklar.

Sosyal güvenlik kavramının önemli bir bileşeni de emeklilik. Şu anda kadınlar için emeklilik yaşı 58. Yeni yasayla emeklilik yaşı 65 olacak. 1 Ekim 2008 öncesinde kadınlarla erkekler arasında iki yıllık bir pozitif fark vardı, yani kadınlar 58, erkekler 60 yaşında emekli oluyordu. Yeni yasada ise kadın erkek farkı yok, herkes 65 yaşta emekli olacak.

18 yaşında işe başlayan bir kadın 38 yaşına geldiğinde emeklilik için aranan 7200 iş gününü doldurmuş olacak. Ancak tam 27 yıl süreyle emeklilik yaşının gelmesini bek-

leyecek ve aylık alamayacak. Çalışan dul eşlere, kocası öldüğünde, kocasının aylığının yüzde 75'i oranında emekli aylığı bağlanıyordu. Yeni kanun ile bu oran yüzde 50'ye iniyor. Kadınların çeyiz parası hakkı da ellerinden alınıyor. Dul kadınlar yeniden evlendikleri takdirde çeyiz parası da alamayacaklar.

Emekli olan kadınların sahip oldukları I evlerinden yıllardır emlak vergisi alınmıyordu. Yasa ile bu durum da değişiyor. Yasa ile emlak vergisi yüzde 50 oranında zam yapılarak alınacak. Çalışan kadınlara tanınan emzirme yardımı, emekli kadınlara da bir hak olarak tanındı. Yeni yasayla ancak 65 yaşında emekli olabilen kadınların emzirme yardımı alabilmesi için bir de o yaşta çocuk doğurmaları gerekecek!

10) Sağlık Hakkı / Çevrenin Korunması (md. 56): Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir... Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak ile görevlidir.

Hastalıklara karşı korunmak, hastalandığında tedavi olabilmek temel insan haklarından biridir. Son yıllarda büyük şehirlerde yalnızca kadın sağlığına yönelik merkezler açılmaktadır. Sayıca yetersiz olsa da bu ilk adımın hızla yaygınlaştırılması, bütün il ve ilçelerde bu tür merkezlerin artırılması gerekmektedir. Çamurlu sokaklar, akmayan sular, toplanmayan çöpler, mücadele edilmeyen sivrisinekler vb. öncelikle kadın ve çocukların sağlıklı yaşam koşullarını ihlal etmektedir.

11) Konut Hakkı (md. 57): Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

İnsan onuruna yaraşan asgarî bir yaşam düzeyi içinde yaşayabilmek için konut hakkı zorunludur. Türkiye'de aile üzerine kayıtlı taşınmazların sadece yüzde 8.7'sinin kadınlara ait olması; kadınların konut hakkı-

na sahip olma konusunda erkeklere göre ne denli eşitsiz bir durumda olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Çevre, Barış ve Gelişme Hakları

1) Çevre Hakkı (md. 56): Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

56. maddede, sağlık hakkı ile birlikte düzenlenmiş olan çevre hakkı temel haklardan biridir. Alttaki konular, çevre hakları arasında olmakla birlikte Anayasa'da dağınık bir biçimde düzenlenmiştir.

a. Ormanların korunması (Anayasa md. 169, 170)

b. Toprak reformu (Toprak Mülkiyeti başlığıyla Anayasa md. 44)

c. Tarımsal toprakların korunması (Anayasa md. 45)

Kadın istihdamının yüzde 45'i tarımda (Kasım 2008 verileri, KEİG Raporu). Ancak kadınlar tarımsal toprakların mülkiyetine sahip değil. Kadınlara mirastan pay verilerek istenmemesi gibi nedenlerle tarımsal alanların mülkiyeti ve gelirleri erkeklerin elinde toplanıyor. Toprak reformu ve tarımsal toprakların korunması kadınlar açısından büyük önem taşıyor.

d. Doğal kaynaklar ve varlıkların korunması (Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması başlığıyla Anayasa md. 63)

e. Kıyılardan yararlanma hakkı (Anayasa md. 43)

2) Barış Hakkı: Anayasa'da hak biçiminde tanımlanmamış ama Anayasa'nın "başlangıç" kısmında bu irade ortaya konmuştur.

Bu madde, kişi özgürlüğü ve güvenliğini düzenleyen 17. madde ile birlikte değerlendirilerek Barolar Birliği'nin "*Herkes barış ve güvenlik içinde yaşama hakkına sahiptir. Barış hakkı, kişilerin şiddete ve terörizme karşı korunma, savaş suçlarına, barışa ve insanlığa*

karşı suçlara karşı çıkma haklarını da içerir” şeklindeki önerisine vicdani ret ve silahsızlanma hakkı da eklenerek yeniden düzenlenmelidir.

3) Gelişme Hakkı: Anayasa’da “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir...” hükmüne yer veren 17. madde ve bu konuda devlete görev veren 5. maddede kısmen düzenlenmektedir.

Oysa gelişme hakkı, ayrı ve kapsamlı bir madde olarak düzenlenmelidir. Gelişme hakkı, her insanın ve bütün halkların, bütün insan hak ve özgürlüklerinin tam olarak gerçekleşeceği bir ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal gelişmeye katılma, katkıda bulunma ve bundan yararlanma hakkına sahip olması nedeniyle vazgeçilmez bir insan hakkıdır. Ayrıca, “Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi” ile “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” hükümleri çerçevesinde bütün doğal zenginlikler ve kaynaklar üzerinde tam egemenlik gibi vazgeçilmez haklarını kullanmak da dahil, halkların kendi kaderini tayin etme hakkının tam olarak gerçekleştirilmesini de ifade eder. Bu hak ile devletler, gelişme hakkının gerçekleştirilmesi için ulusal düzeyde gerekli her türlü tedbiri almayı ve herkesin temel kaynaklara, eğitime, sağlık hizmetlerine, yiyeceğe, barınmaya, işe ve adil bir gelir dağılımına sahip olmasını sağlamayı taahhüt eder. Her türlü toplumsal adaletsizliği ortadan kaldırmak amacıyla, gerekli ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirebilir. (Gelişme Hakkı Bildirgesi, madde 8)

4) Planlama (md. 166): Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaya yönelik planlama gereğini içeren bu madde, çarpık kentleşmeyi ortadan kaldıracak, deprem ve benzeri doğal afet risklerini gözeterek “fiziki planlama” ekiyle birlikte geliştirilmelidir. Kalkınma planlarına cinsiyet eşitliği bakışı dahil edilmelidir.

5) Tüketici Hakları (md. 172): Devlet,

tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirleri alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.

Günümüz ekonomik ve sosyal koşullarında tüketicilerin korunması anayasal düzeyde önemli bir haktır. Anayasa’nın 172. madde gibi son maddeleri arasında değil, sosyal haklar arasında düzenlenmesi gerekmektedir. Günümüzün önemli sosyal hakları arasında yer aldığı için 1995 yılında Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çıkarılmış, tüketici mahkemeleri kurulmuş, iller ve ilçeler düzeyinde tüketici hakem heyetleri oluşturulmuştur.

Önemli Bir Nokta

Anayasa’da yer alan ve kadınlar açısından büyük önem taşıyan bir madde de 90. maddedir. 90. madde, doğrudan kadınlara ilişkin bir haktan söz etmese de usulüne göre yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşmaları, kendi iç kanunlarımızdan daha üstün kabul etmektedir. Bu da biz kadınlara, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve Pekin Deklarasyonu gibi kadın hakları içeren ve ülkemiz tarafından imzalanmış uluslararası belgelerde düzenlenmiş hakları da (kendi iç kanunlarımızda olmasa bile) kullanabilme ve bu haklar ihlal edildiğinde dava açabilme hakkı vermektedir.

Madde 90- (...)

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa’ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamaz. (Ek cümle 07/05/2004-5170 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.

2. MEDENİ YASA'DAN KAYNAKLANAN HAKLARIMIZ

Süre

1 oturum (90 dakika)

Ek

Yok

Malzeme

Yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

1. OTURUM

ÇALIŞMA 1 MEDENİ YASA NEDİR? YENİ MEDENİ YASA'DAKİ DEĞİŞİKLİKLER

Süre

20 dakika

Amaç

Medeni Yasa'yı öğrenmek, yenilenen Medeni Yasa'da neler değiştiğini hatırlamak

Katılımcılara bu oturumda yeni Medeni Yasa hakkında konuşacağınızı açıklayarak, tanımını sorun. Sonra Medeni Yasa'da yapılan değişiklikleri hatırlayıp hatırlamadıklarını sorun. Varsa cevapları tahtaya yazarak listeleyin.

Sonra aşağıdaki bilgileri kullanarak ka-

tılımcılara konuyu anlatın.

Bilgi

Medeni Yasa, her insan için, doğumdan önce başlayıp, ölümünden sonrasına dek birçok hakkını düzenleyen temel yasadır.

✓ İnsanın doğumla birlikte kazanacağı

vatandaşlık ya da miras hakkı,

- ✓ Kendisine verilecek ad/soyad,
- ✓ Cinsiyeti,
- ✓ Yazılacağı nüfus kütüğü,
- ✓ Gideceği okullara kimin/nasıl karar vereceği,
- ✓ Kimlik ve kişilik haklarını nasıl koruyacağı,
- ✓ Nasıl nişanlanıp evleneceği,
- ✓ Hangi durumlarda boşanacağı,
- ✓ Dernekler/vakıflarla ilişkileri,
- ✓ Ölümünden sonra mirasının nasıl paylaşılacağı,
- ✓ Manevi kişiliğinin nasıl korunacağı gibi hakların çoğu, Medeni Yasa'da düzenlenir.

Yeni Medeni Yasa'da düzenlenen haklar içinde aile hukuku ile ilgili haklar büyük önem taşır ve yer tutar.

Tüm anayasal haklara ve uluslararası insan hakları sözleşmelerine rağmen, eski Medeni Yasa, özellikle aile ve evlilik hukuku bölümü, kadınlar açısından büyük ayrımcılıklar içeriyordu. Ancak kadın örgütlerinin kararlı mücadelesi sonunda Medeni Yasa'nın kadınlara yönelik ayrımcılık içeren çoğu maddesi değiştirildi ve Yeni Medeni Yasa 2002 yılında yürürlüğe girdi.

Günümüzde hatırladıkça içimizi sızlattan eski Medeni Yasa'nın aile ile ilgili kimi maddeleri şöyle idi:

- ✓ “Koca birliğin reisidir, evin intihabı

kadın ve çocukların münasip veçhile işesi ona aittir” (md. 152) (yani oturulacak evin seçilmesi, kadın ve çocukların uygun şekilde geçindirilmesi ona aittir) ve “evli kadının ikametgâhı, kocanın ikametgâhıdır”. (md. 21)

- ✓ “Karı, kocanın aile ismini taşır.” (md. 153)

- ✓ “Birliği koca temsil eder.” (md. 154)

- ✓ “Kadın kocanın muavini ve müşaviridir (yardımcısı ve danışmanıdır).”

- ✓ “Kadının da koca gibi birliği temsile hakkı bulunmaktadır, karının üçüncü şahıslar tarafından malum olabilecek surette salahiyetini tecavüz etmeyen tasarruflarından koca mesuldür.” (md. 155)

- ✓ “Kadın birliği temsil yetkisini suiistimal ettiğinde bu yetki koca tarafından neztal iptal edilecektir.” (md. 156)

- ✓ “Kadının nez'in sebepsiz olduğunu ispatı halinde bu yetki kadına iade edilecektir.” (md. 157)

- ✓ “Koca açık ya da gizli izin vermediği sürece kadın temsil yetkisini aşamaz.” (md. 158)

- ✓ “Karının çalışması, meslek seçimi kocanın rızasına bağlıdır.” (md. 159)

- ✓ “Birliğe ait mallarla ilgili olarak üçüncü şahıslara karşı açılan davalarda koca karıyı temsil ile mükelleftir.” (md. 160)

- ✓ “Evlilik sırasında ana ve baba velayeti birlikte icra ederler, ancak anlaşmazlıklarda babanın reyi muteber (üstün, geçerli) olacaktır.” (md. 263)

ÇALIŞMA 2 YENİ MEDENİ YASA'NIN KADINLARLA İLGİLİ MADDELERİ

Süre

70 dakika

Amaç

Yeni Medeni Yasa'da yer alan kadınlarla ilgili hakları öğrenmek.

Katılımcılara bu bölümde yeni Medeni Yasa'da var olan ve kadınları ilgilendiren haklardan söz edeceğinizi açıklayın. Sürenize ve katılımcıların ilgisine göre bazı hakları daha ayrıntılı bazılarını daha kısa işleyebilirsiniz. Bu bölümde ana hatlarıyla açıklanan “edinilmiş mallara katılma rejimi” ve miras konusuna ilişkin haklar, daha sonra örnek olaylar üzerinden ayrıntılı bir biçimde işlenecektir.

Bilgi

Kadınların 1950'li yıllardan başlayarak değiştirilmesi için mücadele ettiği eski Medeni Yasa, nihayet 1 Ocak 2002'de yürürlükten kaldırılmış ve evli kadının soyadı ve çocukların soyadı gibi birkaç istisnai düzenleme dışında, ailede eşlere eşit hak ve görevler getirilmiştir:

Aile Düzeni

✓ Ailede kadın erkek eşittir, eşit haklara sahiptir. Aralarında hiçbir fark veya üstünlük yoktur.

✓ Bu çerçevede, kadın seyahat etmek, çalışmak, iş kurmak, alışveriş yapmak vb. konularda tamamen eşit haklara sahiptir, kendi

hayatı ile ilgili kararları kendisi verecektir.

✓ Eşler, aileyi birlikte yönetecek, aileyi ilgilendiren tüm kararları birlikte alacaklardır.

✓ Çocuklarla ilgili kararları, çocuğun da düşüncesini alarak, birlikte vereceklerdir.

✓ Evin seçiminde, yönetiminde, evin ve ailenin gereksinimlerinin karşılanmasında, ev işlerinin yapılmasında, çocuk ve hasta bakımında, eşler eşit hak ve sorumluluklara sahiptir.

MY 185: “Eşler, birliğin mutluluğunu elbirliği ile sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar.”

MY 186: “Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar.”

Türkiye aile hukukunda devrim niteliği taşıyan bu iki madde ile ilk kez, ev işleri ve ailedeki bakım hizmetleri, kadın/erkek ayrımı olmaksızın ortak bir sorumluluk olarak tanımlanmıştır. Böylece, ev içi ya da ev dışı emeğin, ailenin ortak refahı için harcanan

emekler olduğu kabul edilerek eşit ekonomik değeri olması kuralı getirilmiştir. Ev içi emeğin ekonomik bir karşılığı olması gerektiği ilk kez yasal bir hak olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle, boşanma ya da ölüm durumlarında, kadın ve erkeğin, ailede evlilik sürecince verdikleri emeklerin karşılığını alabilmeleri için de evlilik içinde edinilen malların ortak paylaşılması kuralı getirilmiştir. Evlilik sırasında alınmış arsa, tarla, ev, otomobil gibi mallarda, banka hesaplarında, (tapu, araç ruhsat kayıtları, banka hesapları kimin üzerine olursa olsun) diğer eşin eşit pay isteme hakkı vardır.

Eş Seçme ve Evlenme Hakkı

Herkes eş seçme ve evlenme hakkına sahiptir. Kadınlar istedikleri erkekle evlenebilirler. Günümüzde birçok ülkede aynı cinsiyetten insanlara da evlenme (ve bazılarında evlat edinme) hakkı tanınmıştır. Türkiye’de ise evlenebilmek için öncelikle iki ayrı cinsiyetten olmak gerekir.

Nişanlanma (MY 118): “Nişanlanma”, evlenme vadinin çevreye duyurulması anlamını taşır. 18 yaşından küçükler, ancak yasal temsilcilerinin (anne ve baba, onlar yoksa vasi ya da kayyumun) izni ile nişanlanabilir. Aksi takdirde yapılan nişan geçersizdir. Hiçbir nişanlı evlenmek zorunda değildir, nişan her zaman bozulabilir. Nişanın bozulması halinde tazminat ödenmesine ilişkin anlaşma yapılamaz, yapılsa bile geçersizdir. Buna rağmen, nişanlılardan biri, haklı bir nedeni olmadan nişanı bozarsa veya nişan taraflardan birinin kusuru ile bozulursa, kusuru olan taraf diğer tarafa, yapılan masraflara karşılık bir tazminat ödemekle yükümlüdür. Karşılıklı olarak verilen hediyeler (ya da bedelleri) geri istenebilir. Nişanın bozulması nedeniyle kişilik hakları ağır bir şekilde zarara uğrayan taraf, ayrıca manevi tazminat da isteyebilir. (Tüm bu davalar, nişanın bozulmasından başlayarak bir yıl içinde açılmalıdır.)

Başlık parası, berdel, zorla nişanlandır-

ma, zorla evlendirme yasal değildir. Kadın bunlara her zaman karşı çıkabilir.

Başlık parası, erkeğin, evleneceği kadının babasına ya da ailesine ödediği paradır. Hiçbir hukuki geçerliliği yoktur. Bu konuda yapılacak sözlü veya yazılı anlaşmalar, imzalanan senetler ya da çekler geçersizdir. Başlık parası, Yargıtay kararlarında, “ahlaka ve adaba aykırı” bir ödeme olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle başlık parası karşılığı nişan ya da evlenme yapılsa ve nişan bozulup, evlilik iptal edilse bile geri almak için dava açılmaz.

Berdel, iki ailenin evlenecek erkek çocukları için, kendi kız çocuklarını karşılıklı olarak değiş tokuş etmeleridir. Hiçbir kadın bu yöntemle dayatılan bir evliliği ya da beraberliği kabul etmek zorunda değildir.

Evlenme (MY 128): Evlenebilmek için erkek ve kadın 17 yaşını doldurmuş olmalıdır. Ancak (gebelik gibi) olağanüstü bir durum ve çok önemli nedenler varsa yargıç, 16 yaşını doldurmuş erkeğin veya 16 yaşını doldurmuş kadının evlenmesine izin verebilir. Bu durumda yargıç, karar vermeden önce ana, baba veya onlar yoksa vasiyi de dinleyecektir.

Evlenme İşlemleri (MY 134): Taraflar, erkek ya da kadının oturduğu yerin bağlı bulunduğu evlendirme dairesine (köylerde “köy ihtiyar heyetine”), birlikte başvurarak gerekli formu doldurur. (Erkeğin oturduğu yere başvurma zorunluluğu kaldırılmıştır.)

Evlilik, belediye başkanı ya da onun vekili olarak nikâh memuru (köylerde muhtarlar, TC uyruklular için yabancı ülkelerde konsoloslara) tarafından yerine getirilen bir işlemdir. (Taraflardan birinin yabancı olması durumunda bulunulan ülkenin yasalarına göre evlilik yapılır ve Türk hukukuna aykırı olmamak kaydı ile bu evlilik, Türkiye’de de geçerlidir.)

Evlendirme memuru, en az iki tanık hu-

zurunda, her iki tarafa da birbirleri ile evlenmek isteyip istemediklerini sorar. Bu koşul son derece önemlidir. Evlilik, iki tarafın özgür ve bağımsız iradeleriyle yapılan bir sözleşme olduğu için, hem memurun, hem tanıkların tarafların baskı ve tehdit altında olmadıklarını görmesi gerekir. Kadın ya da erkek, bu sırada kendisine evlenmeyi isteyip istemediği konusunda kendisine sorulan soruya her zaman HAYIR yanıtı verebilir. Kimse, EVET demeye zorlanamaz. Bu durumda nikâh işlemi durdurulur.

Evlilik sırasında yapılan maddi ya da manevi baskılar, hem suç oluşturur hem de nikah yapılmış olsa bile evliliğin iptal nedenidir.

Zorla Evlendirilme (MY 148-152): Zorla evlendirilmek istenen bir kadın karakola/jandarmaya/savcılığa başvurup şikâyetçi olabilir.

Cinsel birleşmeyi reddedebilir. Birleşme zor kullanılarak sağlanırsa o zaman savcılığa başvurarak “kendisine cebir ve şiddet uygulandığı, cinsel ilişkiye zorlandığı, tecavüze uğradığı” konularında şikâyette bulunabilir.

Zorla evlendirildiği için, Aile Mahkemesi’nde evliliğin iptali davası açabilir. Ancak evliliğin iptali davaları, baskı, tehdit vb. ortadan kalkmasından itibaren altı ay ve her koşulda evlilik tarihinden itibaren beş yıl içinde açılmalıdır. Beş yıl geçtikten sonra, sadece boşanma davası açılabilir.

Dini Nikah (MY 143): Dini inançlar açısından sembolik bir anlamı olan dini nikah, ancak resmi nikâhın yapılmasından sonra kıyılabilir. Evlenmenin geçerli olması dini törenin yapılmasına bağlı değildir. Aile (evlilik) cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dini töreni yapılamaz. Dini nikahın hiçbir yasal geçerliliği yoktur.

Sadece dini nikahla evli olan kadınlar, Medeni Yasa’daki hakları kullanamazlar. (Eşinin ölümü halinde mirasçısı olamaz, ayrıl-

ma durumunda nafaka ve tazminat isteyemez. Ortak çocuklar nüfusa kaydettirilmemiş ise çocuk da babadan nafaka ya da miras payı alamaz. Çocuğun bu haklarını alabilmesi için babalık davası açılması ya da babanın yapacağı tanıma işlemi yoluyla çocuğun nüfus kayıtlarında baba olarak gözükmesi gerekir. Resmi nikah olmaksızın bir erkekle birlikte yaşayan (ya da nişanlı) kadınların, bu erkeğin iş ya da trafik kazası sonucunda ölümü halinde “destekten yoksun kalma tazminatı” isteme hakkı vardır. Geçtiğimiz günlerde bir Yargıtay kararı ile birlikte yaşanan süreçte edinilen mala katkısı olan eşe tazminat ödenmesi kararı verilmiştir.)

Tek başına dini nikah ya da evlenmeden önce yapılan dini nikah, Türk Ceza Kanunu’nun 230. maddesine göre suçtur. Şikâyet olmasa bile, durumu öğrenen savcılık, nikahı kıydıranlar ve kıyan hakkında Sulh Ceza Mahkemesi’nde ceza davası açmalıdır.

Kadınların Evlilik Sırasındaki Hakları

- ✓ Evlilik birliğini beraberce yönetme hakkı,
- ✓ Nişan ve/veya evlilik sırasındaki takılarını özgürce tasarruf edebilme hakkı,
- ✓ Oturulacak evi eşi ile birlikte seçme ve o evde oturma hakkı,
- ✓ Eşinin para kazanıp eve ilişkin sorumluluklarını yerine getirmesini isteme hakkı,
- ✓ Ekonomik sorumluluklarını yerine getirmeyen eş hakkında (evlilik sürerken) yargıçtan eşin eve yapması gereken maddi katkıyı (geçmiş bir yıl ve gelecek yıllar için) belirlemesini isteme hakkı,
- ✓ Yargıçtan, “eve bakmayan kocasının ücretinin, işveren tarafından kendisine ödenmesine karar verilmesini” isteme hakkı,
- ✓ Eşinin malvarlığını kaçırmaması, kötü yönetmesi durumunda yargıçtan bu malla-

rın üzerine tedbir konulmasını isteme hakkı,

✓ Eşinin malvarlığını yönetmesi sırasında aleyhine durumlara neden olduğunda, yargıçtan mal rejiminin değiştirilmesini isteme hakkı,

✓ Eşinin mal kaçırma amacıyla yaptığı devir ya da bağışların iptalini isteme hakkı (MY md 182),

✓ Eşinin malvarlığı ya da gelirlerini gizlemesi durumunda noterden bir davet göndererek malvarlığı ve gelirlerinin “envanteri”ni isteme hakkı,

✓ Eşinden izin almaksızın çalışma hakkı,

✓ Kendisi çalışmıyor ise sigortalı kocasının sağlık sigortasından yararlanma hakkı,

✓ Ev kadını olarak (primlerini kendi ödemek üzere) isteğe bağlı sigortalı olma hakkı,

✓ Çocuklarla ilgili konularda birlikte velayet, eşit söz ve karar hakkı,

✓ Evlilik birliğini eşi ile eşit bir biçimde temsil etme hakkı,

✓ Eşinin, tek başına karar almaya yetkili olduğu konularda, kendisine danışmadan karar almamasını isteme hakkı,

✓ Eşinin birliği temsil yetkisini aştığı, kötüye kullandığı ya da bu yetkiyi kullanmada yetersiz kaldığı durumlarda, yargıçtan temsil yetkisinin kaldırılması ya da sınırlandırılmasını isteme hakkı,

✓ Eşinin de eşit oranda ev işlerini yapmasını, çocuk/hasta/yaşlı bakımına katılmasını isteme hakkı,

✓ Eşinden cinsel yakınlık görme ve sadakat bekleme hakkı,

✓ İstemediği sürece cinsel ilişkiye ya da herhangi bir cinsel ilişki biçimine zorlanmama hakkı (TCK açısından hangi yöntemle gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, evlilik

içi tecavüz, şikayete bağlı bir suçtur),

✓ Ortak yaşantı nedeniyle ya da şöhretinin tehlikeye düşmesi halinde, ayrı bir konut edinme hakkı,

✓ Haklı nedenler varsa, aile konutunda oturmayı talep hakkı,

✓ İsterse (eşinin soyadından önce) kendi önceki soyadını, isterse sadece eşinin soyadını taşıma hakkı. Kadın, kimliklerinde kendi soyadını da kullanmak istediğini evlilik sırasında evlendirme memuruna bildirebileceği gibi, daha sonra evliliğin herhangi bir aşamasında nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruya da belirtebilir.

Evli kadının sadece kendi soyadını taşıma hakkı konusunda AİHM’in Türkiye aleyhine verdiği bir karara rağmen, uygulamada bu hakkın kullanımına hala izin verilmemektedir. Ayrıca kadınlar ancak evlilik dışında doğan çocuklarına kendi soyadlarını verebilmektedirler. Evlilik dışında doğan çocuklara babanın soyadının verilmesi yasa ile yasaklanarak ciddi bir ayrımcılık yapılmaktadır. Ayrıca, evli kadınların çocuklarına kendi soyadlarını verebilmeleri de yastaktır ve hem kadın hakları, hem çocuk hakları açısından bir ayrımcılık oluşturmaktadır.

✓ Sigortalı olarak çalışmayan kadın için, sigortalı eşinin sağlık sigortasından, eşinin ölümü halinde emeklilik haklarından yararlanma hakkı,

✓ Eşinin iş kazası, meslek hastalığı, trafik kazası, cinayet vb. nedenlerle ölümü halinde sorumlulardan “destekten yoksun kalma tazminatı”, maddi ve manevi tazminat talep etme hakkı,

✓ Eşinin evlilik sırasında ölümü halinde yasal mirasçısı olma hakkı.

Bu hakların kullanımı konusunda uyuşmazlığa düşen eşler, her zaman Aile Mahkemesi yargıcının müdahalesini ve çözüm önermesini isteme hakkına sahiptirler. Bu

hakkı kullanmak için “boşanma” ya da ayrı yaşamak için “ayrılık” davası açmak gerekmez.

Aile Konutu (MY, md 194): Evliliklerde sorunlar yaşandığında ya da boşanma davaları sırasında kadın ve çocukların en çok mağdur olduğu konulardan biri evden atılmak olduğu için, yeni Medeni Yasa’da “aile konutu” kavramı getirilmiştir. Aile konutu, tarafların yaşadıkları evdir. Yazlık ya da kışlık ev gibi konutlar aile konutu sayılmaz. Aile konutunun, evlilik sırasında edinilmiş olması, taraflardan birine miras kalması ya da evlilikten önce satın alınmış olması farketmez. Aynı şekilde, evin tapusunun erkeğe ya da kadına ait olması da önemli değildir.

Yeni Medeni Yasa sayesinde, yaşanan evin tapu kaydı üzerine aile konutu şerhi konulabilir. Bunun için;

✓ Nüfus memurluğundan alınacak (tarafların halen resmi nikahla evli olduğunu belirten) nüfus kaydı,

✓ Mahalle muhtarlığından (tarafların halen o evde oturduğunu gösterir) ikametgah senedi,

✓ Nüfus cüzdanı veya pasaport

ile birlikte, oturulan evin bağlı bulunduğu tapu müdürlüğüne gidilerek “aile konutu” şerhi konulmasını istemek yeterlidir.

Tapu sicil müdürü hiçbir masraf, harç ya da vergi almadan “aile konutu” kaydını kütüğe hemen işlemek zorundadır. (Tapu müdürlüğü, aile konutu kaydını daha sonra diğer eşe yazılı olarak bildirir.)

Aile konutu şerhi konan ev, kadının rızası olmadan asla satılamaz, devredilemez, bağışlanamaz, ipotek gibi yöntemlerle konut üzerindeki hakları sınırlanamaz. Bütün bunların yapılabilmesi için, kadının açık rızası, tapuya gidip izin vermesi gerekir. Kadın satışa izin verirken evin satışından pay da isteyebilir.

Ev kira ise ve kira kontratı diğer eş ile

yapılmışsa, kadın kiralayana yapacağı bildirimle sözleşmenin tarafı haline gelir. Bu durumda diğer eş, kira sözleşmesini tek taraflı olarak feshedip evin tahliyesini sağlayamaz. Ancak bildirimden sonraki kira paralarının ödenmesinden her iki eş müteselsilen (her iki eş de birlikte) sorumlu olur.

Aile konutu kavramının getirdiği en önemli yararlarından biri de, anlaşmazlık durumunda ya da boşanma davası sırasında çocuklarla birlikte evde kimin oturacağına hakimin karar vermesini isteme hakkının bulunmasıdır.

Ne yazık ki Türkiye’de bu hak, kaynak kanun olan İsviçre’den farklı olarak sadece boşanma davası, boşanmayla sonuçlanıncaya kadar kullanılabilir. Boşanma kesinleştikten sonra aile konutu kavramı ortadan kalkmaktadır.

Kadınların Çocuklarla İlgili Hakları

Bekar Annelik (MY 337): Yasalarımızda evlenmeden çocuk sahibi olmayı engelleyen hiçbir hüküm yoktur. Evli olsun olmasın kendi isteği ile bir çocuk sahibi olmak her kadının hakkıdır. Medeni Yasa’ya göre, evlilik dışında doğan çocuğun velayeti annesine aittir ve annesinin soyadını taşır, annesinin nüfus kütüğüne kaydolur.

Yasa’nın bu konuda kadınlara ve çocuklara seçme hakkı vermemesi, hem kadınlar, hem de çocuklar açısından açık bir ayrımcılık oluşturmaktadır.

Evlilik Dışı Doğan Çocuk (MY 292): Evlilik dışında doğan çocuk, ana-babasının evlenmesi ile kendiliğinden evlilik içinde doğan çocukların (soyadını kullanmak, mirastan yararlanmak gibi) yasal haklarına sahip olur. Nüfus müdürlüğüne bildirilmemiş olması bu haklara sahip olmasını engellemez. Evliliğin gerçekleşmediği durumlarda, çocuğun babası “tanıma” ya da “babalık davası” ile belirlenir.

Tanıma, babanın kendisi tarafından yapılan bir işlemdir. Tanım işlemi babanın, nüfus müdürlüğüne başvurması, noterde bir babalık senedi düzenlemesi, vasiyet ya da miras sözleşmesi gibi ölüme bağlı bir tasarrufu yoluyla ya da mahkemede dava açılarak yapılabilir.

Tanım işlemi, nüfus müdürlüğüne bildirildiğinde, çocuk nüfusa tescil edilir ve nüfus cüzdanı çıkartılır.

Babalık Davası (MY 298): Evlilik dışında doğan çocuğun annesi ya da bizzat çocuğun kendisi baba veya babanın mirasçıları aleyhine “Babalık Davası” açabilir. Annenin açacağı dava, çocuk doğmadan önce veya doğduktan sonra en çok 1 yıl içinde açılabilir. Çocuğun açtığı davalarda, çocuğu anne temsil edemez. Mahkeme, çocuğun temsili ve haklarının korunması için bir “kayyum” belirler ve davayı bu kayyum açarak takip eder. Çocuk tarafından açılacak davada, bir yıllık dava açma süresi, kayyumun atandığı tarihte başlar. Çocuk, babalık davasını 18 yaşını tamamladıktan sonraki bir yıl içinde kendi de açabilir. Bu süreler kaçırıldığında dava açma hakkı düşer. Babalık davalarında aleyhinde babalık davası açılan kişinin evli olup olmamasının önemi yoktur.

Günümüzde DNA testleri ile soy bağı bu davalarda kesin biçimde belirlenmektedir. Dava sırasında çocuk için nafaka ile doğum vb. giderler talep edilebilir. Dava sonucunda çocuk miras payı ve benzeri konularda diğer çocuklarla tamamen eşit haklara sahip olur.

Evlat Edinme (MY 306-320): Yasal koşulları taşıyan kadın-erkek herkes evlat edinebilir. Evlat edinmenin kendi çocuklarının bulunması evlat edinmeye engel değildir. Ancak bu durumda, evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının zedelenmesi gerekir. Evlat edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olan küçükler, küçüğün yararına olması koşuluyla evlat edinebilir.

En az 5 yıldan beri evli olan ya da 30 yaşını doldurmuş bulunan evli eşler birlikte evlat edinebilirler. En az 2 yıldan beri evli olmaları veya evlat edinecek olanın 30 yaşını doldurmuş bulunması koşuluyla eşler birbirlerinin çocuğunu da evlat edinebilir. Mahkeme kararıyla 2 yılı aşkın süreden beri eşinden ayrı yaşamakta olanlar, eşi iki yıldan fazla süre ile kayıp olanlar ya da eşi sürekli biçimde ayırt etme gücünden yoksun olanlar tek başına evlat edinebilir. Evli olmayan kişiler başkalarıyla birlikte evlat edinebilirler. Tek başına evlat edinmeleri gerekir. Bu durumda, evlat edinen kişi 30 yaşını doldurmuş olmalı; evlat edinilen ile arasında en az 18 yaş fark olmalıdır. Evlat edinme, ayırt etme gücüne sahip olan küçüğün ve varsa küçüğün ana ve babasının rızasını gerektirir. Rıza, mahkeme önünde sözlü veya yazılı olarak açıklanarak tutanağa geçirilmelidir.

Evlat Edinme ile Soy Bağı Kurulması (MY 282): Evlat edinme işlemi ile evlat edinen ile evlatlık arasında soy bağı kurulmuş olur. Ana ve babaya ait olan haklar ve yükümlülükler evlat edinene geçer. Evlatlık, evlat edinenin mirasçısı olur, onun soyadını alır. Evlat edinen isterse çocuğa yeni bir ad verebilir. Evlatlık alma kararı her iki ailenin nüfus kütüğüne işlenir. Evlat edinme ile ilgili kayıtlar, belgeler ve bilgiler mahkeme kararı olmadıkça veya evlatlık istemedikçe hiçbir şekilde açıklanamaz. Evlatlık, kendi önceki ailesinin de mirasçısı olmaya devam eder. Ancak, evlat edinene ve hısımları, evlatlığın mirasçısı olamaz.

Çocuklarla İlgili Velayet Hakları (MY 335-351): Yeni Medeni Yasa ile ailede çocuklar üzerindeki velayet hakları konusunda eşlere tamamen eşit haklar tanınmıştır. Çocuk reşit oluncaya, yani 18 yaşına gelinceye kadar, onun kişiliği ve malları üzerinde ana ve babanın sahip olduğu hak ve yetkilerin tümüne “velayet” denir.

Ana-baba, (Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne aykırı olmamak üzere) çocuğa kendi iste-

dikleri gibi bakmak, eğitmek, dinsel eğitim vermek, istedikleri adı koymak vb. haklara sahiptir. Ana ve baba, evliliğin devamı süresince velayete ilişkin hakları birlikte kullanır, kararları birlikte alırlar. Anlaşmazlık halinde Aile Mahkemesi yargıcına başvurularak gerekli önlemleri alması istenebilir. Yargıç bu durumda, çocuğun yararını gözeterek gerekli kararı verir.

Evlilik sırasında anne ya da babadan biri ölürse, velayet kendiliğinden sağ kalana geçer.

Boşanma veya ayrılık durumunda, çocuk kendisine en iyi bakıp gözeticek olan tarafa verilir. Daha zengin olması vb. gerekçelerle çocuğun velayeti konusunda erkeğe hiçbir üstünlük tanınmaz. Uygulamada velayet büyük çoğunlukla anneye verilmektedir. İstisnai iyi niyetli talepler dışında babalar, genellikle anne üzerinde baskı kurmak ya da nafaka yükümlülüğünden kaçmak için çocukların velayetini talep etmektedirler. Büyük erkek çocukların babaya verileceği ya da kız çocukların anneye, erkek çocukların babaya verileceği gibi inanışlar tamamen yanlıştır. Çocukların ana ve baba arasında paylaşılması değil, olabildiğince kardeşlerin bir arada büyümelerinin sağlanması esastır. Medeni Yasa, çocuğun çıkarı için sosyal ve ekonomik açıdan hangi taraf daha uygunsa, velayetin ona verilmesini öngörür.

Velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin, çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve kişisel gelişimi bakımından yararları esas tutulur. Velayet kendisine verilmeyen eş, "iştirak nafakası" yoluyla çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır.

Velayet hakkı ile ilgili kararlar değiştirilebilir. Koşulların değişmesi halinde, çocukların yararları gerektirdiğinde velayetin değiştirilmesi için her zaman dava açılabilir. Ancak velayet hakkı bulunan ana veya babanın yeniden evlenmesi, tek başına çocuğun velayetinin kendisinden alınması için

yeterli bir gerekçe değildir.

Ayrıca yargıç, ana ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, özürlü olması, başka bir yerde bulunması gibi nedenlerden biriyle velâyet görevini gereği gibi yerine getirememesi; çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi ya da ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması, çocuğun gelişmesini tehlikeye düşürmesi durumlarında velayeti ana ve babanın her ikisinden birden alabilir. Bu durumda, çocuğa bir vasi atanır. Bu durumlarda yargıç, çocuğun yararı için, bir kuruma yerleştirilmesi, koruma altına alınması gibi gerekli her türlü önlemi alır.

Boşanma Hakkı, Kadınların Boşanma Durumundaki Hakları

Boşanmak bir haktır ve hiç kimse mutsuz olduğu bir evliliği sürdürmeye zorlanmamalıdır. Bu hak, sadece erkeklere ait değildir. Kadınların da boşanma hakkı vardır. Önemli olan, boşanma sonucunda kadınların ve çocukların mağdur edilmemeleri için gerekli önlemlerin alınmasıdır.

Boşanma, resmi nikahla gerçekleştirilmiş bir evliliğin, mahkeme kararı ile ortadan kaldırılmasıdır. Yeni Medeni Yasa, boşanma durumunda tarafları eşit olarak görmekte, haklar ve yükümlülükleri de eşler arasında eşit olarak düzenlemektedir.

Yeni Medeni Yasa'ya göre, taraflardan birinin boşanmayı istememesi halinde, boşanabilmek için aşağıdaki koşullardan birinin var olması ve ispat edilmesi gerekir:

1. Zina (MY 161): Taraflardan birinin zina yapması, diğeri için boşanma davası açma ve boşanma nedenidir. Erkeğin zinası kadınıninki ile eşittir ve sadece bir ilişki bile bu nedenle boşanma davası açmak için yeterlidir. Zina, artık TCK'da bir suç olarak düzenlenmediği için ayrı bir ceza davası ya da şikayet olması gerekmez. Önemli olan taraflardan birinin sadakatsizliğinin tanınması, fotoğraf ve diğer yasal kanıtlarla kanıtlanmış olmasıdır.

Zina nedeniyle boşanma davası, olayın öğrenilmesinden başlayarak 6 ay ve her halde 5 yıl içinde açılmalıdır. Zinayı öğrendikten sonra eşini bağışlayan ya da bu süreleri geçiren tarafın dava hakkı yoktur.

2. Hayata Kast, Pek Mötü veya Onur Kırıcı Davranış (MY 162): Şiddet uygulamak, dövme, öldürmeye teşebbüs, kötü davranmak, intihara teşvik etmek gibi davranışlar ile (kocanın kadının çalıştığı işyerine veya katıldığı kurs yerine gelip ona hakaret etmesi gibi) ağır derecede onur kırıcı davranışlar, özel boşanma nedenidir. Dava, olayın öğrenilmesinden başlayarak 6 ay ve her halde 5 yıl içinde açılmalıdır. Olayı öğrendikten sonra eşini bağışlayan ya da bu süreleri geçiren tarafın dava hakkı yoktur.

3. Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme (MY 163): Kimse küçük düşürücü bir suç işleyen (örneğin hırsızlık, tecavüz, fuhuşa zorlama, cinayet...) ve ortak yaşamı çekilmez bir hale getirecek düzeyde onursuz bir yaşam sürdüren (kumar, aşırı alkol vb...) eşine katlanmak zorunda değildir. Zaman sınırlaması olmadan her zaman boşanma davası açılabilir.

4. Terk (MY 164): Eşlerden biri, evlenmenin kendisine yüklediği görevleri yerine getirmeyerek eşini terk eder ve haklı bir nedeni olmadan evine dönmezse terke dayalı boşanma davası açılabilir. Bu durumda, ayrılık en az altı ay sürmüş ve devam etmekte ise, mahkemeye başvurularak, eşe evine dönmesi için bir ihtar (ve duruma göre mahkemece belirlenecek yol parası) gönderilir. Terk eden eş, mahkemenin ihtarına rağmen yine de dönmez ise bu durumda terk edilen taraf "terk" nedeniyle boşanma davası açabilir.

Hiç kimse şiddet gördüğü bir ortamda yaşamak zorunda değildir. Şiddet ya da can güvenliği nedeniyle evi terketmek zorunda kalan ya da evden atılan ve ortak konuta dönmesi engellenen eş, evini terketmiş sayılmaz. Tam tersine bu durumda kendisinin "terk" nedeniyle dava açma hakkı doğar.

5. Akıl Hastalığı (MY 165): Eşlerden biri, akıl hastalığına yakalanmışsa ve bu akıl hastalığı ortak yaşamın devamını karşı taraf için çekilmez hale getirmiş ve iyileşmeyeceği uzman raporuyla onaylanmış ise akıl hastalığı özel bir boşanma nedenidir.

6. Evlilik Birliğinin Sarsılması veya Müşterek Hayatın Yeniden Kurulmaması (MY 166): Genel ve en çok kullanılan boşanma nedenidir. Evliliği sürdürmek tarafların hayatını çekilmez bir hale getirmiş, evlilik birliği temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir. Evliliğin bu noktaya gelip gelmediğine, kendisine sunulan tüm delilleri toplayarak ve tanıkları dinleyerek yargıç karar verir. Bu dava, kural olarak daha az kusuru olan eş tarafından, daha çok kusuru olan taraf aleyhine açılır. Davacının kusuru daha ağır ise, davalının açılan davaya itiraz hakkı vardır. Ancak, yargıç, evlilik birliğinin devamında davalı ve çocuklar bakımından korunmaya değer bir yarar kalmadığına ikna olursa boşanmaya karar verilebilir.

Anlaşmalı Boşanma (MY 182): Yukarıda 6 madde halinde anlatılanlar "çekişmeli" boşanma davalarıdır. Ancak, taraflar anlaşarak ve bu anlaşmayı **yazılı protokol** halinde mahkemeye sunarak da boşanabilirler. Anlaşmalı boşanmanın koşulları şunlardır:

- ✓ Evliliğin en az bir yıl sürmüş olması,
- ✓ Eşlerin birlikte başvurması ya da diğer eşin açtığı davayı kabul etmesi,
- ✓ Tarafların bizzat kendilerinin mahkemede yargıç önünde boşanmak istediklerini söylemeleri,
- ✓ Yargıcın iki tarafın da iradelerini serbestçe açıkladığına, baskı altında olmadıklarına kanaat getirmesi,
- ✓ 18 yaşından küçük çocukları var ise velayet konusunda anlaşmış olmaları,
- ✓ Yargıcın, çocukların kimde kalacağı,

ödenecek nafaka, diğer eşle görüşme zamanları konusundaki tarafların aralarında yaptıkları anlaşmayı uygun bulması,

✓ Nafaka, maddi ve manevi tazminat ya da malların paylaşılması konusunda tarafların anlaşmış olmaları gerekir.

Bütün bu koşullar varsa yargıç, boşanma kararı verir. Yargıç, tarafların ve çocukların yararını göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü halinde boşanmaya hükmolunur.

Dikkat: Anlaşmalı boşanma sırasında, mal rejiminden kaynaklanan katılma alacağına karar vermek gerekmektedir. Çünkü bu haktan bir kez feragat edildikten sonra bir daha dava açılmaz.

Üç Yıl Ayrı Yaşamak ve Birlikteliğin Yeniden Kurulamaması

Uygulamada yanlış bilinen konulardan biri üç yıl ayrı yaşama nedeniyle boşanmadır. Fiilen 3 ya da 13, hatta 23 yıl ayrı kalmak kimseye tek taraflı olarak boşanma hakkı vermez.

Bu nedenle boşanabilmek için;

✓ Eşlerden birinin, daha önce boşanma nedenlerinden herhangi birine dayanarak bir boşanma davası açmış olması,

✓ Açılan bu davanın reddedilmiş olması,

✓ Ret kararının kesinleşme tarihi üzerinden üç yıl geçmiş olması,

✓ Bu üç yıl içinde, tarafların ortak yaşamı yeniden kurmak üzere bir araya gelmemiş olmaları gerekir.

Bu dört şartın tümü birden gerçekleştiğinde, daha önce reddedilen boşanma davasını kim açmış olursa olsun ya da diğer eş boşanmamak konusunda ne kadar

ısrar ederse etsin, boşanmaya karar verilir.

Ayrılık Davası (MY 167-172): Uygulamada yanlış bilinen konulardan biri de, “ayrı yaşama”nın hukuksal durumudur. Evli bile olsa, kimse istemediği biri ile yaşamaya zorlanamaz, ayrı yaşama hakkı vardır.

Bu durumun karşı tarafa, terke dayalı boşanma davası açma hakkı verebileceği unutulmamalıdır. Hukuksal haklar zarar görmeden ayrı yaşama hakkını kullanmak:

✓ Şiddetten kaçmak için aile konutunun terkedilmesi,

✓ Haksız bir nedenle aile konutundan kovulmak,

✓ Herhangi bir nedenle boşanma davası açıp, o günden itibaren ayrı yaşamak (bu durumda yargıç boşanmaya karar veremez),

✓ Boşanma davası olmaksızın, sadece “ayrı yaşama” talebiyle bir dava açmak,

✓ Boşanma davası açılmasına rağmen, yargıcın boşanmaya değil de “ayrı yaşama”ya karar vermesi (Boşanma talebi ile mahkemeye başvurulduğunda yargıç, tarafların barışabileceğini düşünüyorsa bir yıldan üç yıla kadar ayrı yaşamalarına karar verebilir. Sürenin bitiminde, karar kendiliğinden ortadan kalkar ve evlilik devam eder)

hallerinde mümkündür. Bunlar dışındaki fiili ayrılıkların hukuksal bir karşılığı yoktur.

Boşanma Davası Sırasında ve Sonrasında Kadınların Hakları

✓ Boşanma davası açıldığı gün itibarıyla ayrı yaşama hakkı doğar. Kadın kapının kilidini değiştirebilir.

✓ Boşanma dilekçesinde, aile konutunun dava boyunca kadının (ve varsa ve kadın da istiyorsa çocuklarının) oturması için tahsis edilmesini isteyebilir.

✓ Boşanma durumunda yargıç, hangi eşin çocuğa daha iyi bakabileceğine inanıyorsa velayeti ona verir. Çocuğun kendisine verilmediği taraf mali gücüne göre çocuğun bakım ve beslenme giderlerine (iştirak nafakası ödeyerek) katılmak zorundadır.

✓ Kadın çeyizini, eşte kalan takılarını ve mülkiyeti kendisine ait olan bütün mallarını alabilir.

✓ Boşanma davası sırasında kadın kendisi için tedbir nafakası isteyebilir. Tedbir nafakası, dava tarihinden itibaren bağlanıp dava sonuçlanıncaya kadar devam eden bir nafakadır (MY 169).

✓ Boşanmaya kadının kusuru nedeniyle karar alınmamışsa ya da kadın daha az kusurlu ise boşanmadan sonra süresiz “yoksulluk nafakası” isteyebilir (MY 175). Aynı şekilde kusurlu olmayan erkek eş de nafaka talebinde bulunabilir. Yoksulluk nafakası bir gelir edininceye veya tekrar evleninceye kadar devam eder. Yoksulluk nafakasının, istenirse her ay değil toptan ödenmesine de karar verilebilir (MY 176).

✓ 18 yaşından küçük çocuklar için iştirak nafakası istenebilir (18 yaşından büyük çocuklar da, öğrenimleri tamamlanıncaya kadar nafaka isteyebilir).

✓ Kadın, kendisi ve çocuklar için ödenecek nafakaların izleyecek yıllarda ne oranda artırılacağına (ÜFE oranları, sabit bir oran vb.) mahkemece belirlenmesini isteyebilir.

✓ Tedbir, iştirak veya yoksulluk nafakasına ilişkin mahkeme kararı uygulanmıyorsa icra takibi yapılabilir. Nafaka ile ilgili mahkeme kararı kesinleşmiş olduğu halde ödenmiyorsa, ceza davası açılabilir.

✓ Eşin nafaka, tazminat ya da alacakları ödememek amacıyla mal kaçırmak üzere yapmak istediği satış, devir ya da bağışların tedbiren durdurulması istenebilir (MY 199).

✓ Boşanmadan dolayı maddi kayıp söz konusu ise, “mevcut veya beklenen bir yararın boşanma nedeniyle zedelenmiş olması” nedeniyle maddi tazminat istenebilir (maddi kayıp, kadının boşanma nedeniyle içine düşeceği maddi yoksulluk, eşin gelecekte alacağı bir miras, kadının veya eşin işyerinde terfi ya da var olan işyerinin büyümesinden gelecek kazançtan yoksunluk vb. nedenlerle).

✓ Kadın boşanmaya yol açan olaylar nedeniyle büyük manevi zararlara uğramışsa manevi tazminat isteyebilir (şiddet, aşağılama, kötü muamele, tecavüz, zina vb. nedenlerle).

Dikkat: Eşe yönelik nafaka, maddi ve manevi tazminat talepleri, boşanma davası açılırken istenebileceği gibi, dava sırasında, dava sona erinceye kadar da istenebilir. Bu durumda ayrıca harç ödenmesine gerek yoktur. Nafaka, maddi ve manevi tazminat, boşanmaya karar verildikten ve karar kesinleştikten sonraki bir yıl içinde de ayrı bir dava açılarak istenebilir. Ancak bu durumda, harcının ödenmesi gerekir. Bir yıllık süre geçtikten sonra bu konuda dava açılmaz.

✓ Kadının nişan ya da evlilik töreni sonrasında ve evlilik süresince sahip olduğu takılara el konuldu ise (belge, fotoğraf, şahit vb. yöntemlerle kanıtlayarak) aynen iade edilmelerini ve bu mümkün değilse bugünkü sürüm değerlerinin kendisine ödenmesini isteyebilir.

✓ Kadın boşandıktan sonra da eşinin soyadını kullanmaya devam etmek istiyorsa, boşanma dilekçesinde ya da boşanma davası sırasında bunu talep edebilir.

✓ Boşanma ile kadının eşinin sigortası nedeniyle yararlandığı sağlık hakları sona erer, ancak çocuklar bu haklardan yararlanmaya devam eder.

✓ Kadın, eşinden herhangi bir maddi destek alamadan boşandığında yoksulluğa

düşecek ise anne, baba ya da kardeşlerinin maddi durumları elverişli ise, ayrı bir dava açarak onlardan “yardım nafakası” isteyebilir. (MY 364)

✓ Kadın, “edinilmiş mallara katılma” rejiminden kaynaklanan alacak hakkını isteyebilir. Bu rejim, eşler ayrı bir evlilik sözleşmesi yapmadıkları takdirde, evlilik ölüm veya boşanma ile sonuçlandığında kendiliğinden devreye girecek olan uygulamadır. (Bu hakkın içeriği daha sonra örnek olay üzerinden ayrıntılı olarak işlenecektir.)

Eski Medeni Yasa’da kendiliğinden geçerli olan rejim mal ayrılığıydı. Evlilik sırasında edinilen malların, kimin üzerine kayıtlı ise onun üzerinde kalmasına dayanan bu rejim, mallar genellikle hep erkeklerin üzerinde olduğundan, boşanma ya da ölüm durumlarında kadınlar aleyhine işliyordu. Kadın hareketi yıllarca daha eşitlikçi bir mal paylaşımını öngören ve böylelikle eşlerin evlilik birliğine kattıkları emeği de göz önüne alan, “edinilmiş mallara katılma” rejiminin kendiliğinden geçerli rejim olması için çaba harcadı.

1 Ocak 2002’de yürürlüğe giren yeni Medeni Yasa ile edinilmiş mallara katılma rejimi kendiliğinden geçerli rejim oldu. Ancak, edinilmiş mallara katılma rejiminin yürürlük maddesi, evliliklerin başlama tarihinden itibaren değil, Meclis’te son dakikada yapılan bir değişiklikle, 1 Ocak 2002’den itibaren uygulanmak üzere değiştirildi. Böylece, yeni mal rejiminin evliliklerin sadece 1 Ocak 2002’den sonraki bölümüne uygulanması ve bu tarihten sonra edinilen malları kapsaması sağlandı.

Evli kadınların 2002’den önceki ev içi emeklerinin hiçe sayıldığı bu yasa değişikliğinin Anayasa’ya aykırı olduğu konusunda çeşitli mahkemelerin verdiği kararlar ile konu Anayasa Mahkemesi’ne taşındı. Ancak Anayasa Mahkemesi, 2008 yılında 4’e karşı 6 oyla, bu başvuruları reddetti. Ayrıca TBMM’de de bu konu ile ilgili bir kanun

teklifi bulunmakla birlikte, iktidar ve muhalefet partileri bu konuyu çözme niyeti taşımadıklarından kısa vadede bir değişiklik umudu görünmemektedir.

2002’den önceki evlilikler, 2002’ye dek eski Yasa’ya, 2002’den sonra yeni Yasa’ya tabi olacaklardır. Yani hangi tarihte evlenilmiş olursa olsun, tüm evliliklerin 2002’den sonraki bölümü yeni Yasa’ya tabidir. Dolayısıyla 2002’den sonra edinilen mallar ve 2002’den önce edinilen malların bu tarihten sonraki gelirleri, eşler arasında eşit paylaşılacaktır.

Kadınların Miras Hakları

Eşit Miras (MY 495): Çocuklar eşit olarak mirastan yararlanırlar. Yani, kız çocuğun miras hakkı ile erkek çocuğun miras hakkı arasında bir fark yoktur.

Ancak tapulu malların sadece % 8.7’sinin kadınların üzerinde olması, bu hakkın kullanılmadığının açık bir göstergesi. Hala aile ve toplum baskıları nedeniyle, kadınların çok büyük bir bölümü babadan kalan mirası erkek kardeşlerine, kocadan kalan mirası da erkek çocuklarına vermek zorunda kalıyor. Birçok ailede, miras paylaşılırken kadınlara ya hiç pay verilmiyor ya da hakkından daha azı veriliyor. Kadınlara düşen miras payı, birçok durumda da eşleri tarafından iş kurmak, borç ödemek vb. bahanelerle evlilik sırasında kadınların ellerinden alınıyor. Bu nedenle kadınlar, miras haklarına sahip çıkmak zorundalar. İmzaladıkları her şeye çok dikkat etmeli, okumadan, içeriğini tam olarak anlamadan hiçbir belgeyi imzalamamalıdır. Bu durumda örneğin bir miras taksim sözleşmesi imzalanmış ise, hemen akabinde baskı ve tehdit altında imzalandığı belirtilerek iptal davası açılabilir. Ancak noterden verilen vekaletnameleri iptal ettirmek hemen hemen imkansız gibidir. Miras işlemlerini yürütmek, veraset ilamı çıkarmak için genellikle ailenin erkek üyelerine noterden verilen ve-

kaletnamelerin içinde, bazen miras payının devredilmesi, başkalarına satılması gibi yetkiler de yazılmaktadır.

Miras Konusunda Baskı Yapıldıysa: Ailedeki kimi kişiler baskı, tehdit ya da hile ile miras payına el koyduysa, kişi dava açıp haklarını alabilir.

Kişinin Miras Payı Önceden Satıldıysa: Çok sık rastlanan bir uygulama da babaların, daha sağken, sırf kız çocuklara mirastan pay vermemek için mallarının bir bölümünü ya da tümünü erkek çocuklarına devretmesidir. Bu durumda da miras bırakanın ölümünden sonra mahkemeye başvurup bu işlemin, mal kaçırmak amacıyla (muvazaalı olarak) yapıldığını kanıtlayarak miras payını almak mümkündür.

Eşin Miras Payı (MY 240): Yeni Medeni Yasa, evlilik sırasında edinilen malların eşit paylaşımı kuralını getirerek, kadınların miras payını da dolaylı olarak artırmış oldu. Buna göre, eğer sözleşme ile başka bir mal rejimi seçilmemişse, ölüm halinde sağ kalan eş öncelikle, evlilik sırasında edinilen malların payına düşen yarısını alacak, miras kalan yarım paydan ise diğer mirasçılarla birlikte payına düşeni alacaktır.

Ayrıca sağ kalan eş istediği takdirde, evlilik sırasında oturduğu konut ve kullandığı eşyanın mülkiyetinin kendisine verilmesini isteme hakkına sahiptir. Ancak bunun için diğer mirasçılarının payını ödemesi gerekir. Ödemeyi de ya kendi katılma payını diğer mirasçılara bırakarak ve yetmezse üstüne para ekleyerek yapabilir.

Kural olarak sağ kalan eş birlikte mirasçı olduğu gruba göre mirastan pay alır.

Sağ kalan eş;

✓ Çocuklarla birlikte mirasçı olmuşsa mirasın $\frac{1}{4}$ 'ünü,

✓ Miras bırakanın ana-baba veya kardeşleri ile birlikte mirasçı olmuşsa $\frac{1}{2}$ 'sini,

✓ Miras bırakanın büyük ana ve büyük babası veya onların çocukları ile birlikte mirasçı olmuşsa mirasın $\frac{3}{4}$ 'ünü,

✓ Bunların hiçbiri yoksa tamamını alır. (MY 499)

Hiç mirasçı bırakmaksızın ölen kişinin mirası devlete kalır.

Boşanma halinde boşanmış olan eşler birbirlerinin mirasçısı olamazlar.

3. TÜRK CEZA KANUNU VE İŞ KANUNU'NDA KADINLARI İLGİLENDİREN MADDELER VE KA-DER'İN KADIN SİYASETİ PROGRAMI

Süre

1 oturum (90 dakika)

Ek

Yok

Malzeme

Yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

1. OTURUM

ÇALIŞMA 1 TÜRK CEZA KANUNU'NDA NELER DEĞİŞTİ?

Süre

15 dakika

Amaç

TCK'da kadınları ilgilendiren ne gibi değişiklikler olduğunu hatırlamak

Katılımcılara bu oturumda TCK hakkında konuşacağınızı açıklayın ve yeni TCK'da kadınların lehine ne gibi düzenlemeler yapıldığını hatırlamalarını isteyin. Cevapları tahtaya yazarak listeleyin. Aşağıdaki bilgileri kullanarak konuyu anlatın.

Bilgi

Kadınlar açısından önemli yasal kazanımlardan biri de, 26.9.2004 tarihinde kabul edilen ve 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı yeni Türk Ceza

Kanunu'dur. Yeni Türk Ceza Kanunu için kadın örgütleri bir araya gelerek "TCK Kadın Platformu"nu kurdular. Bir yıldan fazla süren hazırlık sürecinden sonra başlatılan, lobi, kampanya, imza toplama, düzenli toplantı ve ziyaretler sonunda kadın örgütlerinin birçok talebi yeni Yasa'da yer aldı. Yeni Yasa'nın önemli bir niteliği de, özellikle kadınlar açısından kanuna yeni bir bakış açısı getirmesi oldu. Yeni Yasa'da hangi değişikliklerin yapıldığını şöyle bir hatırlayalım:

✓ Yeni TCK, kadına karşı işlenen suçları aile ve toplumun düzenine karşı işlenmiş suçlar olmaktan çıkarıp "**Kişilere Karşı Suçlar**" başlığı altına aldı.

Böylece Kanun, kadınları birey/kişi olarak tanımış oldu.

✓ Irz, edep, edebe aykırı davranış gibi tanımlaması zor olan ve ataerkil bir zihniyeti yansıtan kavramlar yeni TCK'dan çıkartıldı.

✓ Bakire-bakire olmayan, evli-evli olmayan gibi kadınlar arasında çeşitli ayrımlar yapan ve cezai yaptırımları bu ayrımlar doğrultusunda düzenleyen maddelerde değişikliğe gidildi.

Yeni Yasa'da, cinsel suçlar karşısında, evli kadın ile kızları farklı korumaya alan düzenlemelerden vazgeçildi. Önceki Yasa'da, evli kadın, bekâr kadına göre daha fazla korunmakta idi. Bu ayrıcalıklı koruma, ne yazık ki bireye değil evlilik kurumunu korumaya yönelikti. Oysa tecavüz ya da taciz fiilleri karşısında kız ya da kadın olmanın daha ağırlaştırıcı sonuçlar yaratmayacağı, haksızlığın medeni durumları ne olursa olsun tüm mağdurları eşit etkileyeceği açıktır.

✓ Kadınlara karşı işlenmiş cinsel suçlara ilişkin cezai yaptırımlar, kadın bedeni üzerinde denetim kurmanın temel bir aracı olarak işlev gören ve oldukça muğlâk olan "namus" kavramı yerine, kadının insan

haklarını gözeten uluslararası standartlar referans alınarak düzenlendi.

✓ Eski TCK kapsamında, kadınların evlilik dışı doğan çocuklarını öldürmeleri, namuslarını korumaya çalışma çabası olarak algılanıp cezai indirimine gidilmekteydi. Yeni TCK'da bu düzenleme kaldırıldı, söz konusu fiil durumunda artık ceza indirimi uygulanmıyor.

✓ Eski TCK'da tecavüz ve kadın kaçırma olaylarında failin mağdurla evlenmesi durumunda suçun affedilmesi veya verilecek cezada indirimine gidilmesini düzenleyen maddeler yer alıyordu. Evlilik, suç ortadan kaldıran bir çözüm olarak görülüyordu. Bu ise, tecavüz edenle edilenin zorla evlenmesine/evlendirilmesine neden oluyordu. Böylece tecavüz veya kaçırılma fiillerinin mağduru kadınlar, zorla evlendirilerek ikinci kez mağdur ediliyordu. Yeni TCK'da tecavüz ve kadın kaçırma suçlarını evlilik yoluyla meşrulaştıran bu tür maddeler kaldırıldı.

✓ Yeni TCK'da evlilik içi tecavüz bir suç olarak tanımlandı (madde 102/2).

✓ Diğer bir önemli değişiklik, namus cinayetlerinde failin ceza indirimi almasına neden olan haksız tahrik maddesinin değiştirilmesi oldu. Haksız tahrik maddesi (madde 29), sadece 'haksız fiilleri' kapsayacak biçimde değiştirilmiş, böylece namus cinayetlerine uygulanması engellenmiştir.

✓ Töre cinayetleri insan öldürmenin ağırlaştırılmış bir hali olarak yeni TCK'da düzenlendi (madde 82/k).

Ancak bu düzenleme ile töre cinayetleri ile namus cinayetleri arasında bir ayırım yapılmış oldu ve insan öldürmenin ağırlaştırılmış haline namus cinayetlerinin dâhil edilip edilmediği tartışmalı hale getirildi, bu ise TCK'da önemli bir eksikliğe neden oldu.

✓ Cinsel suçların kapsamı ve cinsel

suçlara ilişkin tanımlamalar genişletildi.

✓ İşyerinde cinsel taciz, İş Kanunu'nda yapılan değişikliklerle paralel olarak, ceza hukukunda ilk defa bir suç olarak düzenlendi (madde 105/2).

✓ Cinsel suçlara verilen cezalar artırıldı. Gözaltındayken gerçekleşen veya kolluk güçleri, devlet görevlileri, işverenler veya akrabalar tarafından işlenen cinsel suçlar, ağırlaştırıcı neden olarak ele alındı.

✓ Eski TCK'da çocuklara karşı işlenen cinsel istismar suçları, ayrı bir başlık altında ele alınmazken yeni TCK'da, 15 yaş altı çocuklara karşı işlenmiş suçlar "Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar" başlıklı ayrı bir maddede düzenlendi (madde 103). Buna ek olarak, eski TCK'da çocuklara karşı işlenmiş cinsel istismar fiillerinde çocuğun rızasının olabileceği fikrinden hareket eden ve bu durumlarda ceza indirimine giden düzenlemeler kaldırıldı.

Yukarıdaki kazanımlara rağmen, ne yazık ki kadınlar tarafından istenen ve AB adaylık sürecinin de gerektirdiği değişikliklerden bir kısmı yeni TCK'da düzenlenmedi:

✓ Cinsel yönelime dayalı ayrımcılık bir

suç olarak sayılmamıştır.

✓ Töre cinayetleri için getirilen düzenlemenin tüm namus cinayetlerini kapsamı tartışmalı hale getirilmiştir.

✓ Üçüncü kişilerin şikâyeti üzerine 15-18 yaş arasındaki gençlerin cinsel ilişkilerinin cezalandırılmasının yolu halen açıktır (madde 104).

✓ Bekâret kontrolünü yasaklayan "genital organ muayenesi" maddesi, yapan ve yaptıranı cezalandırmakta ve bekâret testlerini yetkili yargıç ya da savcının kararına bağlamaktadır. Ancak, kontrol için mağdurun onayını gerekli görmemekte ve kadınların hayatına malolan bu eylemin cezasını "üç aydan bir yıla" gibi, göstermelik bir düzeyde tutmaktadır. (madde 287).

✓ TCK'da bazı maddeler ve kavramlar yoruma açık bırakılmıştır (örneğin müstehcenlik kavramı [madde 226], hayâsızca hareketler maddesi [madde 225]).

✓ Cinsiyet nedeniyle ayrımcılık yapma yasağının kapsamı dar tutulmuş, cinsel yönelim ayrımcılığı düzenlenmemiştir [madde 122]).

ÇALIŞMA 2 KADINLAR AÇISINDAN ÖNEMLİ TCK MADDELERİNDEN ÖRNEKLER

Süre

25 dakika

Malzeme

Yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Katılımcılara konu başlığını söyleyin, bu maddeleri bilmenin hak aramak için önemini vurgulayın ve tahtaya, aşağıda koyu renkli olarak gördüğünüz başlıkları, evlilik, dini nikâh, evlilik içi tecavüz... gibi liste halinde yazın. Daha sonra aşağıdaki bilgileri kullanarak konuyu anlatın.

Evlilik

Evli olduğu halde, başkası ile yeniden evlenme işlemi yaptırmak ya da gerçek kimliğini saklayarak, kimliği hakkında yanıltıcı bilgiler vererek evlenme işlemi yaptırmak, hapisle cezalandırılacak bir suçtur (madde 230).

Dini Nikâh

Dini inançlar açısından sembolik bir anlamı olan dini nikâh, ancak resmi nikâhın yapılmasından sonra kıyılabilir. Tek başına dini nikâh ya da evlenmeden önce yapılan dini nikâh suçtur (madde 230). Şikâyet olmasa bile, durumu öğrenen savcılık, nikâhi kıydıranlar ve kıyan hakkında Sulh Ceza Mahkemesi'nde ceza davası açmalıdır.

Evlenmenin geçerli olması dini törenin yapılmasına bağlı değildir. Aile cüzdanı gös-

terilmeden evlenmenin dini töreni yapılmaz. Hatırlayacağınız gibi bu madde Medeni Yasa'da da bulunmaktadır (MY madde 143).

Evlilik İçi Tecavüz

Hiç kimse, istemediği sürece cinsel ilişkiye ya da herhangi bir cinsel ilişki biçimine zorlanamaz. TCK açısından hangi yöntemle gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, evlilik içi tecavüz, şikâyete bağlı bir suçtur. (Madde 102)

Kürtaj

Yeni TCK'da 10 haftaya kadar olan gebeliklerin kürtaj yoluyla sonlandırılması mümkündür. Kürtaj için "kocanın izni" gerektiği konusunda TCK'da bir düzenleme olmamakla birlikte, bu konunun düzenlendiği Nüfus Planlaması Hakkında Kanun'da böyle bir hüküm olduğu için uygulamada evli kadınlardan "eşinin rızasını gösterir" bir belge getirmesi istenmektedir.

TCK'daki "çocuk düşürme, düşürtme ile ilgili düzenlemeye göre (madde 99, 100), tecavüz gibi kadının, mağduru olduğu bir suç sonucu gebe kalması durumun-

da 20 haftaya kadar (ancak hastane ortamında ve uzman hekimlerce) gebelik sonlandırılabilir. Ayrıca tıbbi zorunluluklar varsa, 10 haftadan uzun gebeliklerde de kürtaj yapılabilir.

Çocuğun Soy Bağını Değiştirmek ya da Gizlemek

Çocuğun soy bağının belirli olması ve doğru belirlenmesi, çocuğun bakımının ve yetiştirilmesinin sağlanması, mirasçılık dâhil tüm hakları açısından son derece önemlidir. Bu nedenle bir çocuğun soy bağını değiştiren veya gizleyen kişiler ile sağlık kurumundaki bir çocuğun başka bir çocukla karışmasına neden olanlar için hapis cezası öngörülmektedir (madde 231).

Çocuklara, Aile Bireylerine Kötü Muamele ve Aile Yükümlülüklerinin İhlali

TCK, çocuklara ve aileye karşı yükümlülüklerini yerine getirmeyen, kötü muamelede bulunan ana-baba dâhil ilgili kişilere karşı özel ceza maddeleri getirmiştir. Bu kişiler, eylemleri TCK'daki diğer maddeleri ihlal ediyorsa (işkence, yaralama, hapis vd...) bir de bu maddeler gereğince yargılanabilirler.

TCK 232. madde, aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede bulunan kimseye, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası verilmesini öngörmektedir.

İdaresi altında bulunan veya büyütme, okutmak, bakmak, muhafaza etmek veya bir meslek veya sanat öğretmekle yükümlü olduğu kişi üzerinde, sahibi bulunduğu terbiye hakkından doğan disiplin yetkisini kötüye kullanan kişiye de bir yıla kadar hapis cezası verilir.

“Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali”ni düzenleyen TCK'nın 233. maddesine göre; aile fertlerinin, bakım, eği-

tim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişiye, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Hamile olduğunu bildiği eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kaldığını bildiği evli olmayan bir kadını, çaresiz durumda terk eden kimseye, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Velâyet hakları kaldırılmış olsa da sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin bağımlılık derecesinde kullanması ya da onur kırıcı tavır ve hareketlerin sonucu maddî ve manevî özen noksanlığı nedeniyle, çocuklarının ahlâk, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokan ana veya baba üç aydan bir yıla kadar hapis hapis cezası ile cezalandırılır.

Çocukların Kaçırılması

Uygulamada en sık karşılaşılan sorunlardan biri çocukların ana-babadan biri tarafından kaçırılması ve alıkonması durumudur. Birçok koca, kadınları çocuklarını kaçıracığı ve bir daha göstermeyeceği tehditleri ile baskı altında tutmaya çalışmaktadır. Oysa bu durum, TCK açısından suçtur (madde324) ve velayet yetkisi yargıç kararı ile elinden alınmış olan ana veya babanın ya da üçüncü derece dâhil, kan hısımlarının, 16 yaşını bitirmemiş bir çocuğu veli, vasi veya bakım ve gözetimi altında bulunan kimsenin yanından cebir veya tehdit kullanmaksızın kaçırması veya alıkoyması hâlinde, 3 aydan 1 yıla kadar hapis cezası öngörmektedir. Cebir veya tehdit kullanılacak olursa ya da çocuk henüz 12 yaşını bitirmemiş ise ceza bir katı oranında artırılır.

Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddet işkencedir. Yeni TCK'da aile içi şiddet, “işkence” bölümü altında “eziyet” maddesi olarak düzenlenmiş ve ağır cezalar getirilmiştir.

Eziyet

Madde 96 - (1) Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Yukarıdaki fıkra kapsamına giren fiillerin;

a) Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı,

b) Üstsoy veya altsoya, babalık veya analığa ya da eşe karşı

işlenmesi hâlinde, kişi hakkında üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Kadınları Cinsiyeti Nedeniyle Aşağılamak ya da Ayrımcılık Yapmak

Kadınları cinsiyeti nedeniyle aşağılamak ya da ayrımcılık yapmak suçtur. Bu madde, halkı kin veya düşmanlığa tahrik etme veya aşağılama maddesi içinde düzenlenmiştir.

Madde 216 - (1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Halkın bir kesiminin benimsediği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Ayrımcılık

Madde 122 - (1) Kişiler arasında dil,

ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak;

a) Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hâllerden birine bağlayan,

b) Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden,

c) Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen

kimse hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis veya adlî para cezası verilir.

Cinsel Taciz

Madde 105 - (1) Bir kimseyi cinsel amaçlı olarak taciz eden kişi hakkında, mağdurun şikâyeti üzerine, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına veya adlî para cezasına hükmolunur.

(2) Bu fiiller, hiyerarşi veya hizmet ilişkisinden kaynaklanan nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle ya da aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan yararlanılarak işlendiği takdirde, yukarıdaki fıkroya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. Bu fiil nedeniyle mağdur işi terk etmek mecburiyetinde kalmış ise, verilecek ceza bir yıldan az olamaz.

Tehdit

Madde 106 - (1) Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından veya sair bir kötülük edeceğinden bahisle tehditte ise, mağdurun şikâyeti üzerine, altı aya kadar hapis veya adlî para cezasına hükmolunur.

ÇALIŞMA 3 KADINLARIN İŞ KANUNU KAPSAMINDAKİ HAKLARI

Süre

15 dakika

Malzeme

Yok

Katılımcılara konu başlığını söyledikten sonra aşağıdaki bilgileri kullanarak anlatıma başlayın. Katılımcılarınız arasında çalışmadığını, dolayısıyla bunları bilmesine gerek olmadığını söyleyenler olursa, onlara, yakın çevrelerinde bulunan ve çalışan kadınlara hakları konusunda bilgi vererek yardımcı olabileceklerini söyleyin.

✓ Hem İş Yasası hem de Anayasa'nın eşitlik ile ilgili 10. maddesi gereğince, iş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri nedenlere dayalı ayrımcılık yapılamaz. **Yani cinsiyet, medeni hal, aile yükümlülükleri, hamilelik, doğum ve süt izinlerini kullanmak iş akdinin feshi için geçerli nedenler değildir.**

✓ Eğer en az 30 işçinin çalıştığı bir iş yerinde, sürekli bir iş akdiyle ve en az altı aydır çalışıyorsanız, geçerli olmayan bir nedenle ya da hiçbir neden gösterilmeden, iş akdiniz feshedildiğinde, bunu size bildirdikleri günden itibaren bir ay içinde iş mahkemesine dava açarak "**işe iadenizi**" isteyebilirsiniz. Bu davada, çalıştırılmadığınız dört aylık ücret ve diğer haklarınızın yanında, davayı kazandığınız halde

işe geri alınmaz iseniz dört aydan sekiz aya kadar olan ücretiniz tutarında tazminat talep etmeniz gerekir. Bu davada, sizi haklı bir nedenle çıkarttığını işverenin ispat etmesi gerekir.

✓ Geçersiz ya da haksız bir nedenle iş akdiniz feshedildiğinde yukarıda anlatılan işe iade davasını açmaz iseniz (ya da işe iade davasını kazandığınız halde işe alınmaz iseniz; işe iade davasındaki ücret ve tazminat alacaklarınıza ek olarak) ihbar ve kıdem tazminatınız ile yıllık ücretli izin, fazla mesai, hafta sonu çalışmaları, genel ve ulusal tatillerde çalışma ücretleriniz için iş mahkemesinde dava açabilirsiniz. Bunlar için zamanaşımı süreleri 5-10 yıldır.

✓ Çalışırken evlendiğiniz takdirde evlilik tarihinden itibaren bir yıl içinde isterseniz kıdem tazminatını alarak işten ayrılma hakkınız var.

✓ İşe başladığınız gün, yasa gereği sigortalı sayılırsınız. İşveren çalışmanızı Sosyal Güvenlik Kurumu'na (SGK) bildirmez ise, işe giriş bildirgenizi siz verin.

✓ İş Kanunu'nun eşit davranma ilkesi:

Madde 5 - İş ilişkisinde dil, ırk, **cinsiyet**, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz.

İşveren, esaslı sebepler olmadıkça tam süreli çalışan işçi karşısında kısmî süreli çalışan işçiye, belirsiz süreli çalışan işçi karşısında belirli süreli çalışan işçiye farklı işlem yapamaz.

İşveren, **biyolojik** veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, **cinsiyet veya gebelik** nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz.

Aynı veya eşit değerde bir iş için **cinsiyet nedeniyle** daha düşük ücret kararlaştırılmaz.

İşçinin **cinsiyeti nedeniyle** özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz.

İşçilerin temel haklarından biri olan sendikalaşma hakkının kullanılması yönünden eşitlik ise Sendikalar Kanunu madde 31'de düzenlenmiştir:

“İşveren, bir sendikaya üye olan işçilerle sendika üyesi olmayan işçiler veya ayrı sendikalara üye olan işçiler arasında, işin sevk ve dağıtımında, işçinin mesleki ilerlemesinde, işçinin ücret, ikramiye ve primlerinde, sosyal yardım ve disiplin hükümlerinde ve diğer hususlara ilişkin hükümlerin uygulanması veya çalıştırmaya son verilmesi bakımından herhangi bir ayırım yapamaz”

Çalışan kadınlar için İş Kanunu'nda yer alan önemli bir hak da doğum ve süt izni düzenlemesidir.

✓ SSK veya Emekli Sandığı (SGK)'na kayıtlı çalışan hamile kadınlar 8 haftası doğumdan önce, 8 haftası da doğumdan sonra olmak üzere toplam 16 hafta doğum iz-

ni kullanabilirler.

✓ Doktor raporu ile doğuma 3 hafta kalana kadar çalışabilir ve izinlerinin geri kalan kısmını doğum sonrasına aktarabilirler. Yani çalışan, hamile bir kadın doğumdan önceki yasal izin süresi olan 8 haftanın ilk 5'inde çalışmayı sürdürdüyse, kullanmadığı bu 5 haftayı doğumdan sonraki 8 haftasına ekleyerek 13 hafta (91 gün) ücretli izin kullanma hakkına sahip olur.

✓ Kanun birden fazla bebek bekleyen (çoğul gebelik) anne adaylarında doğum öncesi izni 8 yerine 10 hafta olarak düzenlemiştir. Doğumun şekli, normal veya sezaryen doğum olması, doğum öncesi ve sonrası izin sürelerini etkilemez.

✓ Hamilelik süresince kadın işçiye periyodik kontroller için ücretli izin verilir. Doktor raporu ile gerekli görüldüğü takdirde, hamile kadın işçi sağlığına uygun daha hafif işlerde çalıştırılır. Bu halde işçinin ücretinde indirim yapılmaz.

✓ İsteği halinde kadın işçiye, 16 haftalık (çoğul gebelikte 18 haftalık) sürenin tamamlanmasından sonra 6 aylık ücretsiz izin verilir.

✓ 1 yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için kadın işçilere günde toplam 1,5 saat süt izni verilir. Bu süreyi hangi saatler arasında ve kaç bölerek kullanacağına işçinin kendisi karar verir. Ancak kadının çocuğunu emzirmek için eve gidiş gelişleri zaman kaybına ve yorgunluğa yol açtığından süt izinleri biriktirilip haftalık veya aylık olarak kullanılmaktadır. Bu durum Yasa'ya aykırıdır. Uygun çözüm işe 1,5 saat geç gelmek veya işten 1,5 saat erken çıkmak olabilir. Süt izni çocuk 1 yaşına gelene kadar kullanılabilir. İşveren süt izni vermez ise, kadın işçi iş akdini tek taraflı olarak feshedebilir ve haklı fesih nedeniyle de işverenden kıdem tazminatı dâhil olmak üzere ücret ve benzeri haklarını talep edebilir.

ÇALIŞMA 4 KA-DER'İN KADIN SİYASETİ PROGRAMI

Süre

35 dakika

Malzeme

Yazı tahtası, yazı kağıtları, tahta kalemleri

Katılımcılara bu çalışmada KA-DER'in 2007 yılındaki genel seçimler öncesinde siyasi partilere ve adaylara yönelik olarak hazırladığı Kadın Siyaseti Programından söz edeceğinizi açıklayın. Ama önce biraz sohbet edeceğinizi söyleyin. Sohbetiniz, ihtiyaç nedir, siyasi talep ne demektir, seçme ve seçilmenin önemi nedir gibi sorular etrafında şekillenmeli ve 10 dakikayı geçmemelidir. Sonra aşağıdaki bilgileri kullanarak konuyu aktarın. Her konuya ilişkin talepleri okumaya geçmeden önce katılımcılara konu başlığınızı söyleyerek (eğitim, sağlık, siyasi yaşam vb.) neler yapılması gerektiğini sorun ve cevaplarını dinleyin.

Bilgi

Şimdiye kadar bize Anayasa ve kanunlarca tanınmış hakların ne olduğunu gördük. Ama kadınların haklarını kullanmada engellerle karşılaştıklarını biliyoruz. Örneğin, istedikleri kişi ile istedikleri zaman evlenebiliyorlar mı? İstedikleri zaman ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olabiliyorlar mı? Evde işte sokakta onları şiddetten koruyacak kurumlar var mı? Maalesef "Hayır". Bu haklarımız kanunlarda olması-

na rağmen onları kendi yaşamımızda hemen gerçekleştiremiyoruz.

Bunun bir nedeni toplumda kadın hakları konusunda yeterli bilgi olmaması, diğer nedeni de erkek egemen sistemdir. Erkek egemen sistem, erkeklerin yöneten ve karar alan kişiler olduğu, düzenlemele- rin erkeklerin uygun gördüğü şekilde yapıldığı bir sistemdir. Ülkemizde genellikle erkek olan yöneticiler, kadınların yaşadıkları çevrede bazı özel ihtiyaçları olduğunu fark edemiyor ya da bu ihtiyaçların çözümünü öncelikli görmüyorlar. Oysa kadınlar, ülkemizdeki seçmenlerin yarısını oluşturuyorlar. Onların ihtiyaçları da herkesinki kadar öncelikli. Kadınların yerel ve ulusal düzeyde siyasete katılımı, kadınların günlük yaşamlarının, kendi öncelik ve ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenebilmesini sağlayacaktır. Bu da ancak kadınların kendi ihtiyaçlarını saptamaları, bunları siyasi talep haline getirmeleri, sonra da taleplerini bilinçli bir şekilde sahiplenmeleri ve bu yönde siyasi yaşama daha aktif bir biçimde katılmalarıyla mümkün olacaktır.

Kadınların haklarını bilen ve kullanan bilinçli vatandaşlar olarak toplumun yöne-

timi hakkında verilen kararlara hem seçmen hem de yönetici olarak katılması daha eksiksiz bir demokrasi için gereklidir.

Türkiye’de kadınların ulusal ve yerel siyasetteki oranı, kadınların kendi yaşamları hakkında verilen kararlara katılmadığını gösteriyor. Bu durum, kadınlarımızın eğitimden çalışma yaşamına, aile yaşamından sağlığa ve uğradığı şiddete kadar, yaşadığı ağır sorunların ve eşitsizliğin sürmesinin başlıca nedenlerinden biri.

KA-DER bu gerçeklerden hareketle, 2007 Temmuzundaki genel seçim öncesinde, siyasi partilere ve kadın-erkek tüm milletvekili adaylarına yönelik bir Kadın Siyaseti Programı hazırladı. Programda siyasi talepler ve bunları gerçekleştirilmesi için yapılacaklar yer alıyor. Programın amacı, siyasi partileri ve adayları, kadınların talepleri konusunda bilgilendirmektir. KA-DER bu programı hazırlarken pek çok kadın örgütünün de fikrini ve desteğini aldı. Program seçim öncesinde ve sonrasında tüm ilgili kişilere ve kamuoyuna dağıtıldı. KA-DER ve tüm kadın örgütlerinin beklentisi, siyasetçilerin bu programı hayata geçirecek düzenlemeleri yapması.

Programda yer alan bazı talepler, aradan geçen 2 yılda kısmen gerçekleştirildi. Taleplerin altında buna ilişkin açıklamaları da göreceksiniz. Bazı talepler ise halen ele alınmayı bekliyor. KA-DER ve tüm kadın örgütleri bu talepleri takip etmeyi sürdürüyor. Kuşkusuz tüm kadınların bu taleplere sahip çıkması, taleplerin siyasetçiler tarafından gündeme alınmasını hızlandıracaktır.

KA-DER Kadın Siyaseti Programı

Program’da yer alan başlıklar:

- ✓ Devlet Politikaları ve Kurumsal Yapıda Değişiklikler
- ✓ Seçim ve Atamayla Belirlenen Karar

Organlarında Eşit Temsil ve Katılım

- ✓ Eğitim ve Öğretimde Fırsat Eşitliği
- ✓ Kadın İstihdamı, Çalışma Yaşamında Fırsat Eşitliği ve Kadın Yoksulluğu ile Mücadele
- ✓ Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmadaki Mağduriyet ve Önlemleri
- ✓ Yaygın Şiddetin Önlenmesi

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Devlet Politikaları ve Bunları Yaşama Geçirecek Kurumsal Yapı Oluşturulmalıdır

- ✓ Mevcut ve çıkarılacak yasaları toplumsal cinsiyet eşitliği açısından denetleyecek bir ihtisas komisyonu olarak, kadın hareketinin yıllardır talebi olan “TBMM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Daimi Komisyonu” kurulmalıdır.

Kadın örgütleri 1998 yılından bu yana TBMM çatısı altında daimi bir “Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu”nun kurulmasını talep ediyordu. Sonunda bu talep 29 Ocak 2009 tarihinde tüm partilerin ittifakı ile Anayasa Komisyonu’nda kabul edildi. Ancak 10 Şubat’ta yapılan TBMM görüşmelerinde birkaç milletvekili tarafından sunulan tek bir önerge ile Komisyonun adı “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyon” olarak değiştirildi, amaç ve işlevleri daraltıldı. Kadın örgütleri isim konusunda yaşanan bu değişikliğin ardından iki gün boyunca Meclis’i faks yağmuruna tuttu. Çünkü fırsat eşitliği; kadın erkek arasında var olan mevcut eşitsizlikleri gidermeyi değil, sadece taraflara “eşit muamele” edilmesini öngören bir politikadır, mevcut eşitsizliği korur. Kadın örgütlerinin bu karşı çıkışına rağmen 25 Şubat’ta TBMM’de “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kurulmasına Dair Kanun” oylanarak kabul edildi ve 24 Mart’ta Resmi Gazete’de yayınlandı. Yasa’ya göre, “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu”; kadın haklarının ko-

runması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik Türkiye ve uluslararası alandaki gelişmeleri izleyecek, bu gelişmeler konusunda Meclis'i bilgilendirecek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen kanun tasarısı ve teklifleri ile kanun hükmünde kararnameler (KHK) hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunacak.

✓ Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı önlemek amacıyla zaman hedefli ve sorumlu kurumları belirten 5 Yıllık bir **“Türkiye Kadın Politikaları Eylem Programı”** hazırlanmalıdır. Bu eylem programı TBMM’de onaylanmalı ve uygulama sonuçları TBMM tarafından her yıl denetlenerek kamuoyuna duyurulmalıdır.

✓ Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı devlet politikalarına temel oluşturacak ve devamlılık sağlayacak bir **“Eşitlik Çerçeve Yasası”** çıkarılmalıdır. Bu yasayı denetlemek için kadın-erkek eşitliği ombudu ihdas edilmelidir.

✓ Bakanlıklarda, devlet kurumlarında, kamu kuruluşlarında ve yerel yönetimlerde **“Türkiye Kadın Politikaları Eylem Programı”**nın uygulanmasını kolaylaştırmak ve denetlemek üzere ağırlıklı olarak STK temsilcilerinden oluşacak bir bağımsız **“Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Kurulu”** oluşturulmalıdır.

✓ Devletin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını hazırlamak; devletin yasama, yürütme ve yargı kurumlarını bu doğrultuda harekete geçirmek; bakanlıklar ve kamu kurumlarındaki merkezi ve yerel uygulamaları koordine etmek ve izlemekle görevli etkili ve yetkili bir mekanizma oluşturulmalıdır. Bu mekanizma, kadın STK’ları ve ilgili meslek örgütleriyle sürekli ve düzenli işbirliği içinde çalışmalıdır. İlgili devlet bakanlığına bağlı KSGM, bu görevi yapacak şekilde, merkezde ve yerel düzeyde yeniden örgütlenmeli, gerekli kadro ve kaynaklar sağlanmalıdır.

✓ Toplumsal cinsiyete duyarlı istatistikler toplanmalı, net, güncel ve uluslararası normlara uygun toplumsal cinsiyet göstergeleri kullanılarak kapsamlı veri tabanları oluşturulmalı ve bu bilgiyi yayacak bir elektronik ağ oluşturulmalıdır.

Kadınların Seçim ve Atamayla Belirlenen Karar Organlarında Eşit Temsili ve Katılımı Sağlanmalıdır

Türkiye’de kadınların temsil krizi vardır. Kadınlar siyasi karar organlarında temsil edilmemektedir. 2009 yerel seçim sonuçlarına göre il ve ilçe belediye başkanlıkları düzeyinde kadın temsili % 1,95’tir. İl Genel Meclislerinde bu oran % 3,56’dır. TBMM’deki kadın temsili oranı ise % 9,1’dir. Bugüne kadar tek bir kadın vali atanmıştır ve 2009 yılı itibariyle kadın vali yoktur.

✓ Partiler kadın üyelerini yerel ve ulusal seçimlere aday olmaya özendirmeye özel önem vermeli, kadın aday adaylarından ve kadın adaylardan herhangi bir ad ve gerekçeyle ödenti istememelidir.

✓ Partiler yerel ve genel seçimlerdeki tüm aday listelerini, en az üçte bir oranında kadının seçilmesini sağlayacak şekilde düzenlemelidir. Bu amaçla listedeki ilk iki adaydan birisinin kadın olması ve yukarıdan aşağıya her üç adaydan en az birisinin kadın olması gözetilmelidir. Gerekli yasal değişiklikler yapılarak tüm partilerin karar organları, delegelikleri ve seçim aday listelerinde en az %33 oranında kadın seçimini sağlayacak **“Toplumsal Cinsiyet Kotası”** uygulaması yasal zorunluluk haline getirilmelidir. Nihai hedef %50 cinsiyet temsili sağlayacak **“Parite Yasası”**nı devreye sokmak olmalıdır.

Kota, belirli bir grubun istek, talep ve ihtiyaçlarını duyurabilmesi ve gerçekleştirebilmesi için gereken oranın adıdır. Araştırmalar, bir grubun sesini duyurabil-

mesi için üyesi oldukları grubun en az üçte birini oluşturmaları gerektiğini göstermektedir. Bu 1/3 oranına kritik eşik denmektedir. Kotanın oranlı kota, sabit kota, boş koltuk uygulaması gibi çeşitli biçimleri vardır. Parite ise 'mükemmel eşitlik' anlamında kullanılan bir kavramdır. Günümüzde Fransa'da uygulanmakta ve kadın ve erkek arasında tam eşitliği sağlamak için oluşturulan yasalar da parite yasaları adıyla anılmaktadır. Uygulamadaki bazı eksikliklerine rağmen, hem yerel meclislerde hem de parlamentoda kadın temsiliinin önemli oranda artmasında etkin rol oynamaktadır. Parite kısaca, geçici özel önlem politikası değil, yasalar aracılığıyla, kadın-erkek arasında eşit statü ve sonuçlarda eşitliği sağlamakla ilgili bir yaklaşımdır.

✓ Toplumsal cinsiyet ayrımcılığına karşı duyarlı, temsil yeteneğini kanıtlamış kadın ve erkeklerin parti yönetimlerine ve aday listelerine girebilmesi için, cinsiyet kotasına uygun aday sıralaması tüm üyelerin katılımı ve Yüksek Seçim Kurulu'na bağlı ilgili kurulun denetiminde yapılacak bir ön seçimle belirlenmesi yasal zorunluluk olmalıdır.

✓ Partilerin devletten aldıkları ödeneklerin en az %20'sinin partinin kadın-erkek eşitliği için yapacağı çalışmalara ayrılması yasal bir zorunluluk olmalıdır.

✓ TBMM'de grubu olan partilerin grup yönetim kurullarında kadın milletvekilleri temsil edilmelidir.

✓ İç tüzük değişikliği ile TBMM başkan vekillerinden en az üçte birinin kadın olması koşulu getirilmelidir.

✓ Kamu kurum ve kuruluşları ve kamu idari birimleri yönetim pozisyonlarına, özerk kurumların karar ve yargı organlarına atama yapılırken (veya aday gösterirken), en az üçte birinin kadın olması sağlanmalı; atamalar bu açıdan denetlenmelidir. Bu amaçla, merkezi bir kadın yönetici

aday havuzu/bilgi bankası oluşturulmalıdır.

✓ Yasayla kurulan, zorunlu üyeliğe dayalı meslek örgütlerinin yönetimlerinde, kadın kotasını uygulama zorunluluğu getirilmelidir.

✓ Hükümet, siyasi ve kamusal karar vermede kadın katılımını arttırmak üzere kampanyalar düzenlemelidir.

✓ Farklı toplumsal kesimlerden gelen kadınların TBMM'de temsiliini engelleyen %10 seçim barajı, en fazla % 5 olacak şekilde değiştirilmelidir.

Kadın ve Kız Çocuklarının Eğitim ve Öğrenimde Fırsat Eşitliğine Kavuşmaları Sağlanmalıdır

Türkiye'de kız çocukları erkeklerle aynı düzeyde eğitim görme olanağını bulamamaktadır. TÜİK verilerine göre 2007-2008 öğretim yılı için kız çocuklarının okullaşma oranları ilköğretimde % 96.1, ortaöğretimde %55.8, yükseköğretimde %19.7'dir. Yine TÜİK verilerine göre okuma yazma bilmeme durumu: 18-21 yaş grubunda 33.786 erkeğe karşılık, 99.094 kadın, (erkeklerin neredeyse 3 katı kadar), 25-29 yaş grubunda 45.158 erkeğe karşılık 172.915 kadın (erkeklerin neredeyse 4 katı kadar) okuma yazma bilmemektedir.

✓ Kadın okumaz yazmazlığına tümüyle son vermek için, kadınların gereksinimlerini ve bölgesel farklılıkları gözeten, kırsal kesim kadınlarını da kapsayan, maddi teşvikler ve beceri öğretimiyle desteklenmiş bir kampanya ilan edilmelidir. Okullar velilerin de okuryazarlığını sağlamakla sorumlu tutulmalıdır.

✓ Kız öğrencilerin zorunlu eğitime katılımını ve devamını teşvik etmek amacıyla yoksul ailelere verilen maddi destekler artarak sürdürülmeli, engel olan ailelere

karşı caydırıcı yasal önlemler ayırım yapılmadan uygulanmalıdır.

Türkiye’de yoksullukla mücadelede uygulanan şartlı nakit transferi devam etmekte, ailelere kız öğrenciler için 25, erkek öğrenciler için 20 TL ödenmektedir. Bu paranın günün şartlarına göre artırılması gerekmektedir.

✓ Kayıtsız ve devamsız kız öğrencilerin belirlenmesinde muhtarların ve okulların işbirliği zorunlu olmalıdır.

✓ Zorunlu ilköğretim ve ortaöğretimden ayrılmak zorunda kalmış kadınların eğitimlerini tamamlamalarını sağlamak amacıyla okul binalarında akşam ve yaz okulları açılmalı; her düzeyde açık öğretim kadınlar için ücretsiz olmalı ve açık eğitimin yüksek düzeyine kadınlar sınavsız alınmalıdır.

✓ Okul öncesi eğitim tüm okullarda uygulanmalı, kız çocuklarının ulaşım sorunu sebebiyle okula gitmekte güçlük çektiği yoğun göç alan ve altyapısı eksik yerlere öncelik verilerek, yeni ilk ve ortaöğretim okulları açılmalıdır.

✓ İlköğretimde uygulanan masrafı devletçe karşılanan taşınmalı sistem, ortaöğretimde de uygulanmalı ya da öğrencilere ulaşım için para yardımı yapılmalı; kız öğrencilere sınav şartı olmadan ücretsiz yurt/pansiyon olanakları sağlanmalıdır.

✓ Yatılı bölge okullarına (YİBO, PİYO) kız öğrencilerin katılımını arttırmak için, dördüncü sınıftan önce öğrenci alınmalı, bu okulların yönetimi ile aileler arasında güven sağlayıcı bir iletişim kurulmalı, bu okullarda kadın-erkek eşitliği konusunda bilinçli sosyal hizmet uzmanları çalıştırılmalı, kız öğrencilerin ders dışı faaliyetlere eşitçe katılımı özel olarak teşvik edilmelidir.

✓ İlköğretimdeki bedelsiz kitap uygulaması, kız öğrencilerden başlayarak ortaöğretimde de yaygınlaştırılmalıdır.

✓ Okul kitaplarında kadınlara karşı ayrımcılık içerik ve dil açısından önlenmeli, her düzeyde müfredata kadın-erkek eşitliği bilincini güçlendirecek ders program ve konuları eklenmelidir.

2009 Temmuz’unda MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nda (TTKB) bir Toplumsal Cinsiyet Komisyonu kuruldu. Komisyonun görevi, ders kitaplarından kadına yönelik ayrımcılık içeren ifadeleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğini engelleyecek anlatımları çıkarmak. TTKB hem kendi çalışmalarını duyurmak hem de ilgili STK temsilcileri ve akademisyenlerin konuya ilişkin görüşlerini almak için yine Temmuz ayında bir çalıştay düzenledi.

✓ Başta rehber öğretmenler olmak üzere, tüm öğretmen ve okul yöneticileri meslek içi eğitimler yoluyla kadın-erkek eşitliği konusunda bilinçlendirilmelidir.

✓ Toplumsal cinsiyet eğitimi bütün yüksekokul ve üniversitelerde zorunlu ders haline getirilmelidir.

✓ Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personelin toplumsal cinsiyet eğitimi alması sağlanmalıdır.

✓ Kamu TV ve radyolarında toplumsal cinsiyet eşitliği bilinci veren ve kadınları hakları konusunda bilgilendiren özel programlar yayınlanmalıdır.

✓ Okullarda kız öğrencileri cinsel taciz konusunda bilinçlendirecek eğitimler verilmeli, aile içi şiddet ve cinsel taciz konusunda rahatça başvurabilecekleri uzman danışmanlar bulundurulmalıdır.

✓ Ortaöğretimde ve üniversitede okuyan kız öğrenciler ve onları istihdam edebilecek işyerleri arasında bilgi alışverişi sağlayacak danışmanlıklar oluşturulmalıdır.

✓ Ortaöğretim düzeyindeki meslek okullarında kadın ve erkek meslekleri ayrımı yapan anlayışa son verilmeli, teknik

meslek okullarında cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmek amacıyla bu okullara kız öğrencilerin girişini kolaylaştıracak ve teşvik edecek özel önlemler alınmalıdır.

✓ Üniversiteye hazırlık için dershanelere gitmek isteyen kız öğrencilere burs ve yüksek öğrenimdeki kız öğrencilere ücretsiz yurt imkânı sağlanmalıdır.

✓ Üniversite giriş sınavlarında kız ve erkek öğrenci kontenjanları konularak, kız öğrencilerin daha düşük puanla üniversiteye girebilmeleri sağlanmalıdır.

Kadın İstihdamı Artırılmalı, Çalışma Yaşamında Fırsat Eşitliği Sağlanmalı ve Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Edilmelidir

Kırsal kesimde yaşanan üretim daralması, aile ve iş yaşamının uyumlaştırılması, işe alımda ve işte yükselmeye kadınlara yönelik ayrımcı uygulamalar nedeniyle kadınların işgücüne katılımı çok düşüktür. 2008 yılı için kadınların işgücüne katılım oranı %24,5'tir (bu oran önceki yıllara göre daha düşüktür) ve çalışmayan genç nüfusun % 61,85'i kadındır. Ayrıca kadın istihdamının %58'i kayıtdışı çalışmaktadır (TÜİK Türk Hane Halkı verileri 2008).

0-5 yaş arası çocuk bakımı %95,7 kadınlar tarafından yapılmaktadır (anne, abla, anneanne, babaanne). Bu çocuklardan sadece 0,9'u kreş veya anaokuluna gitmektedir (TÜİK 2006). İşgücüne katılmayan kadınların % 63,10'u ev işleriyle meşgul olduğu için iş aramamaktadır (TÜİK 2007). 2008 TÜİK zaman kullanım anketi sonuçlarına göre kadınlar günde 5 saatlerini bakım ve ev işlerine harcamaktadır.

✓ Kadınlara yeni istihdam alanları yaratmak için kapsamlı bir kadın istihdam politikası oluşturulmalıdır. Oluşturulacak politikaların uygulanması için somut ve zaman sınırlı hedefler belirlenmeli ve ge-

rekli kurumsal ve mali kaynaklar yaratılmalıdır.

Yeni istihdam paketinde şöyle bir düzenleme yapıldı: Bir işyeri, işçi sayısını azaltmadan yeni istihdam olarak daha önce işgücüne katılmamış kadınları istihdam ederse sosyal güvenlik primlerini indirimli ödüyor. Ama bu, kadınları istihdama katmak için kapsamlı bir politika olarak değerlendirilemez.

✓ İş Kanunu, toplumsal cinsiyet bakışıyla gözden geçirilmelidir.

✓ İşe almada cinsiyet ayrımcılığını önlemek için İş Kanunu'nda iş ilişkisi "işe alma sürecini" kapsayacak şekilde tanımlanmalıdır. Ayrımcılık yasağı, doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı net biçimde tanımlayacak şekilde yeniden formüle edilmelidir.

✓ Kamu ve özel sektör işyerlerinde işe almada, meslek içi eğitim, işte yükseltmeler ve ücretlemede, cinsiyet ayrımcılığını ve işyerinde cinsel tacizi önlemeye yönelik kurumsal yapılar geliştirmeli ve uygulamaya konmalıdır.

✓ Kamu kurumlarındaki işe almada, yükseltmelerde ve yönetim kademelerinde kadınlar lehine kota uygulanmalı, özel sektör için bu amaçla teşvik önlemleri alınmalıdır.

✓ Kamu sektöründeki işe alma ve yükseltmelerde aynı niteliklere sahip kadın ve erkekler arasından kadınlara öncelik tanınması geçici bir özel önlem olarak uygulanmalı, özel sektörde de teşvik edilmelidir.

✓ Eşdeğer işe eşit ücret prensibinin uygulanabilmesi için ücretlerin dayandırıldığı nesnel bir iş sınıflandırılması sistemi geliştirilmelidir. Kadınlara hane reisi olmadıkları varsayımıyla yapılan keyfi düşük ücret ödeme uygulamaları önlenmelidir.

✓ Geçici ve yevmiyeli olarak ev hizmetlerinde ve ev eksenli işlerde çalışan

kadınlar kanun kapsamına alınmalıdır.

✓ Kadınların ağırlıklı olarak istihdam edildiği tarım sektörü için Tarım İş Yasası çıkarılmalıdır.

✓ Kadınların üzerindeki çocuk sorumluluğu kaldırılmalı, bu hizmetler kamu ve özel sektör kaynaklarının seferberliği ile sağlanmalıdır. Bu çerçevede:

✓ İşyerinde emzirme odası ve kreş açma zorunluluğu kadın işçi sayısı ile değil, toplam işçi sayısı ile belirlenmelidir. Çocuk bakımı sadece işverenin ve kadınların sorumluluğundan çıkarılmalı, yerel yönetimleri de bu hizmetin sunumuyla yükümlü tutan düzenlemeler yapılmalıdır.

✓ Aynı belediye sınırları içinde birden çok işyeri bulunan işverenin işyerlerinin emzirme odası ve kreş açma yükümlülüğü açısından tek bir işyeri gibi mütalaa edilmesi sağlanmalıdır.

✓ Sanayi bölgelerinde işverenlere, çalıştırdıkları toplam işçi sayısından bağımsız olarak ortak emzirme odası ve kreş açma yükümlülüğü getirilmelidir.

✓ Çocuk bakma sorumluluğunu erkeklerin de eşit şekilde üstlenmesi için zihniyet değişikliğine yönelik gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Bu amaçla ebeveyn izni düzenlemesi bir an evvel yasalaştırılmalıdır.

✓ Kadınların doğum izninden döndükten sonra değişen iş koşullarına uyumunu sağlayacak telafi edici hizmet içi eğitimler işveren tarafından verilmeli, kadınların aynı veya eşdeğer pozisyonda çalışması garantilenmelidir.

✓ Otuzdan az işçi çalıştıran iş yerlerinde kadınların hamile kalmaları durumunda, hamilelik nedeniyle işten atılmalarını önlemek için kadın işçilere tam koruma sağlanmalıdır.

✓ Kadınların iş kurmak için gereksinim duydukları kredileri uygun koşullarla al-

malarını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Kadın girişimcilere danışmanlık veren hizmet birimleri kurulmalıdır.

✓ Yoksullara yapılan çok çeşitli yardımlar aynı elde toplanmalı ve hanelerde dağıtılmalıdır. Aynı yardımlarda kaliteli ürün verilmelidir.

✓ Yoksullukla savaşmak için gerçekleştirilen tüm projeler için (Mikrokredi, İş-Kur, SRAP gibi) mahallelerde bilgilendirme yapılmalı, kadınları bu projeler için cesaretlendirecek ve destekleyecek kurumlar oluşturulmalıdır.

✓ Kadınlara iş garantili meslek edindirme eğitimi verilmelidir.

Bazı büyükşehir belediyeleri ve halkeveleri meslek kursları açmaktadır. Ancak bu kursların çoğu iş garantili olmadığı gibi yalnız kadınlar için değil, herkes içindir. Oysa kadınlar için özel olarak düzenlenmiş meslek kurslarına ihtiyaç vardır.

✓ Medeni Yasa'nın 10. yürütme yasağı değiştirilerek boşanmada mal paylaşımı rejimi 2002 öncesi evlilikleri kapsamalıdır.

✓ Sosyal hizmetler alanı genişletilmeli, toplum merkezleri ve kadınların bir araya gelebilecekleri mekânlar çoğaltılmalı ve buralarda kadınların istihdam edilmesi sağlanarak kadın istihdamı artırılmalıdır.

✓ Kadınların sırtındaki sosyal hizmet yükü (yaşlı bakımı, hasta bakımı gibi sorumluluklar) kaldırılmalı, bu hizmetler kamu-özel sektör kaynakları kullanılarak sağlanmalıdır. Bu amaca yönelik kurumlar oluşturulana kadar bu sosyal hizmetleri gören kadınlara ücret ödenmelidir.

Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmada Kadınların Yaşadığı Mağduriyete Son Verilmelidir

Kadınların sağlık sorunları biyolojik ve

kültürel nedenlerle erkeklerinkinden farklıdır. Ayrıca işyerlerinde de erkeklerden farklı sağlık risklerine ve hastalıklara maruz kalmaktadırlar. Buna rağmen işyerlerinde sağlık hizmetleri ve güvenlik standartları erkeklere göre ayarlanmaktadır. Aile içi sağlık ve bakım işleri kadınlar tarafından üstlenilmekte, bu konuda ne devletten, ne işyerlerinden, ne de eşlerinden yeterince destek alamamakta, kadının kendi sağlığına aile içinde de önem verilmemektedir. Kadın sağlığı konusunda veri bulmak kolay değilken (örneğin meme kanserinden ölen kadınların sayısı bilinmemektedir) doğum oranları istatistiklerinin bulunması düşündürücüdür.

✓ Kadınların sağlık sorunları ile ilgili farkındalık yaratacak ulusal bilgilendirme kampanyaları düzenlenmelidir.

✓ Aile planlaması ve cinsellik eğitimi konularında yasalardaki eksiklikler giderilmeli, uygulamalar sürekli denetlenmelidir.

✓ Sağlık sektörü çalışanları kadın sağlığı konularında özel eğitime tabi tutulmalı, kadınlara danışmanlık hizmeti verecek programlar yapılmalı ve personel yetiştirilmelidir.

✓ Kadınların en çok kullandığı birinci basamak sağlık hizmetlerinin (sağlık ocağı gibi) ikamet ettikleri yerlere yakın ve yaygın olmaları sağlanmalı, göç alan ve yoksul mahallelerde kolay ulaşılabilir hale getirilmeli, personel açığı giderilmeli, daha fazla hemşire bulundurulmalı ve fiziksel koşulları iyileştirilmelidir.

✓ Kadınların erişim sorunu yaşadığı ikinci basamak sağlık hizmetlerinin (hastane, klinik gibi) koşulları iyileştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

✓ Sağlık alanındaki her gelişme muhtarlar iletilmeli, kadınlar bu konularda bilgilendirilmeli ve kadınlardan geri bildirim alınması sağlanmalıdır. Kadınlara yapılan çeşitli aşı uygulamalarının amaçları

hakkında, kadınlar ve cemaat önderleri bir araya getirilerek bilgi verilmelidir.

✓ Brusella, tifo gibi bilhassa çocuklar arasında ve kırsal alanda yaygın hastalıklarla savaşmak için kampanyalar başlatılmalıdır.

✓ Doğum hastaneleri iyileştirilmeli ve sıkı denetime tabi olmalıdır.

✓ Kadın hastalıkları ile ilgili uzman doktor ve hemşire sayısı tüm illerde artırılmalı, cinsellikle bulaşan hastalıklar da dahil olmak üzere, sağlık konularında kolay bilgi edinilmesi sağlanmalıdır.

✓ Meme ve rahim kanseri taramaları yaygın ve ücretsiz yapılmalıdır.

Bu hizmet ancak az sayıda büyükşehirde belediyelerin açtığı sağlık merkezlerinde verilmektedir. Bu hizmetin hızla yaygınlaştırılması gerekmektedir.

✓ Türkçe bilmeyen nüfusun yoğun olduğu yerlerde kadınların konuştukları dili bilen sağlık personeli ve/veya tercüman istihdam edilmelidir.

✓ Her alanda ve her bölgede kadın doktor sayısı arttırılmalı, kadın sağlığına yönelik düzenlemeler yapılırken bu personelin deneyimlerinden yararlanma yoluna gidilmelidir.

✓ Hükümet tarafından hazırlanmış olan genel sağlık sigortası reformu prim sistemine dayanmakta ve zorunludur. Özellikle yoksul ailelerde kadın ve çocukları mağdur edecek olan prim ödemeleri kaldırılmalı; sağlık finansmanı, vergi ödemelerine yapılacak orantılı bir ekleme yoluyla elde edilmelidir. Prim uygulamasından vazgeçilmemesi halinde yeşil kart uygulaması yaygınlaştırılmalıdır.

✓ Aile hekimliği uygulamasına geçilmesi halinde sağlık hizmetlerine en çok kadınların ihtiyaç duyması nedeniyle, kadınlar hane temsilcisi olarak saptanmalıdır.

✓ Çalışan kadınların çalışma koşullarından doğan sağlık sorunları ile ilgili araştırmalar yapılmalı, veri toplanmalı ve bu veriler ışığında gerekli hukuki, tıbbi ve çevresel önlemler alınmalı ve standartlar oluşturulmalıdır.

Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Yaygın Şiddet Önlenmelidir

Türkiye'nin her tarafında kadın ve kız çocuklarına fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddet uygulanmakta, "kızını dövmezen dizini döver" atasözünde özetlendiği gibi şiddet, kadını kontrol etmenin olağan yöntemi olarak görülmektedir. Türkiye'de her yıl kaç kadın ve kızın şiddet görüp öldürüldüğü bilinmemektedir. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin yaygınlığını gösteren kapsayıcı bir veri tabanı bulunmamaktadır.

KSGM tarafından 2009'da açıklanan "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2008 Sonuçları"na göre;

✓ Ülkemiz genelinde eşi veya eski eşi tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılan kadınların oranı % 39'dur.

✓ Hayatının herhangi bir dönemde duygusal şiddet yaşayan kadınların oranı %43,9'dur.

✓ Sadece cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı %15,3'tür.

✓ Fiziksel veya cinsel şiddetin birlikte yaşanma yüzdesi 41,9'dur.

✓ Kentte fiziksel şiddet oranı %38 iken kırdada %43'tür.

✓ Yaşadıkları fiziksel şiddet sonucunda yaralanan kadınların oranı % 25'tir.

✓ En az bir kez fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmış kadınlardan eğitimi olmayanların oranı %55,7, lise ve üzeri düzeyde eğitim alanların oranı ise %27'dir.

✓ Yaşadıkları şiddeti kimseye anlatmayan kadınların oranı %48,5'tir.

✓ Her 10 kadından biri gebeliği sırasında fiziksel şiddete maruz kalmıştır.

✓ Cinsel şiddet birçok durumda fiziksel şiddet ile birlikte yaşanmaktadır; kadınların yüzde 42'si fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

✓ Sadece eğitim düzeyi düşük olan kadınlar şiddete maruz kalmamaktadır. Eğitim düzeyi daha yüksek olan kadınlar arasında bile her 10 kadından 3'ü eşleri tarafından fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmıştır.

✓ Evlenmiş kadınların hayatındaki en yaygın şiddet eşlerinden gördükleri şiddettir.

✓ Kadınların yüzde 7'si çocukluklarında (15 yaşından önce) cinsel istismar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Buna mukabil, Ağustos 2009'da SHÇEK Genel Müdürlüğü'nden yapılan açıklamaya göre SHÇEK bünyesinde 29, diğer kurumlara ait 25 olmak üzere Türkiye genelinde 54 kadın sığınma evi bulunmaktadır.

✓ Nüfusu 50.000'in üzerinde olan belediyelerin kadın sığınakları kurmalarını zorunlu kılmak, sığınakların uluslararası standartlara uygun olmasını sağlamak ve yürütmek, gerekli fonların ayrılmasını sağlamak için Belediyeler Kanunu'nun 5215 sayılı sığınaklar maddesi değiştirilmelidir. Yerel Yönetimler Yasası'nda da, yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilecek sosyal hizmet ve yardımlar arasına kadın danışma merkezleri ve sığınaklar eklenmelidir.

✓ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) için bütçeden ayrılan pay artırılmalı; her ilde SHÇEK'e bağlı kadın sığınakları açılmalı ve buralardaki hizmet kalitesi iyileştirilmeli; yeterli kay-

nak ayrılmalı ve bu hizmetler tasarruf tedbirlerinin dışında tutulmalı, bu kuruluşların kadın STK'larıyla iletişim içinde işletilmesi sağlanmalıdır.

✓ Bugüne kadar oluşturulmuş bağımsız kadın sığınakları ve danışma merkezleri yerel yönetimler ve idari birimler tarafından mali destek de içinde olmak üzere çok yönlü olarak desteklenmelidir.

✓ Türkiye'nin her yerinden aynı telefon numarasıyla 24 saat aranabilecek bir "ALO ŞİDDET" hattı kurulmalı ve yaygın biçimde duyurulmalıdır. Her ilde buna bağlı olarak şiddet mağduru ya da mağdur olma riski olan kadınlar için kolay ulaşılabilir korunma olanağı, sağlık, hukuki, psikolojik destek verecek caydırıcı ve cezalandırıcı önlemlerin kesin ve etkin olarak uygulanmasını sağlayacak kurumsal altyapı hazırlanmalı, bu çalışmalarını koordine edecek komiteler oluşturulmalıdır.

Tüm Türkiye'den aranabilen, SHÇEK bünyesindeki ALO ŞİDDET hattı 183'ü 2008 yılında 4 bin 257 kadın aradı. Siirt'ten ise sadece 1 müracaat olması dikkat çekti. Genel müracaatların bin 362'si kadın konukevleri- sığınmaevleri hakkında bilgi aldı. Başvuranların yüzde 33'ünü engelliler oluşturdu. Hattı arayan erkek sayısı ise 220 oldu. Müracaatların çoğunluğunun büyük illerden oluştuğu gözlenirken başvuruların yarısına yakını İstanbul'dan yapıldı. En çarpıcı sonuç Siirt, Hatay ve Diyarbakır'dan geldi. Bir yıl içinde Diyarbakır'dan 7, Hatay'dan 2 ve Siirt'ten sadece 1 kişi 'Alo 183' hattını aradı. Bunun nedeni hattın yaygın olarak duyurulmaması.

✓ TÜİK bünyesinde kadına yönelik şiddet konusunda düzenli veri akışını sağlamak amacıyla, KSGM, belediyeler, SHÇEK, kadın STK'ları, sığınma evleri, karakollar, hastaneler, sağlık personel ve ekiplerinin ellerindeki verileri aktaracakları bir veri bankası oluşturulmalıdır.

✓ Şiddet görmüş kadınlarla birebir muhatap olan (güvenlik kuvvetleri mensubu, hastane personeli, sığınma evi çalışanı, hakim ve savcı gibi) personel için düzenlenecek hizmet-içi eğitim programlarının içeriğini, veriliş tarzını, etkililik analizlerini belirleyecek, eğitimlerin sürekliliğini planlayacak, eğitici eğitimleri verecek bir kurul oluşturulmalıdır.

✓ Kadına yönelik şiddetin önlenmesi, toplumsal duyarlılığın artırılması ve kadınların bilinçlendirilmesine ilişkin yayınların özendirilmesi için bir fon oluşturulmalıdır. Kadın kuruluşları tarafından üretilen yazılı, sözlü (CD vs) bilgi verici materyaller, bu bütçeyle çoğaltılarak karakollarda, hastanelerde, il sosyal hizmet, nüfus, sosyal sigorta müdürlükleri, kaymakamlıklar vb. kamu hizmet birimlerinde ücretsiz olarak dağıtımına sunulmalıdır.

✓ Çocuğa yönelik şiddetle ilgili yasalar ve Çocuk Hakları Sözleşmesi kamuoyuna tanıtılmalı ve okullarda şiddeti ortadan kaldırmak için çok yönlü bir kampanya başlatılmalıdır.

✓ Şiddete uğrayan kadınları, özellikle danışma merkezleri ile sığınaklara başvuran kadınları ekonomik olarak güçlendirmek ve öncelikle yeniden ev kurmalarını desteklemek amacıyla bir Kadın Destek Fonu oluşturulmalı ve bu fona Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'ndan kaynak ayrılmalıdır.

✓ İş ve beceri eğitimlerinden ücretsiz yararlanmada ve işe yerleştirmede şiddet mağduru kadınlara kotalar ayrılmalı, eğitim ve iş arama sürecinde bu kadın ve çocukların geçim giderleri İŞ-KUR tarafından sağlanmalıdır.

✓ Hükümet çok eşliliği, zorla evlilikleri, gelenek suçlarını, namus cinayetlerini, kadına karşı her türlü şiddeti ve tacizi kınamanın ve engellenmenin yollarını bulmak, töre ve namus cinayetlerine eşit şekilde ceza verilmesini sağlamak ve kamu-

oyunu bilinçlendirmek için tüm devlet kurumlarını ve kamu kuruluşlarını seferber edecek kampanyalar düzenlemeli ve bu konuda kampanya yürüten sivil toplum kuruluşlarına destek vermelidir.

✓ 4320 sayılı Aileyi Korumaya Dair Kanun, Medeni Yasa (Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi), Türk Ceza Kanunu (Namus Cinayetleri, Bekâret Kontrolü) ve Yerel Yönetimler Yasası (Belediyeler Ka-

nunu) başta olmak üzere, kadınları şiddete karşı koruyan tüm yasal düzenlemelerdeki eksiklikler bir an önce giderilmelidir.

✓ Temmuz 2006'da yayınlanan Başbakanlık Genelgesi ile Ocak 2007'de İçişleri Bakanlığı tarafından ilan edilen Eylem Planı uygulanmalı ve denetlenmelidir.

✓ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 12 Nolu Ek Protokolü onaylanıp uygulanmalıdır.

ÖRNEK OLAYLAR VE HAK ARAMA SÜRECİ

Süre

4 oturum (4 x 90')

Ekler

Yok

Malzeme

Yazı tahtası, yazı kâğıtları, tahta kalemleri

1. OTURUM

ÇALIŞMA 1 AİLE İÇİ ŞİDDET

Süre

45 dakika

Ek

Şiddet türleri

Malzeme

Yok

Amaç

Örnek olay üzerinden aile içi şiddet konusunun ve hak arama sürecinin kavranması

Örnek olaylar ve hak arama sürecine ilişkin 4 oturumda örnek olaylar ve sonrasındaki hak arama süreci anlatılmaktadır. İlk oturumda 2, sonraki her bir oturumda 3 örnek olay yer almaktadır. Oturumlara

örnek olayları yüksek sesle katılımcılarınıza okuyarak başlayın. Bir kaç örnek olayı katılımcılarınıza okutun. Sonra, “şimdi Emine/Zehra/ Arzu... ne yapmalı?” sorusunu yöneltin. Cevaplarını alın. “Kaderine razı

gelir. Hiçbir şey yapmaz. Komşularına dert yanar” gibi çaresizlik, kabullenme veya eylemsizlik içeren cevapları doğrudan karşı çıkmadan, haklarımızı bilmenin ve hak aramanın önemini ve bu eğitimi yapmamızın amacını vurgulayarak cevaplayın.

Örnek olaylar, katılımcılarınızda yaşadıkları ya da bildikleri benzer olayları anlatma isteği doğurabilir. Sürenizi kontrol ederek bu tür paylaşımlara izin verin. Paylaşımlara teşekkür edin ve olayla bağlantılı hak arama süreci üzerinde durun. Böyle bir süreç yaşanmadıysa, sadece mağdurun hak aramasının temel bir insan hakkı olduğunu ve yapabileceği şeyler olduğunu vurgulayın. Kesinlikle yargılama yapmayın.

Ekte bulunan şiddet türleri, hangi davranışın şiddet kapsamına girdiği hangisinin girmediği konusunda bir tartışma yaşanması durumunda size yol göstermek amacıyla verilmiştir.

Katılımcılarınıza bu oturumda 2 konu üzerinde duracağınızı açıklayın: Aile içi şiddet ve aile içi cinsel istismar.

Örnek Olay

Emine üç çocuk annesidir. Kocasını Ali ise parasını içkiye kumara harcayan solumsuz, ailesiyle ilgilenmeyen bir adamdır. Emine bir fabrikada çalışmaktadır. Ali zaman zaman Emine'nin kazandığı parayı elinden almakta, kumara ve içkiye harcamaktadır. Emine'ye ve çocuklarına kötü davranmaktadır. Ali zamanla karısına dayak atmaya ve her fırsatta çocuklarına da bağırırmaya başlamıştır.

Bunlara daha fazla dayanamayan Emine boşanmak ister. Ancak kocası buna razı gelmez ve ayrılmaya kalkarsa Emine'ye bir daha çocuklarını göstermeyeceğini söyler. Çocukları ve kendisi sürekli şiddet gören Emine, bir-iki kez annesinin evine, birkaç kez de komşularına sığınır. Kocasını Ali her seferinde af diler ve aile büyüklerini devreye sokar, bir daha kumar oynamayaca-

ğına, içki içmeyeceğine, kısacası bütün kötü alışkanlıklarından vazgeçeceğine yemin ederek Emine'nin evine dönmesini sağlar. Ama bir süre sonra kendisini ele güne rezil ettiğini söyleyerek Emine'nin ailesiyle ve komşularıyla görüşmesini yasaklar.

Ali, yıllar içinde düzelmek şöyle dursun, giderek Emine'yi ölümlle tehdit etmeye başlamış, şiddetin dozunu artırmıştır. Bir gün Ali'nin, yorgun argın fabrikadaki işinden gelmiş olan Emine'yi cinsel ilişkiye zorlaması, ardından dövüp yataktan atması, bardağı taşıran son damla olur.

Emine ne yapacağını bilmeden yaşadığı sok ve korku ile polis veya jandarma karakoluna gider.

Şimdi Ne Olacak?

Örnek olayımızda yaşanan şiddet türleri;

✓ Ali Emine'yi dövmüştür. Emine **fiziksel şiddete** uğramıştır.

✓ Ali Emine'ye hakaret etmiş ve onu ölümlle tehdit etmiştir. Emine **sözlü ve psikolojik şiddete** uğramıştır.

✓ Ali evin geçiminde katkı sağlamayıp, aynı zamanda Emine'nin kazandığını da almaktadır. Emine **ekonomik şiddete** uğramıştır.

✓ Ali, Emine'nin ailesi ve komşularıyla görüşmesini engellemektedir. Emine **sosyal şiddete** uğramıştır.

✓ Emine'nin rızası olmadan Ali Emine'yle zorla cinsel ilişkiye girmiştir. Emine **cinsel şiddete** uğramıştır.

Polis veya Jandarma Karakolu Süreci

✓ Emine'nin ifadesi alınır. Emine o gün ve daha önce yaşadıklarını anlatır. Kendisinin ve çocuklarının kocasından şiddet gördüğünü, şikâyetçi olduğunu belirtir.

- ✓ Emine'nin ifadesi tutanağa geçirilir.
- ✓ Emine tutanağa yazılanları okuyarak, düzeltilmesi ya da eklenmesi gerekenleri belirtir. Tutanağı imzalar ve bir örneğinin kendisine verilmesini ister.
- ✓ Karakol ertesi gün Emine'ye ait evrakları Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderir.
- ✓ Savcılık 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun uyarınca tedbir kararı alınması için Aile Mahkemesi'ne bildirimde bulunur.

Kanun

Aile bireylerinden biri fiziksel, cinsel, ekonomik veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanması muhtemel olan, bu tip hareketlerin tehdidini, baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözel ve ekonomik nitelikte şiddet içeren davranışa maruz kalmaları hâlinde, şikâyet ve ihbar mercilerine müracaat etmek suretiyle tedbir talebinde bulunabilir. (4320 sayılı Ailenin Korunması Yasası Madde 5)

✓ Savcılık, ayrıca kendisine gelen şikâyet eğer TCK kapsamında eziyet, yaralama, tehdit, hakaret vb. suçlar içeriyorsa, derhal bir iddianame hazırlayarak, kamu davası olarak sanık hakkında bir ceza davası açılması için de girişimde bulunmak zorundadır.

Ya da

Gece karakola gitmeyen ya da gidemeyen Emine, ertesi gün;

- ✓ Karakola ya da jandarmaya,
- ✓ En yakın Cumhuriyet Savcılığı'na,
- ✓ Ya da doğrudan en yakın Aile Mahkemesi'ne giderek başvuruda bulunur.

✓ Emine'nin uğradığı şiddet görünür olsun ya da olmasın (fiziksel ya da psikolojik) şiddetin tespiti ve belgelenmesi için Savcılık doğrudan ya da talep üzerine Emine'yi Adli Tıbb'a sevk eder.

Raporun alınması 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un uygulanması açısından şart değildir. Ancak Emine'nin rapor alması hem ceza davasında, hem de daha sonra Ali'ye boşanma davası açmak isterse işine yarayacaktır.

Doğrudan Aile Mahkemesi'ne başvurulması ya da Cumhuriyet Savcılığı'nın evrakları Aile Mahkemesi'ne göndermesi ile yasal süreç başlar.

Aile Mahkemesi Hakiminin Hükmedeceği Tedbirler Neler Olabilir?

✓ Ali'nin aile bireylerine karşı şiddete veya korkuya yönelik söz ve davranışlarda bulunmaması,

✓ Ali'nin müşterek evden uzaklaştırılarak bu evin Emine ile çocuklara tahsis edilmesi veya Ali'nin, bu bireylerin birlikte ya da ayrı oturmakta olduğu eve veya işyerlerine yaklaşmaması,

✓ Ali'nin aile bireylerinin eşyalarına zarar vermemesi,

✓ Ali'nin, Emine'yi ve çocuklarını iletişim araçları ile rahatsız etmemesi,

✓ Ali'nin varsa silah veya benzeri araçlarını genel kolluk kuvvetlerine teslim etmesi,

✓ Ali'nin alkol veya uyuşturucu herhangi bir madde kullanmış olarak yaşamakta olduğu konuta veya işyerine gelmesi veya bu yerlerde bu maddeleri kullanmaması,

✓ Ali'nin bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması konularının-

da hakim karar verir.

Dikkat: Hakimin vereceği tedbirler, bunlarla sınırlı değildir. Yaşanan şiddetin durdurulması ya da olası şiddet biçimlerinin önlenmesi için, hakim ne tür tedbir almak gerekiyorsa, bu tedbirleri almak zorundadır.

Şiddete maruz kalan veya şiddet uygulayan aile bireyleri hakkında alınacak tedbirler ve bu tedbirlerin uygulanması 01 Mart 2008 tarihli “Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanması Hakkında Yönetmelik” ile düzenlenmiştir.

Sonuçlar

✓ Aile Mahkemesi Hakimi Emine'nin yaşadığı olayda yukarıda sayılan tedbirlerden bir ya da birkaçına birlikte karar verilebilir veya olayın özelliğine göre uygun göreceği benzeri başka tedbirleri de alabilir.

✓ Hakim, alınan tedbirlere aykırı davranması hâlinde tutuklanacağı ve hakkında hapis cezasına hükmedileceği konusunda Ali'ye ihtarında bulunur. (4320 S.Y.md.1, Yönetmelik Md.14/2)

✓ Tedbir kararı verilebilmesi için şiddetin gerçekleşmiş olması gerekmez. (Yönetmelik Md.6/1). Şiddete veya korkuya yönelik söz ve davranışlarda bulunulması, fiziksel, cinsel, ekonomik veya psikolojik zarar görmeye veya acı çekmeye sonuçlanması muhtemel şiddet de yeterlidir. (4320 S.Y.Md.1/1). Olayımızda Emine'nin, eşi tarafından tecavüz edildiğini hekim raporu ile belgelemesi, 4320 Sayılı Yasa'nın uygulanması açısından gerekli değildir. Ancak Ceza Kanunu'nda cinsel saldırı suçunun eşe karşı işlenmesi halinde hapis cezası öngörüldüğünden, koca hakkında ayrıca ceza davası açılıp, cezalandırılmasına karar verilebilmesi için Emine'nin şikâyetçi olması ve şiddeti belgelemesinde yarar vardır.

✓ Emine'nin yaşadığı olayın niteliği doğrultusunda koruma kararları duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden verilebilir. Hâkim tarafından gerekli görülmesi durumunda taraflar dinlenebilir. (Yönetmelik Md.14/3)

✓ Emine'nin ve çocukların korunması amacıyla Ali'nin müşterek evden uzaklaştırılması, bu evin Emine'ye ve çocuklara tahsis edilmesine karar verilebilir. Ayrıca Ali'ye bu bireylerin birlikte ya da ayrı oturmakta olduğu eve, işyerlerine, gerektiğinde çocukların okullarına yaklaşmaması amacıyla tedbir kararı verilebilir. (Yönetmelik Md.8/1)

✓ Konutun kira kontratı Ali'nin üzerineyse; Ali kira, elektrik, su, telefon, doğalgaz ve benzeri giderlerini karşılamaya devam etmekle yükümlüdür. Kira kontratının Emine'nin üzerine olması halinde, Aile Mahkemesi Hakimi Emine'nin hatırlatması üzerine evden uzaklaştırılan Ali'nin bu yükümlülüklerine devam etmesi konusunda karar verebilir (Yönetmelik Md.8/2). Çünkü daha önce bunları ödeyen Ali, uzaklaştırma süresince ödemekten kaçınırsa, bu paralar icra yoluyla alınır, icra takibinin muhatabı Emine olur.

✓ Ali'nin aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan ya da katkıda bulunan kişi olması hâlinde, hâkim, bu konuda Emine'nin ve çocukların yaşam düzeylerini dikkate alarak, herhangi bir talep olmasa bile tedbir nafakası kararı alabilir. (Yönetmelik Md:16/1-16/2)

✓ Ali'nin müşterek konuttan uzaklaştırılması veya gerekli görüldüğü hallerde tedbir süresince çocukların korunması ve ihtiyaçları da dikkate alınarak velayet hakkının Emine tarafından kullanılmasına karar verilebilir.

✓ Emine'nin korunması amacıyla polis veya jandarma varsa Ali'ye ait olan silâh veya benzeri araçları tedbir süresince teslim alabilir. (Yönetmelik Md.11)

✓ Ali'nin bir sağlık kuruluşunda muayene veya tedavisinin sağlanması amacıyla tedbir alınabilir. Ayrıca talep olmasa da hakim kendisine tanınan yetkiyi kullanarak Emine'nin ve çocukların bir sağlık kuruluşunda muayene veya tedavisinin sağlanması amacıyla tedbir alabilir. Hakim duruma göre doğrudan her türlü tedbiri alma yetkisine sahiptir. Bu doğrultuda çocuğun bakımından sorumlu olan kimsele-re çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye veya ço-

cuğun bir kuruma yerleştirilmesine ve benzeri tedbirlere karar verebilir. (4320 S.Y. md.1/f, Yönetmelik Md.13/1)

✓ Hakim tarafından alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla öngörülen süre altı ayı geçemez. Yeni bir durum ortaya çıkması halinde yeniden tedbir kararı verilebilir. (Yönetmelik Md.14/1)

✓ Alınan tedbirlerin ihlali halinde tutuklama ve 3-6 aya kadar cezalandırma istemli dava açılabilir.

ÇALIŞMA 2 AİLE İÇİ CİNSEL İSTİSMAR

Süre

45 dakika

Ek

Yok

Malzeme

Yok

Amaç

Örnek olay üzerinden aile içi cinsel istismar konusunun ve hak arama sürecinin kavranması

Örnek Olay

10 yaşındaki Merve orta halli bir ailenin kızıdır. Başarılı, neşeli ve arkadaş canlısı bir kız olmasına rağmen son zamanlarda pek konuşmamaya, çekingen davranmaya başlamıştır. Okul başarısı da düşmüştür. Ayrıca geceleri uyuyamamaya ve altını ıslatmaya başlamıştır.

Anne ve babası, Merve'nin bu değişikliklerine, özellikle amcası geldiği zaman odasına saklanmasına ve sinirli davranışlarda bulunmasına bir anlam veremezler. Merve'ye yaşadığı olayın sıkıntısını çekmekte, ama korkusundan ve utancından kimseyle konuşmamaktadır.

Merve bir gün annesi ile televizyon seyretmektedir. Televizyondaki sunucu cinsel istismarla ilgili bir olay anlatmaktadır ve olayla ilgili olarak da bir uzman çağırılmıştır. Sunucu uzmana "aile içi cinsel istismar"ın ne demek olduğunu sorar.

Uzman da cinsel istismarı "aile içinden bir erkeğin (amca, dayı, ağabey, baba ve başkaları) kendisinden yaşça küçük aileden bir kıza yönelik cinsel davranışlar göstermesi" şeklinde açıklar. Merve donakalmıştır. Uzman, "Bu cinsel istismar, rahatsız edici bakışlar, kızın vücuduna dokunma, kızı erkeklik organına dokunmaya veya öpmeye zorlama, tecavüz şeklinde olabilir" derken, Merve daha fazla dinleyemez ve ağlayarak odasına kaçar. Merve'nin annesi yanına giderek kızıyla konuşur ve durumu öğrenir: Merve'nin amcası ona istemediği şeyler yaptırmaktadır.

Merve'nin anne ve babası duruma çok üzülür ve utanırlar. Ancak kızlarına inanırlar ve utanması gerekenin kendileri değil, amca olduğunu düşünürler.

Şimdi Ne Olacak?

✓ Ailesi, Merve'yi de alarak şikâyetçi

olmak için karakola (ya da savcılığa) gider.

Karakol (veya Savcılık) Süreci

✓ Merve'nin karakolda (ya da gittikleri savcılıkta) ifadesi alınır.

✓ Karakol (ya da savcılık) Merve'yi yapılan taciz olayının belgelenmesi için Adli Tıp'a sevk eder. Adli Tıp raporunda Merve'nin fiziksel ve psikolojik olarak zarar görüp görmediği tespit edilir.

✓ Adli Tıp raporuna göre cinsel tacizde bulunduğu tespit edilen amca hakkında ceza davası açılır. Alacağı ceza yaptığı eyleme, çocuğun yaşı ve yakınlık durumuna göre değişir. Çocuklara cinsel taciz, istismar ve tecavüz ile ilgili yasalar, "Çocukların Cinsel İstismarı" başlığı altında TCK'nın 103. maddesinde düzenlenmiştir.

✓ Türk Ceza Kanunu'nun 103. maddesine göre cinsel istismara verilecek ceza; "üç yıldan sekiz yıla kadar hapis"tir. Eğer vücuda organ ya da sair bir cisim sokulması söz konusuysa, ceza 8 yıldan 15 yıla kadardır. Cinsel istismarın amca tarafından gerçekleştirilmiş olması nedeniyle ceza yarı oranında artırılır. Eğer cinsel istismar, tehdit kullanılarak gerçekleştirilmişse amcaya verilecek ceza yine yarı oranında artırılır. Mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulduğunun hekim veya uzman raporuyla tespit edilmesi halinde, ceza 15 yıldan başlar. Fiil sırasında mağdurun "hürriyetini ihlal" gibi suçlar da işlendiyse, bunların cezası ayrıca verilir.

✓ Çocuğu cinsel yönden istismar etmek suçundan dava zamanaşımı 15 yıl, ceza zamanaşımı 20 yıldır.

Ya da

Diyelim ki, Merve olup biteni anlattığında anne ve babası ona inanmadı. Bu durumda Merve ne yapabilir?

✓ Merve, tek başına da karakola gidip olayı anlatabilir.

✓ Merve akıl danışmak ya da derdini paylaşmak üzere bir öğretmeniyle veya yakınıyla konuşabilir.

✓ Bu durumda öğretmen veya Merve'ye yakın kişinin, cinsel istismar suçunu yetkililere bildirme yükümlülüğü vardır.

Bu durumda süreç şöyle işler:

✓ Çocuk Koruma Kanunu'na göre; adli ve idari merciler; polis ve jandarma, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bildirmekle yükümlüdürler.

✓ Bu nedenle de karakol, durumu derhal Çocuk Esirgeme Kurumu'na ve C.Başsavcılığı'na bildirerek yasal işlemi başlatacaktır.

✓ Cumhuriyet Savcılığı'nca Merve Adli Tıp'a sevk edilecek, rapor alınacak ve amcanın cinsel istismar nedeniyle ifadesi alınmak üzere yakalanması kararı çıkarılacaktır.

✓ Derhal korunma altına alınmasını gerektiren bu durumda Merve, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alınacaktır. Daha sonra acil korunma kararının alınması için kurum tarafından Çocuk Mahkemesi hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde karar verilir. Hâkim, Merve'nin bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkilerinin kesilmesine karar verebilir.

✓ Çocuk Koruma Kanunu'na göre; çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kişiler ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet Savcısı'nın istemi üzerine veya çocuk hakimi tarafından alınabilir.

EK I

ŞİDDET TÜRLERİ

Aşağıdaki liste KA-DER'in Haziran 2003'te düzenlediği Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı'na katılan çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve sendikaların temsilcilerinden, akademisyenlerden ve halktan kadınlardan oluşan bir grup tarafından hazırlanmıştır.

Fiziksel Şiddet

Tokat atmak, dövmek, vurmak, itmek, ısırarak, kemiklerini kırmak, duvara çarpmak, saç çekmek, tekmelemek, bıçak çekmek ve yaralamak, yakın mesafede el kol hareketleri yapmak, özel eşyalara zarar vermek, ev/iş eşyalarına zarar vermek v.s.

Sözel Şiddet

Aşağılayıcı sözler söylemek, (kadınları aşağılayıcı deyim-atasözleri), zaafı ile alay etmek, aşırı genellemeler yapmak (Sen hep böylesin, bunu her zaman yaparsın), suçlamak, küfür etmek, küçük düşürmek, hakaret etmek, yüksek sesle bağırarak, çelişki içinde bırakmak (dedin-demedin!), özgüvenini yitirmesine neden olacak sözler söylemek (aptalsın, akılsızsın, sorumsuzsun vb.)

Ekonomik Şiddet

Evin masraflarını karşılamamak, aile bireylerine gerekli olan harçlığı vermemek, kadının çalışmasına izin vermemek, kadının elinden parasını almak, paranın ve mal/mülkün kontrolünü elinde bulundurmamak, kadının para istemesini beklemekten istemeden vermemek, paranın nereye harcandığını sıkı sıkı kontrol etmek, para yönetimi konusunda eleştirmek ve etiketlemek (müsrif kadın, aptal kadın, doğru dürüst parayı harcamayı bile bilmezsin v.s.)

Cinsel Şiddet

Tecavüz etmek, kadını kabul etmediği şekilde cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel içerikli imalar yapmak, cinsel içerikli sözcükler söylemek, taciz etmek (açık saçık fıkralar anlatmak, işyerine çıplak kadın resimleri/afişler/takvimler asmak, ellemek, parmak atmak, çimdiklemek v.s.)

Psikolojik Şiddet

Kadınla doğrudan iletişimi reddetmek, surat asmak, doğurganlıkla ilgili baskı yapmak (erkek çocuk doğurması için baskı -çocuksuzsa kısırlıkla suçlamak- istediği aralık ve sayıda doğum yapmasına karışmak), zayıf yönleriyle alay etmek, duygu

sömürsü yapmak, imalı konuşarak yanlış anlamalara meydan vermek, kadının kendisine olan güvenini ve saygısını yitirmesini sağlamak (görünüşü ve giyimi konusunda sürekli eleştirmek), kadının sosyal hayatını katı kurallarla sınırlamak, kadının karar verme sürecinde şüphe etmesini sağlamak, kadının mantık sürecinden şüphe etmesini sağlamak, sürekli eleştirmek, katı kurallar ve sınırlar koyarak baskı kurmak, kadının çevresiyle bağlarını koparmak, kadının hareket özgürlüğünü kısıtlamak, eşini kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak.

Sosyal Şiddet

Kadını başkaları önünde sürekli küçük

düşürmek, başkalarının önünde, kıskançlık gösterilerinde bulunarak kadının davranışlarını kontrol etmek, kadının evden çıkmasına izin vermemek, sosyal ilişkilerini kısıtlayarak yalnız/ desteksiz bırakmak, (ailesiyle, komşularla görüşmelerini kısıtlamak), aşırı kontrol etmek, katı kurallar ve sınırlar koyarak baskı yapmak.

Kadınların Uyguladığı Şiddet

- ✓ Pasif şiddet (küsmek, diyalogu reddetmek)
- ✓ Eşe hakaret etmek, erkekliğiyle alay etmek, sürekli eleştirmek
- ✓ Aşırı kıskançlık göstererek hareketlerini kısıtlamak

2. OTURUM

Süre

90 dakika

Ek

Yok

Malzeme

Yok

ÇALIŞMA 1 NAMUS VE YAŞAM HAKKI

Süre

30 dakika

Amaç

Örnek olay üzerinden namus kavramının tartışılması ve yaşam hakkının öğrenilmesi

Bu oturumda 3 örnek olay yer almaktadır. Her biri için 30 dakika süreniz var. Sürenizi kontrol ederek çalışmalar sonunda tartışma ve paylaşımlara da yer verin. Örnek olayı okuyarak çalışmanıza başlayın. Bu çalışmanın sonunda katılımcılarınıza “*namus nedir*” diye sorarak bu konu üzerinde düşüncelerini sağlayın.

Örnek Olay

Arzu'nun 10 senelik bir evliliği ve bu evlilikten iki çocuğu vardır. Arzu'nun ko-

cası ev kiralarnı ödemediği için 4-5 ayda bir ev değiştirmek zorunda kalrlar. En son taşındıkları evden de çıkarılınca kocası ortadan kaybolur ve Arzu 15 gün çocuklarıyla parkta kalmak ve fırından ekme dilenerek yaşamak zorunda kalır. Bundan sonra kocasından ayrılmaya karar verir ve amcasının oğlunun evine sığınır. Daha sonra eşi Arzu'yu arar ve bulur. Arzu eşine ayrılmak istediğini söyler, kocası bunu “*namus meselesi*” yapar ve Arzu'nun üzerine düşmeye, sık sık aramaya ve onu öldürmekle tehdit etmeye başlar.

Kocası çocuklarını da görmek istemektedir. Arzu kendisine zarar vereceğini düşünerek kocası ile görüşmez. Aradan üç ay geçer, en sonunda onunla bir karakolda buluşmayı kabul eder. Kocasını, çocukları gezdireceğini söyleyerek karakoldan alır ve geri dönmez. Çocukları başka bir şehre götürmüştür. Bir süre sonra Arzu'yu arayıp, çocukların hasta olduğunu, eve gelmesi gerektiğini söyler. Kadın kocasına kendisini karakoldan alırsa geleceğini söyler ve tekrar karakolda buluşurlar. Polisler kocanın ev adresini alırlar, sonra Arzu ile kocası birlikte eve giderler.

Evde çocuklar yoktur. Kocasını çocukların akrabalarında olduğunu, birkaç gün sonra geleceklerini söyler. Arzu ile kocası, üç gün boyunca evde kalırlar, konuşurlar, bu arada kocası sürekli kendi ailesinden birileriyle gizli gizli telefonla görüşüyordur. Üç gün sonra kocası Arzu'yu dışarı çıkarır. Yürürlerken kocası, “Eğer sana bir şey olursa senin adın çocuklarımdan hafızasında hiçbir zaman silinmeyecek, adın her zaman yaşayacak, ama sen benim namusumu kirlettin, bunu affedemiyorum” gibi tuhaf sözler söylemeye başlar. Arzu korkar, kocasına “Bana bir şey mi olacak” diye sorar. Tenha bir yere geldiklerinde, kocası birden silah çeker, Arzu'ya doğrultur. Ancak silah patlamaz, Arzu kaçmaya başlar, kocası Arzu'yu yakalar ve bu kez bıçakla saldırır. Sonra da öldü sanarak orada bırakır.

Arzu gözlerini açtığı anda kendisini hastanede bulur. Adli vaka olması nedeni ile hekim tarafından karakola haber verilir ve ifade almak üzere polis hastaneye gelir.

Şimdi Ne Olacak?

✓ Arzu hak aramanın ilk adımı olarak başına geleni polislere anlatacak.

Karakol (veya Savcılık) Süreci

✓ Arzu'nun ifadesi alınır. İfadesinde kocasının kendisini namusunu kirletmekle suçladığını

söyleyerek, öldürmeye çalıştığını anlatır.

✓ Arzu çok korkmuştur. Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan koruma altına alınmasını ister.

✓ Savcılık tarafından yapılan inceleme sonucunda polis aracılığıyla Arzu, Kadın Sığınma Evi'ne yerleştirilir.

✓ Kocasının ifadesi alınır. İfadesinde Arzu'nun evi terk ettiğini, amcasının oğlunun yanında kalmaya başladığını ve onunla ilişkisi olduğunu iddia eder, “*namusumu temizledim*” der.

✓ Bunun üzerine kocası “kasten öldürmeye teşebbüs” suçu nedeniyle yargılanmaya başlar. Kasden öldürmeye teşebbüs suçu, TCK'nın 81, 82 ve 35. maddelerinde düzenlenmiştir. Kasten öldürme suçunun “töre saiki” ile işlenmiş olması, ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmektedir. Ancak Merve'nin yaşıyor olması suçun teşebbüs aşamasında kalması olarak değerlendirilir ve koca, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onüç yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

✓ Bu davanın açılması için Arzu'nun şikâyetçi olması zorunlu değildir.

✓ Kocanın, eşi Arzu'nun kendisini aldatıldığını, bu nedenle fiili işlediğini söylemesi, TCK'nın 29. maddesinde düzenlenen haksız tahrik indiriminden yararlanmak istemesi nedeniyledir.

Kanun

“Haksız bir fiilin meydana getirdiği hidet veya şiddetli elemin etkisi altında suç işleyen kimseye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onsekiz yıldan yirmidört yıla ve müebbet hapis cezası yerine oniki yıldan onsekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hâllerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir.” (TCK, madde 29)

ÇALIŞMA 2 ZORLA EVLENDİRME

Süre

30 dakika

Amaç

Zorla evlendirme ve evlilik yaşına ilişkin haklar konusunda bilgilenmek

Örnek Olay

Ayşe, babası işçi, annesi ev kadını olan 15 yaşında bir kızdır. Bir gün babası ona akşama kendisini istemek üzere görücü geleceğini söyler. Ayşe'nin evlenmek isteyip istemediğini bile sormayan babasına ne annesi ne de kendisi laf geçirebilirler. Babası son sözünü söylemiştir. Ayşe istese de istemese de evlenecektir.

Akşama eve daha önce Ayşe'nin hiç görmediği iki adamla bir kadın gelir. Onlar salonda konuşup muhabbet ederken babası Ayşe'den kahve yapmasını ister. Adamlardan genç olanı devamlı Ayşe'yi süzmektedir. Yaşlıca olan adam en sonunda "Allah'ın emri, Peygamber'in de kavliyle kızınızı oğlumuzla istiyoruz" der. Babasının "verdim gitti" demesiyle Ayşe'nin hiç tanımadığı bir adamla evlenmesi kesinleşmiştir.

Babası Ayşe'nin kayınvalidesiyle kayın-pederinin elini öpmesini ister. Onların elini öptükten sonra kocası olacak adamın da elini uzatmış olduğunu görür. Daha bir saat öncesine kadar tanımadığı bu adamla evlendireceği fikrine bile tahammül edemeyen Ayşe donakalır. Babası "ne duru-

yorsun öpsene müstakbel kocanın elini" diye müdahale eder.

Ayşe kıpırdayamaz bile. Daha fazla dayanamaz ve ağlamaya başlar. Babasına dönerek "ben evlenmek istemiyorum, beni zorla evlendiremezsin" der. Baba büyük bir hiddetle yerinden kalkar ve Ayşe'ye bir tokat atar. "Ben senin başlık paranı bile aldım" der.

Şimdi Ne Olacak?

✓ Ayşe karakola gidip babasının kendisini zorla evlendirmek istediğini söyleyecek.

Karakol Süreci

✓ Karakol tarafından Ayşe savcılığa götürülür, orada savcılığa şikâyetini anlatır. Savcılık Ayşe'nin anne ve babasını getirtir ve ifadeleri alınır. Savcı babayla konuşur ve kızını kendi rızası olmadan zorla evlendiremeyeceğini anlatır. (Medeni Yasa, md. 124)

✓ Ayşe 15 yaşındadır. Yasa gereği Ayşe 17 yaşını doldurmadan evlenemez. Olağanüstü bir durumda hakim 16 yaşını

dolduranların evlenmesine yasal temsilcisinin izniyle karar verebilir. Bu durumda da 16 yaşını dolduran kişinin önce kendi izni alınır. (Medeni Yasa, md.124)

✓ Ayşe'nin babasının aldığı başlık parası yasal değildir ve bu konudaki sözlü anlaşmaların hiçbir geçerliliği yoktur.

✓ Babası ikna olmuştur, bir cahillik ettiğini kabul eder. Anneyle baba Ayşe'yi de alarak birlikte evlerine dönerler.

Ya da

Ayşe ağlayarak odasına gider, yapacak bir şeyi olmadığını düşünerek durumu kabullenir, umutsuz bir şekilde evlenme gününü bekler.

✓ Ayşe, yasal olarak evlenme yaşını, yani 17 yaşını doldurmuş olsa da olmasa da nikâh memuru önünde “hayır” diyebilir, kimse onu “evet” demeye zorlayamaz. Nikâh memuru 17 yaşını doldurmamış olan Ayşe'nin nikâhını kıyamaz, aksi halde suç işlemiş olur. Ayşe her durumda savcılığa ya da karakola gidip şikâyetçi olabilir.

✓ Ayşe'nin yaşı gereği resmi nikâh yaparak evlendirilmesi mümkün olmadığından, ailelerin dini nikâh kıyma taleplerinin de yerine getirilmemesi gerekir.

“Aralarında evlenme olmaksızın, evlenmenin dinsel törenini yaptıranlar hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.” Ayrıca “evlenme akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden bir evlenme için dinsel tören

yapan kimse hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.” (TCK, madde 234)

Bu nedenle de hem Ayşe'nin babası hem de koca suçlu olduğu gibi, böyle bir dini nikâhı gerçekleştiren kişi de suçludur.

✓ Ayşe, her şeye rağmen zorla evlendirilirse; cinsel birleşmeyi reddedebilir, evi terk edebilir. Eğer zor kullanarak bu birleşme yapıldıysa savcılığa (cinsel istismar/cinsel saldırı/tecavüz nedeniyle) suç duyurusunda bulunabilir. Ayşe'nin 15 yaşını doldurmuş olması halinde cinsel istismar suçunun oluşabilmesi için şikâyeti gerekir. 15 yaşını doldurmamış ise fiil her durumda suç teşkil eder. (TCK, madde 103, “Çocukların Cinsel İstismarı”)

✓ Ayşe'nin erkeğin evinde kalmaya zorlanması halinde ise bu durum, “Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma” suçunu oluşturur. (TCK, madde 109)

✓ Ayşe korkutularak evlenmeye razı edildiği gerekçesi ile korkunun etkisinin ortadan kalktığı tarihten başlayarak altı ay ve evlenme tarihinden itibaren beş yıl içinde evliliğin iptalini isteyebilir. (Medeni Yasa, md. 151)

✓ Ayşe 17 yaşını doldurduktan sonra istediği erkek ile evlenme hakkına sahiptir.

✓ Ayşe'nin yasal evlilik yaşı olan 17'yi doldurduktan sonra “özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı” vardır. (CEDAW, madde 16; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, madde 14)

ÇALIŞMA 3 KÜRTAJ

Süre

30 dakika

Amaç

Kürtaj ve çocuk düşürmeye ilişkin düzenlemeler konusunda bilgilenmek

Örnek Olay

Nesrin 15 yaşında yakın bir akrabası ile evlilik yapar. Yaşı küçük olduğundan sürekli düşük yapar. Uzun süre tedavi görür ve sonunda 20 yaşındayken ilk çocuğunu doğurur. 5 yıl sonra yine tedaviyle bir kızı olur. Üçüncü çocuğunu doğurduktan sonra başka istemez ve hastaneye gidip spiral taktırır.

Ancak spiral kaydığında Nesrin kazara hamile kalır. Kocasını sara hastasıdır. Kendisinin de doğru dürüst bir işi olmayan Nesrin, 4 çocuğa bakmalarının zor olacağını düşünerek bebeği aldırma ister. Ancak kocası Nesrin'in çocuğu aldırmasını istememektedir. Nesrin gebeliğinin 10. haftasındadır.

Şimdi Ne Olacak?

✓ Kürtajda, eşin rızası ile ilgili düzenleme yasanın yalnızca “Nüfus Planlaması Hakkında Kanun” içinde yer almaktadır. Anılan yasanın 5. ve 6. maddelerinde kürtajın gebeliğin onuncu haftası doluncaya değin ve annenin sağlığı açısından tıbbi bir sakınca olmaması halinde mümkün olduğu ve kişilerin evli olmaları halinde ise eşin

de rızasının gerektiği şeklinde düzenlenmiştir.

✓ Bu durumda henüz gebeliğinin onuncu haftasını doldurmamış olan Nesrin'in kürtaj olabilmesi için kocasının rızası aranmaktadır. Ancak kocanın rızası olmadan yapıldığı takdirde herhangi bir hapis cezası yoktur.

✓ Nesrin, gebeliğinin onuncu haftasına kadar çocuğunu düşürmeye çalışırsa; bu konuda TCK'da Nesrin'e yönelik bir ceza öngörülmemiştir. Ancak Nesrin'in rızasıyla bile olsa, çocuk **“yetkili olmayan bir kişi tarafından düşürtülürse”** bu kişiye yönelik iki yıldan dört yıla dek hapis cezası vardır. (TCK, madde 99/5)

✓ Nesrin, gebeliğinin on haftadan fazla olması halinde çocuğunu isteyerek düşürmesi halinde, bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile karşı karşıya kalır. (TCK, madde 100)

✓ Aynı şekilde Nesrin'in rızası olsa da, tıbbi zorunluluk bulunmadığı halde, gebelik süresi on haftadan fazla olan Nesrin'in çocuğunu düşürten kişi de iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

rılır. Bu nedenle, Nesrin'in beden veya ruh sağlığı zarara uğramışsa ceza 3 ila 6 yıl arasındadır. (TCK, madde 99/4) Nesrin 10 haftadan sonra çocuğunun düşürtülmesine rıza gösterirse kendisi hakkında da bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir. (TCK, madde 99/2)

Ya da

Nesrin, 4. çocuğu aldirmak istemez. Kocası ise sara hastası olduğundan ve artık 4. çocuğun giderlerine katkı için gücünün yetmeyeceğini söyleyerek çocuğu aldirmasını ister. Sürekli tartışmaya, "doğurursan seni boşarım, sen ne yaparsan yaparsın" gibi laflar etmeye başlar. Nesrin ne yapacağını bilemez, gebeliğinin de 10. haftasıdır.

Şimdi Ne Olacak?

✓ Kocası Nesrin'in rızası olmadan, gebelik süresi 10 haftadan az da olsa, çok da olsa çocuğunu düşürtürse, kocasına ve düşürten kişiye 5 ila 10 yıl arası hapis cezası verilir. (TCK, madde 99/1) Bu nedenle, Nesrin'in beden veya ruh sağlığı zarara uğramışsa ceza 6 ila 20 yıl arasındadır. (TCK, madde 99/3) Nesrin'in ölmesi halinde ceza, 15 yıldan 20 yıla kadardır.

✓ Gebelik 10 haftadan fazla ise (Nesrin rıza vermek zorunda kalmış olsa bile) tıbbi zorunluluk olmadan Nesrin'in çocuğunu düşürten kişi de iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu

nedenle, Nesrin'in beden veya ruh sağlığı zarara uğramışsa ceza 3 ila 6 yıl arasındadır. (TCK, madde 99/4) Çocuk "yetkili olmayan bir kişi tarafından düşürtülürse" bu kişiye yönelik iki yıldan dört yıla dek hapis cezası vardır. (TCK, madde 99/5)

Ya da

Nesrin kocasıyla evliliği boyunca sürekli kavga etmiş ve hiç anlaşmamıştır. Bir akşam kocası eve içkili gelir, yine kavga etmeye başlarlar, kocası en sonunda zor kullanarak cinsel ilişkiye girmeye kalkışır ve birlikte olur. Sonrasında Nesrin hamile kalır ve bu çocuğu istememektedir.

✓ Evlilik içi tecavüz suçtur. Evlilik içi tecavüz başlığı altında özel bir hüküm yoktur. Diğer tecavüz olayları ile aynı şekilde cezalandırılır. Cinsel saldırı suçu, vücuda organ sokulması suretiyle işlenmesi durumunda, yedi yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (TCK, madde 102) Tecavüzün eşe karşı işlenmesi durumunda, soruşturma ve kovuşturma, Nesrin'in şikâyetine bağlı yapılır.

✓ Nesrin, kocasının tecavüzü sonucu gebe kalması halinde, gebeliğinin 20 haftayı geçmemesi koşuluyla kendi rızasıyla kürtaj olabilir. Nesrin bu durumda kürtaj olduğunda ceza almaz. Gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekir.

3. OTURUM

Süre

90 dakika

Ek

Yok

Malzeme

Yok

ÇALIŞMA 1 AİLE KONUTU ŞERHİ

Süre

30 dakika

Amaç

Aile konutu şerhi konusunda bilgilenmek

Örnek Olay

İsmail ile Gülay 9 yıldır evlidir ve iki çocukları vardır. Gülay ev hanımıdır. İsmail inşaat mühendisidir. Evlendikten sonra ev ve araba almışlardır. Evin tapusu İsmail'in üzerindedir. Araba da Gülay'ın adınadır.

İsmail kumar oynamaktadır. Bu alışkanlığı günden güne artmıştır. Bir süre sonra İsmail'in bu alışkanlığı yüzünden Gülay ile aralarında tartışmalar başlar. Aileye maddi olarak zarar vermektedir. İsmail'in bir sürü borcu olmuştur. Borçlarını kapat-

mak için evi satıp, o parayla borcunu kapatmayı düşünür. Gülay kendi ve çocukları için endişelenmektedir.

Gülay ne yapacağını düşünmeye başlar...

Şimdi Ne Olacak?

✓ Gülay'ın ailesiyle birlikte yaşamını sürdürdüğü ev "aile konutu"dur.

✓ Gülay, tapu sicil müdürlüğüne giderek müşterek konuta ait tapu kaydı üzeri-

ne **“aile konutu şerhi”** koydurabilir. Bunun için muhtardan alınacak ikametgâh senedi, nüfus aile kaydı ve dilekçe yazması gerekir. Böylece;

- İsmail, Gülay'ın rızası ve haberi olmadan aile konutunu satamaz,
- İsmail, borcuna karşı eşinin rızası olmadan müşterek konut üzerine ipotek koyduramaz,

✓ İsmail' in kumar alışkanlığı nedeni ile Gülay, Aile Mahkemesi'ne müracaat ederek, ailesinin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan mali yükümlülüklerin yerine getirilmesi ölçüğünde İsmail'in mal varlığı üzerinde tasarruf yetkisinin sınırlandırılmasını isteyebilir. (TMK, madde 199)

Ya da

Gülay ne yapacağını bilmez, kara kara düşünürken, İsmail Gülay'dan habersiz evi satışa çıkarır.

✓ Gülay, hemen gerekli belgeleri toplayarak Tapu Sicil Müdürlüğü'ne giderek evin üzerine “aile konutu” şerhi koydurmalıdır. Bu durumda ev Gülay'ın rızası olmadan satılamaz. Diğer eşin açık rızası

bulunmadıkça eş, aile konutunu devreder veya aile konutu üzerindeki hakları sınırlayamaz. (TMK, madde 194)

✓ Aile konutu şerhi konulmadan önce ev satılmışsa, Gülay, “Tapu İptali ve Tesvil Davası” açabilir. Dava sırasında evi alanın “iyi niyeti”ne bakılır. Buna göre; evi alan kişinin iyi niyetli olmadığı saptanırsa satış geçersiz sayılabilir.

Ya da

İsmail, kumarı bırakır, borçlarını ailesinin yardımıyla öder ve bir süre sonra işleri düzelir. Ancak üç-beş sene sonra ekonomik kriz sebebiyle İsmail, aile konutunu satıp, daha küçük bir mesken almayı ister. Eşi Gülay büyük ve lüks semtteki meskenin satışına rıza göstermezse, Tapu Sicil Müdürü aile konutunu 3. kişiye satamayacaktır. Bu durumda İsmail mahkemeye müracaat ederek, ekonomik kriz sebebiyle işlerinin bozulduğunu, çocuğunun özel okul parasını ödeyemediğini, büyük bir daireyi satıp küçük bir meskeni “Aile Konutu” olarak alıp, kalan parayla da çocuğunun eğitim masraflarını karşılayacağını beyan edebilir. Hakim tarafları dinleyerek Gülay'ı kötü niyetli bulursa, aile konutunun satışına izin verebilir.

ÇALIŞMA 2 MAL REJİMİ

Süre

30 dakika

Amaç

Boşanma durumunda malların nasıl paylaşılacağını belirleyen mal rejimi konusunda bilgilenecek

Örnek Olay

Hasan ve Meltem 25 Kasım 1995'te evlenirler. Meltem ev hanımıdır. Evlilikleri boyunca her zaman Hasan'a destek olmuştur. 2000 yılında bir ev alırlar. Bu ev için Meltem'e düğünde takılan 10 bilezik, 1 gerdanlık bozdurulup parası ev parasına katılmıştır. 2004 yılında ise bir araba almışlardır. Evin tapusu ve arabanın ruhsatı Hasan'ın üzerindedir.

Bir zaman sonra evliliklerinde sorunlar baş gösterir. Hasan, Meltem'e eskisi gibi davranmamaktadır. Bir gün Hasan, Meltem'e ondan ayrılmak istediğini söyler. Meltem ev hanımı olduğundan ve zamanında ev ve araba Hasan'ın üzerine yapıldığından kendisi ve çocukları için endişelenir.

Şimdi Neler Olacak?

✓ Hasan ve Meltem 1995 yılında evlendiklerinden, 1995 yılından 01.01.2002 tarihine kadar "mal ayrılığı rejimi", 01.01.2002 tarihinden boşanma tarihine kadar ise yasal mal rejimi olan "edinilmiş mallara katılma rejimi" geçerlidir.

- "Mal ayrılığı rejimi"ne göre evlilik süresince elde edilen malların tapu kaydı kime ait ise, mülkiyeti de ona aittir.

- Yasal mal rejimi olan "edinilmiş mallara katılma rejimi"nde ise evlilik süresince edinilen mallar kimin üzerine kayıtlı olursa olsun eşlerin ortak malıdır.

✓ Evlenme nedeni ile kadına takılan altın ve ziynet eşyası, bağış niteliğindedir ve kadının malıdır.

✓ Hasan ve Meltem, evi 1 Ocak 2002 tarihinden önce edindikleri için ev, Hasan'ın malıdır.

✓ Ancak Meltem, Hasan adına kayıtlı evin alımına kişisel malı olan ziynet eşyalarını satarak katkıda bulunduğundan, boşanma davası ile birlikte ya da boşanma davasının kesinleşmesinden sonra açacağı mal rejiminin tasfiyesi davası ile katkısı oranında alacağını talep edebilir.

✓ Ne yazık ki Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 18.06.2008 tarihli kararında; "eşlerden birinin edindiği mala, diğer eşin doğ-

rudan maddi bir katkısı yoksa bu talep değerlendirilemez. Başka bir ifade ile kadının, ev işlerini yapması ve çocuklara bakmış olması, diğer eşin edindiği mala katkı sayılmaz” demiştir. Yani Meltem, yeni bir karar değişikliği olmadığı takdirde, Y.H.G.K.’nın kararına göre evlilikleri boyunca yaptığı ev işi ve çocuk bakımı gibi emeklerinin karşılığını katkı olarak eşinden talep edemeyecektir. (Ancak kadının boşanma nedeniyle maddi zarara uğraması, yoksulluğa düşmesi gibi nedenlerle ayrıca bir maddi tazminat isteme hakkı vardır.)

✓ Hasan adına kayıtlı arabanın edinilme tarihi, 1 Ocak 2002 tarihinden sonra 2004 yılı olduğundan, araba “edinilmiş mallara katılma rejimi” kapsamındadır. Yani araba eşlerin ortak malıdır. Meltem, arabanın yarı değeri üzerinde alacak hakkına sahiptir. Mal rejiminin tasfiyesi davası ile bu alacağını talep edebilir.

✓ Evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava hakları, boşanma hükmünün kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmesiyle zamanaşımına uğrar. Bunlar maddi, manevi tazminat ve nafaka gibi haklardır. (TMK, madde 178) Mal rejiminden kaynaklanan alacak hakkının zaman aşımı süresinin 1 yıl mı, 10 yıl mı olacağı konusu, 2009 yılı itibarıyla hukuken tartışmalı durumdadır.

Mal rejimi tasfiyesi;

- ✓ Eşlerden birinin ölümü,
- ✓ Boşanma,
- ✓ Evliliğin iptali sebebi sonucu yapıldığı gibi,
- ✓ Eşlerin anlaşarak başka bir mal rejimi sözleşmesi yapmasıyla,
- ✓ Haklı bir sebebin varlığında hakimin mal ayrılığı rejimine geçilmesine karar vermesiyle yapılır.

Hangi hallerde mal rejimi değişikliği haklı bir sebebe dayanır? (TMK, madde 206)

1. Eşlerden birinin mal varlığının haczedilmiş olması veya borca batık olması,
2. Eşlerden birinin, diğerinin veya aile birliğinin (ortaklığın) menfaatini tehlikeye düşürmüş olması,
3. Eşlerden birinin ortaklığın malları üzerinde yapacağı tasarrufa, kötü niyetle rıza göstermemesi,
4. Diğer eşin, kendi malvarlığı, geliri, borçları veya ortaklık malları hakkında bilgi vermekten kaçınması,
5. Diğer eşin ayırt etme gücünden sürekli yoksun kalması halleri haklı sebeptir. Bu hallerden birinin varlığı halinde, zarar gören eş hakimden mal ayrılığı rejimine geçilmesi için istemde bulunabilir.

ÇALIŞMA 3 MİRAS

Süre

30 dakika

Amaç

Miras hakkı ve mal paylaşımı konusunda bilgilenmek

Örnek Olay

Gamze'nin babası zamanında 90 dönümlük tapusuz arsayı yazılı sözleşme ile almıştır. Bir süre sonra babanın aldığı arsaya kadastro tespiti yapılır, baba kadastro tespitine yalnızca dört erkek çocuğunun ismini yazdırır. Gamze bu durumu babanın ölümünden sonra öğrenir ve erkek kardeşlerinden kendine düşen payı talep eder. Ancak erkek kardeşleri Gamze'nin arsa payını vermeyi kabul etmezler.

Şimdi Ne Olacak?

✓ Gamze'nin annesi $\frac{1}{4}$, Gamze ve erkek kardeşleri ise geri kalan $\frac{3}{4}$ oranında babalarına mirasçı olurlar. Gamze ve erkek kardeşleri eşit oranda miras payına sahiptirler. (TMK, madde 499)

✓ Gamze ve annesi, yalnızca erkek kardeşleri adına yapılan kadastro tespitine, 30 günlük askı ilanı süresi içinde Kadastro Mahkemesi'nde, "kadastro tespitine itiraz" davası açabilirler. Ancak Gamze ve annesi bu süreyi kaçırırlarsa, kadastro tespiti kesinleşmiş olur.

✓ Kadastro tespitinin kesinleşmesi durumunda tapulu arsa üzerinden "tasarrufun iptali" davası açılır. Tasarrufun iptali davasının kesinleşme tarihinden itibaren 10 yıl içinde, arsanın değerine göre asliye veya sulh hukuk mahkemelerinde açılması gerekmektedir.

Ya da

Kadastro tespiti anne, Gamze ve erkek kardeşleri adına yapılır, tapular çıkar ve erkek kardeşlerden biri, Gamze'den hissesini kullanıp değerlendirmek için vekâlet vermesini ister. Birlikte notere giderler, Gamze'nin okuma yazması yoktur, kardeşi hazırlattığı vekâletnamenin ne olduğunu açıklamaz ve Gamze'ye parmak bastırır. Tanık olarak da diğer kardeşi hazır bulunarak imza atar. Bir süre sonra Gamze hissesinin satıldığını öğrenir, kardeşinden parasını ister, ama kardeşi payını kendisine devrettiğini, vekâlet verdiğini, herhangi bir borcu olmadığını söyler.

Şimdi Ne Olacak?

✓ Noterlik Yasası'nın 76/3. Maddesi'ne göre; ilgililerden birinin birinci dereceden ya da ikinci dereceden akrabası tanık olarak noterlik işlemine katılamaz. Vekâletnameye tanık olarak katılan kişinin Gamze'nin kardeşi olması nedeniyle verilen vekâletname geçersizdir. Eğer kardeşi arsayı kendi üzerine aldıysa Gamze tapu iptali ve tescil davası açabilir. Ancak bu arsa üçüncü bir kişiye satıldıysa kardeşinden bedelini talep edebilir.

✓ Gamze kendi isteği ile payını devretmiş ve noter işlemleri usulüne uygun bir şekilde yerine getirilmişse Gamze'nin kendi payını geri alması olanaklı değildir.

4. OTURUM

Süre

90 dakika

Ek

Yok

Malzeme

Yok

ÇALIŞMA 1 DÜŞÜK ÜCRET VE SİGORTA

Süre

30 dakika

Amaç

Düşük ücrete itiraz ve sigorta düzenlemeleri konusunda bilgilenmek

Örnek Olay

Çiğdem, kocasından ayrılmıştır. Evliliğinden iki çocuğu vardır. Çiğdem, büyük bir tekstil firmasının desinatörü olarak çalışmaya başlamıştır.

Çiğdem firmayla aylık 2000 liraya anlaşmıştır. Ancak işe başladığı tarihte sigortası yapılmamıştır. İlk iki ay maaşını tam olarak almıştır. Daha sonraki aylarda maaşı düzensiz ve eksik miktarda verilmiştir. Ayrıca bu sırada işyerine ikinci bir desinatör olarak Mahmut alınmıştır. Çiğ-

dem, maaşının içerde kalacağından endişe etmeye başlamıştır.

İki çocuğunu okutan Çiğdem, işverene defalarca durumunu anlattığı halde maaşı eksik yatmaya devam etmiştir. Bu süreçte Çiğdem işveren tarafından kötü sözlere de maruz kalmıştır. Çiğdem maaşını almak için bu davranışlara aldirmamaya çalışmaktadır. Ancak her ay maaşı daha az yatmaya başlamıştır ve bu sırada Mahmut'un 2500 lira aldığını ve sigortasının da bu ücret üzerinden yatırıldığını öğrenmiştir.

Çiğdem yapılan haksızlıklara daha fazla dayanamaz ve avukata gider.

Şimdi Ne Olacak?

✓ İşveren, işçisine hiçbir konuda (ücret, çalışma koşulları vs.) cinsiyetinden dolayı ayrımcılık yapamaz. İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz.

Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmaz. (İş Kanunu, madde 5)

✓ İşveren, Çiğdem'e cinsiyetinden dolayı ayrımcılık yaptığı takdirde; 5. maddede öngörülen ilke ve yükümlülüklerle aykırı davranan işveren veya işveren vekiline bu durumdaki her işçi için elli lira para cezası verilir. (İş Kanunu, madde 99)

✓ İşveren, Çiğdem'in iş sözleşmesinden doğan ücretini kasten ödememezlik veya eksik ödeme yapamaz. (İş Kanunu, madde 32) Yaptığı takdirde işveren veya

işveren vekiline bu durumda olan her işçi ve her ay için yüz milyon lira para cezası verilir. (İş Kanunu, madde 102)

✓ İşveren, geçerli bir neden olmaksızın Çiğdem'in ücretini ödenme tarihinden itibaren 20 gün içinde ödememezse, Çiğdem işini yerine getirmekten kaçınabilir. (İş Kanunu, madde 34)

✓ Çiğdem'in iş sözleşmesi çalışmadığı için feshedilemez ve yerine yeni işçi alınmaz, bu işler başkalarına yaptırılmaz.

✓ Çiğdem ücretinin geç ya da eksik ödeniyor olması nedeniyle haklı nedenlerle iş sözleşmesini feshedebilir. Bu durumda kıdem tazminatına hak kazanır. Ancak kendisi iş sözleşmesini feshettiği için ihbar tazminatı alamaz.

✓ Yasa gereğince işe başlanılan gün sigortalılığın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. İşveren çalışmayı Sosyal Sigortalar Kurumu'na bildirmez ise işe giriş bildirgesi çalışanın kendisi tarafından verilebilmektedir.

ÇALIŞMA 2 İŞYERİNDE CİNSEL TACİZ

Süre

30 dakika

Amaç

İşyerinde cinsel taciz düzenlemeleri konusunda bilgilenmek

Örnek Olay

Hande 22 yaşındadır. Ailesinin ekonomik durumu iyi olmadığından çalışmak ister. Ailesi de bu konuda Hande'yi destekler. Hande babasının yakın bir arkadaşı olan ve Ahmet Amca dediği bir kişinin yanında çalışmaya başlar.

Hande ailesine yardım ettiği ve iş öğrendiği için mutlu olmuştur. Babasının arkadaşı da ona iş öğretmekte ve bir baba gibi yakın davranmaktadır. Gel zaman git zaman Ahmet Amca işi gösterirken Hande'nin eline dokunmaya, yüzünü okşamaya başlar. Hande önceleri bir şey anlamaz, babasının arkadaşı olduğundan Ahmet Amca'nın bu tavırlarının üzerinde durmaz.

Ancak Ahmet Amca'nın bu tür davranışları artmaya başlamıştır. Hande'den kucağına oturmasını istemek gibi tuhaf taleplerde bulunmaya başlar. Hande ne yapacağını bilemez. Ahmet Amca bunu ailesine söylerse onun için kötü olacağını söyler. Hande ailesine yaşadığı durumu söylemekten çekinir ve ailesinin ekonomik durumu kötü olduğundan işten de ayrılmak istemez. Hande çok mutsuz olmuş-

tur, bu duruma daha fazla katlanmak istemez, ama ne yapacağını da bilememektedir.

Şimdi Ne Olacak?

✓ İşyerinde cinsel tacize uğrayan Hande, iş sözleşmesini haklı nedenlerle, sözleşme süresinin bitiminden önce veya bildirim süresini beklemeden feshedebilir. Yani kıdem tazminatına hak kazanır. (İş Kanunu, madde 24)

✓ TCK'da cinsel taciz suç olarak düzenlenmiştir ve cezası üç aydan iki yıla kadar hapis cezası veya adli para cezasıdır. İşyerinde cinsel taciz, "cinsel taciz" eyleminin nitelikli hali olarak tanımlanır. Çalışma yaşamı içinde bulunan Hande'nin, işyerinde, hiyerarşi ve hizmet ilişkisinin yarattığı güçten ya da aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan yararlanarak işverenin cinsel tacizine uğraması halinde verilecek ceza yarı oranında artırılır. (TCK, madde 105). Ancak cinsel taciz suçu şikâyete tabii bir suçtur, yani patronu hakkında ceza davası açılabilmesi için Hande'nin şikâyetçi olması gerekmektedir.

✓ İşyerinde cinsel taciz konusunda Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 2004/13286 K.2005/7706 T. 08.03.2005 kararı önemli örnek bir karardır. Dava, kadın işçiye cinsel tacizde bulunması nedeniyle işten çıkarılan yönetici konumundaki işçinin işverene dava açmasıdır. Davada işçi, işverenin bayan işçiyle kendisinin ilişkisi olduğunu, kendisine komplo kurulduğunu iddia ederek şikâyetçi olmuş ve ihbar ve kıdem tazminatı talep etmiştir. Verilen karar; “Davacı tanıkları ise, bayan işçinin bir başka işçi ile ilişkisinin olduğunu ve bu yüzden davacıya karşı komplo kurulduğunu belirtmişlerse de şikâyet dilekçesinin içeriği ve davalı tanığı beyanına göre davacının sekreter olarak çalışan bayan işçiye karşı işyerindeki konumunu da kullanarak baskı oluşturmak suretiyle duygusal ilişkiye zorladığı anlaşılmak-

tadır. Gerçekten, bir bayan işçinin nedensiz yere kendisinin cinsel tacize uğradığı yönünde bu kadar ayrıntılı olarak açıklamada bulunması hayatın olağan akışına aykırıdır. Davacı işçi, daha sonra bayan işçinin rızasıyla bu tür eylemlerine devam etmişse de davacının işyerinde haiz olduğu yönetici konumu sebebiyle baskı oluşturarak bu eylemlere giriştiği ve son dönemlerde bayan işçinin karşı çıkmaları üzerine işten çıkartmakla tehdit ettiği ve en nihayetinde bayan işçinin baskılar sonucu istifa ettiği ve aynı gün cinsel taciz iddialarıyla ilgili durumu davalı işverene bildirdiği anlaşılmaktadır. Somut olayda davacı ile bayan işçi arasında yaşananlar iş düzenini bozacak nitelikte olduğu gibi doğruluk ve bağlılığa da aykırı eylemler niteliğindedir. Bu durumda ihbar ve kıdem tazminatı isteklerinin reddine karar verilmiştir.”

ÇALIŞMA 3 DOĞUM VE SÜT İZNI

Süre

30 dakika

Amaç

Doğum ve süt izni düzenlemeleri konusunda bilgilenecek

Örnek Olay

Zehra 6 aylık hamiledir ve bir hastanenin radyoloji bölümünde çalışmaktadır. Çalıştığı bölümde hamileliği nedeniyle kurşun elbise giyemediğinden radyasyon ışınlarına maruz kalmaktadır. Zehra bu durumun hamileliğini olumsuz etkileyeceğini düşündüğünden bölümünü değiştirmeye karar verir. Bölüm şefine (doktor) durumunu anlatarak başka bir bölüme geçmek istediğini belirtir. Bölüm şefi bu isteğini anlayışla karşılar ve Zehra'nın başka bir bölüme geçişini sağlar. Ancak yönlendirdiği bölümün çalışma saatleri daha uzundur ve koşullar daha ağırdır. Zehra durumunu tartışar ve tekrar bölüm şefine giderek kararından vazgeçtiğini, radyoloji bölümünde kalmak istediğini söyler.

Bölüm şefi, tekrar bir değişiklik yapamayacağını belirtir ve Zehra'nın talebini reddeder. Zehra'nın bir-iki hafta sonra sancıları artmaya başlar ve doktora gider, doktor izne ayrılması gerektiğini söyler.

Zehra, bölüm şefine durumunu anlatır ve hastaneden izin almak ister.

Şimdi Ne Olacak?

✓ İşveren çalışma koşullarında esaslı bir değişikliği ancak durumu işçiye yazılı olarak bildirmek yoluyla yapabilir. Bu şekilde uygun olarak yapılmayan ve işçi tarafından altı işgünü içinde yazılı olarak kabul edilmeyen değişiklikler işçiyi bağlamaz. İşçi değişiklik önerisini bu süre içinde kabul etmezse, işveren değişikliğin geçerli bir nedene dayandığını veya fesih için başka bir geçerli nedenin bulunduğunu yazılı olarak açıklamak ve bildirim süresine uymak suretiyle iş sözleşmesini feshedebilir. (İş Kanunu, madde 22)

Taraflar aralarında anlaşarak çalışma koşullarını her zaman değiştirebilirler. Ancak çalışma koşullarında değişiklik geçmişi etkili olarak yürürlüğe konulamaz.

✓ Kadınlar ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmazlar. Kadınların hangi işlerde çalıştırılabileceği, "Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğe göre ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılacak işçilerin, bu işlere elverişli ve dayanıklı olduklarının hekim raporu ile belirlenmesi zorunludur ve raporun en az yılda bir defa yenilenmesi mecburiyeti

vardır. Sağlık raporu alınmamış herhangi bir işçinin ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılması yasaktır. Kadınlar, ay hali günlerinde ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmazlar. Bu günlerin sayısı 5 gün olarak hesap edilir. Daha fazlası için hekim raporuna göre hareket edilir. Ay halinin başlangıcı işçinin ihbar tarihidir.

✓ Gebe veya çocuk emziren kadınların çalışması ile ilgili düzenleme yapılmış olup, kadınların hangi iş kollarında çalışabilecekleri “Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik” ile belirlenmiştir. (İş Kanunu, madde 88) Yönetmeliğin 6/3 maddesi uyarınca Zehra iyonize radyasyon kaynaklarının bulunduğu yerlerde çalıştırılmaz, bu gibi yerlere girmemesi uyarı levhaları ile belirtilir.

✓ Ayrıca Zehra günde yedi buçuk saatten fazla çalıştırılmaz.

✓ Zehra’ya hamileliği süresince periyodik kontroller için ücretli izin verilir.

✓ Hekim raporu ile gerekli görüldüğü takdirde, Zehra sağlığına uygun daha hafif işlerde çalıştırılır. Bu halde Zehra’nın ücretinde bir indirim yapılmaz.

✓ Zehra’nın, doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam on altı haftalık süre için çalışmama hakkı vardır. Sağlık durumu uygun olduğu takdirde, doktorun onayı ile Zehra isterse doğumdan önceki üç haftaya kadar iş yerinde çalışabilir. Bu durumda, Zehra’nın çalıştığı süreler doğum sonrası sürelere eklenir. (İş Kanunu, madde 74)

Ya da

Zehra’nın hamileliği sırasında bir süre ağır işte çalışması onun zor bir doğum yapmasına neden olur. Doğum iznini kullandıktan sonra, doktor bir süre daha iş gitmemesi gerektiğini söyler. Rapor alır, ücretsiz izin kullanarak bir süre daha iş gitmez. Sonra eski görevine döner. Aradan bir hafta geçtikten sonra Zehra işten çıkartılır.

Şimdi Ne Olacak?

✓ İsteği halinde Zehra’ya onaltı haftalık sürenin tamamlanmasından veya çoğul gebelik halinde onsekiz haftalık süreden sonra altı aya kadar ücretsiz izin verilir.

✓ İş Yasası’ndaki izin süreleri Zehra’nın sağlık durumuna ve işin özelliğine göre doğumdan önce ve sonra gerekirse artırılabilir. Bu süreler hekim raporu ile belirtilir. (İş Kanunu, madde 74)

✓ Zehra’nın bir yaşından küçük çocuğunu emzirmek için günde toplam bir buçuk saat süt izni vardır. Bu sürenin hangi saatler arasında ve kaç bölünerek kullanılacağını Zehra kendisi belirler. Bu süre günlük çalışma süresinden sayılır. (İş Kanunu, madde 74)

✓ Doğumdan önceki ve sonraki sürelerde gebe veya doğum yapmış kadınları çalıştıran veya ücretsiz izin vermeyen işveren veya işveren vekiline beş yüz lira para cezası verilir. (İş Kanunu, madde 104)

✓ Zehra’nın hamileliği dolayısıyla iş yasası açısından çalışması yasak olan sürelerde çalıştırılmak istenmesi ve doğum nedeniyle işe gelmemesi iş sözleşmesinin feshi için geçerli bir neden oluşturmaz.